

WILDE JÁNOS CSALÁDJÁNAK ÍRT LEVELEI 1922–1923¹

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. január 10.²

Bécs, szerda reggel

Drága jó otthoniak,
a hétfői posta elhozta a Biba³ grófné utánam küldött levelét. A tegnapi már Tyumpika vasárnapi azonos írását. Sok köszönet értettük. Itt, mint vártam, az első napok óriás munkában telnek; felkeléstől lefekvésig éppen száz emberrel beszélek és munkához persze egyáltalán nem jutok. Tegnap ezért már meglehetősen fáradt is voltam. A gróf⁴ velem egy időben érkezett Bécsbe és a hét végén utazik csak tovább Gandeggbe.⁵ Addig lesz kilátás még néhány olyan ebédre, mint tegnap a Sacherban (leeresztett vasrolók mögött ettünk, mert tüntetés volt avizálva). Karla is itt van (naponta találkozunk), de már a jövő héten végleg elutaznak Krakkóba, az előadásokat Wilczekkel⁶ egyedül fogom folytatni. Garger, Swob[oda], Guby nagyon kedvesek, mind jól vannak. Mikula szegény borzasztó ideges a drágaság miatt és nem jól néz ki. Beteg is volt az ünnep alatt. A tanszékben nincs még döntés, mert Köhler⁷ súlyos beteg és nem válaszolhat. A [Dvořák] első liferungja megjelent.⁸ Óriás siker,

¹ Közreadja Bardoly István, Markója Csilla. Kéziratból kiolvasta és jegyzetekkel ellátta Bardoly István (Forster Központ), válogatta és szerkesztette Markója Csilla (MTA BTK Művészettörténeti Intézet). – Az ismétlődő nevek, becenevek a háromkötetes forráskiadásban az első előfordulási helyükön vannak bővebben megjegyezve. A becenevek névmutatóból is kereshetőek. Rövidítésjegyzék a harmadik kötet végén.

² MNG Adattár, 20151/1979/33/4. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 2. Ékezett: 1922. január 13. péntek du.

³ Karl Khuen-Belasi gróf menyasszonyának, Karola Lützownak a beceneve.

⁴ Karl Khuen-Belasi.

⁵ Gandegg vára (Dél-Tirol, ma: Olaszország) Eppan, San Michele.

⁶ Gr. Karl Wilczek (1888–1949) művészettörténész. 1925-ben doktorált Bécsben Julius von Schlossernél. Wilde János bécsi magántanítványa és nagylelkű pártfogója.

⁷ Wilhelm Reinhold Walter Koehler (1932 előtt: Köhler) (1884–1959) művészettörténész. Franz Wickhoff és Max Dvořák tanítványa volt a bécsi egyetemen. 1918-tól a weimari gyűjtemények igazgatója. 1920-tól a jénai egyetem tanára. 1932-ben az Egyesült Államokba emigrált és a Harvard egyetemen volt professzor. Wilde és barátai a bécsi tanszék vezetésére szerették volna megnyerni. Ld. még: Dvořák utódjának kérdése a bécsi egyetemen. *A Műbarát*, 1, 1921, 18. 323.

⁸ Max Dvořák: *Pieter Bruegel der ältere. Siebenunddreissig Farbenlichtdrucke nach seinen Hauptwerken in Wien und eine Einführung in seine Kunst*. Wien, Hölzel Verlag, [1921].

1. Pogány Kálmán az 1930-as években.
Fotográfia. © Forster Központ, Budapest

hogy már megjelenés előtt elfogyott a műből minden egyes példány. Guby elvben elfogadta kiadásra Kálmán könyvét,⁹ (1. kép) már csak Tietzével kell még beszélnem, ahol azonban nem igen remélek eredményt, s aztán újra Gubyval érdemileg. Minderről majd be fogok számolni Kálmánnak. Mikula exkuzálta magát, hogy nem válaszolt Tyumpikának, mindketten meleg üdvözlötüket küldik az Otthoniaknak. Már vettem nekik egy-egy könyvet karácsonyra. – Gubynak egy nagy kérése: az édesanyja egész életében a szegedi Aigner (vagy Eigner?) József cégtől való rózsapaprikával főzött, amely most kifogyott neki. Ha lehet, tessenek venni számukra egy dobozzal (tán annyit, mint a kakaós doboz volt), örömet persze, de csak akkor, ha attól a cégtől való lehet kapni. Majd fog egyszer adód-

ni alkalom a felküldésre. Én otthon felejtettem a körömkefém, valószínűleg az előszoba kasznijában maradt (fésűm van). Azután otthon van Juliska Pokol-példánya. Ez a három dolog majd együtt küldhető fel alkalomadtán. – Viszont itt nálam van a Béni zsilett készlete, melyet, mivel ő kizárólag késsel borotválkozik, nem is értette, miért küldte fel Valér neki – fáradsága jutamálul Juliskának (!)¹⁰ ajándékozta, aki készséggel engedte át Dudónak. Ezt tehát majd alkalomadtán mi küldjük le.

A szobám előnyeiről röviden írtam már. Tiszta, világos, óriás, utcára (keletre) néző ablakkal. A bútorok rendesek, minden szükséges megvan: két szekrény, ágy

⁹ Pogány Kálmánról van szó, de nem tudunk közelebbit tervezett könyvéről. Wilde 1920. január 22-én írta bátyjának: „Kálmánt sokszor üdvözlöm. A Mellerrel való együttműködésre nekem persze nem sikerült rábeszélni őt, de annyit mondhatok becsületszavamra, hogy abban a formában, ahogy Dudó leírta, még Dvořák sem találna kifogásolni valót, akinél pedig tudvalevőleg nem volt rigorózusabb megítélője a műtörténeti inkompatibilitásnak. Mégiscsak jobb, ha vesz műtárgyakat (és az értékesítésüket rábízza Simire [Meller Simon]), mintha *elad* – a magáéból. Budapest művészete számára, ha más nem akad, marad Guby. Ő sem utolsó kiadónak.” MNG Adattár, 20151/1979/33/7.

¹⁰ Ferenczy Valér. – „Tekintettel arra, hogy nekem borotvám van, ezt a gilettet nem tudom, mire használgam. Ennek folytán Juliskának ajándékoztam. Juliskának azonban nincsen szakáll, ennek folytán tovább ajándékozta neked. Használd egészséggel és vigyázz, mert evvel is megvágható magad, ha nem ügyelsz.” írta Ferenczy Béni, 1922. január 16-án kelt levelében Wilde Ferencnek. MNG Adattár, 20151/1979/33/6.

és éjjeliszekrény, óriás íróasztal, étagere,¹¹ könnyen fülő fehér kőkályha, mosdó, egy piros bőrfotel dohányzóasztallal. A grófnő estefelé befűt, és még reggel a felkelésnél is kellemes a temperatura. Nehézségek: a kiszolgálás kérdése. A szomszéd házmester né csak ideiglenesen s igazán szerelemből vállalta csak, viszont amint Kari¹² felvilágosított – az a bizonyos szakácsné sose fog megjönni. Tehát tovább kell keresni takarítónő után. A 70 éves grófnő szegény nagyon bizalmatlan minden idegen iránt (teljes joggal persze), az elsőt is emiatt nem vette fel (különben helyesen a villanyos költségek miatt). Nagyon nehezen megy így pl. a reggeli készítése, ezért 1/2 11 előtt nem tudok elmenni hazulról. Különben igen derék ember, teljesen fogoly ügyeinek él, néha egész éjeken át írja a leveleket. Megnyugtató az, hogy itt van Kari W[ilczek], aki mindent közvetít. Ő fogja vele majd az anyagiakat is elintézni. – A vacsorák Juliska lakásán kitűnőek, tegnap pl. fácánt kaptunk. Nem is mondhatom mekkora szerencse ez. A Gemeinschaftsküche¹³ most is igen jó, ellenben az ebéd 250 k. már. Swob[oda] előre vett nekem erre a hétre egy kétszemélyes blokkot, hogy hízzak, alig tudtam hétfőn elfogyasztani a dupla porciót (de igen jó volt). Béninek is szerzett Swob[oda] jegyet. Guby pedig egy iratot állított ki neki, hogy a Lichtbildstelle alkalmazottja és állandóan Bécsben kell tartózkodnia. Ilyet tegyen meg egy magyar miniszteri tanácsos (Guby rangja ennek felel meg!). Murány küldeményét Juliska kézbesítette hétfőn délből (a házszám 4, nem 3!). Mesternek¹⁴ én hordtam ki ma mindent, hétfőn este újra együtt voltam vele. Várja nagyon az édesanyja látogatását. Már nincs a távirati ügynökségnél, ő mondott fel nekik még dec. 1-én. Most egy kiadóvállalatot készül szervezni.

Jancsikának mindjárt tegnap levelet akartam írni, hogy a két és fél esztendei kálvária végéhez minden jót kívánjak. Meg sem mondhatom, mennyire örültem a hírnek. Sajnos képtelen voltam egy fél órát szentelni magamnak erre a levélre (még Biba grófnénak sem írtam). Tyumpika mondja meg neki is, a kedves néninek is, hogy szeretettel és boldogan gondolok az örömeikre. Igazán nem érhetett volna ez jobb embereket.

Ino¹⁵ nem volt már Bécsben, mikor megjöttünk. Nem volt lakása, ezért ment el korábban.

A politikában minden izgalmas, de a legnagyobb mértékben kaotikus. Betű szerint áll, hogy nem lehet sejteni, mit hoz a jövő. Minket a gobelin ügy izgat legjobban,¹⁶ melynek fantasztikus fordulatai vannak. Tegnap különben Khuen gróffal az Anglobank igazgatójánál voltunk és egy óráig próbáltuk kapacitálni. A gróf úgy dolgozik az ügyben, mint egy gép, kilószámra írja a leveleket minden rendű és rangú betyár külföldi mágánásokhoz. Mindenki cikkezik, tegnap Swob[oda] tőlem

¹¹ Kisebb, egymás fölé helyezett polcokból összeállítható bútor. Lábakon áll, vagy a falon lóg.

¹² Karl Wilczek.

¹³ Valószínűleg az egyetemi menzára utal.

¹⁴ Fogarasi Béla, Wilde egykori osztálytársa, régi barátja, a Vasárnapi Kör oszlopos tagja.

¹⁵ Tolnai Károly.

¹⁶ Ferenczy Noémi egy művéről lehet szó.

kívánt egy tárcát a Presse számára, de nem vállaltam. Majd Baldass megcsinálja.

Béni dr. öccsével beszéltem. Kitűnő színben van, dolgozik, és esze ágában sincs haza mennie.

Az újság Pestről rendesen érkezik és igen érdekes olvasmány itt. Persze a rumli közben én is folyton hazagondolok.

a gróf cipel magával

folyt köv.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. január 17.¹⁷

Drága jó otthoniak,

a második levelem kártya nyugtázása ma jött, az elsőre a válasz már 2 napja. Ezúttal is kénytelen vagyok még röviden írni (épp most fejeztem be egy levelet Biba grófnénak és készülök ebédelni menni), majd pótolom, ha már teljesen a rendes kerékvágásba jutottam bele, ami a hét végére optimizmus nélkül várható. Azért tegnap már meglehetősen quantumot végezhettem, bár 1/2 6–8-ig az utolsó órák voltak. Karlával,¹⁸ s utána náluk is vacsoráztam. Vasárnap d. e. a Mozart requiembe vittek el kitűnő helyre, az ebédmeghívásukat azonban Gargerékra¹⁹ való tekintettel nem fogadtam el. Örülök mégis, hogy a rövid 8 nap alatt 4 kiadós órát adhattam le még. Karlák holnap utaznak el két hónapra, s úgy intézkedtek, hogy a nekik érkező tej egy részét én kapjam meg egész idő alatt.

Vasárnap Gargeréknél voltam, Mikula már jobban érezte magát, nagyon kedvesek voltak. Este Juliskánál, ahová Káldorka²⁰ és később Wilczek gróf is eljött. Igen kellemes este volt. [...] grófné visszautazott már, kétszer mehettem vele múzeumba. A házigazdám már nagyon megszokott engem, én is jól érzem magam ott. Az árról nem tudok még.

Nagy újság: Béni házasodik. Ezért voltak olyan sürgősek a papírok (tegnap végre megérkeztek). Egy fiatal itteni szolgálólányt vesz el – Yvonne Ungermann²¹ – aztán együtt mennek ki Rózsahegyén át Berlinbe. Béni főmotívuma, hogy önállósulni akar Noémitől, a lány különben intelligens és csinos és szereti Bénit.

Nagyon kérem drága Otthoniakat, tessenek minél bővebben írni, én is még biztosan küldök a héten egy hosszút. Tessék nagyon vigyázni az egészségre! Az enyém kitűnő, mindenki meglepetve gratulál a kinézetemhez. Rengeteget eszem (még van egy teljes bájglím).

Isten velük, drága jó Otthoniak.

Számtalan csókkal B.

¹⁷ MNG Adattár, 20151/1979/33/5. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 3. Érk. 1922. január 19. csüt. du.

¹⁸ Karla Lanckorońska, Karl Lanckoroński gróf leánya, Wilde egyik bécsi magántanítványa.

¹⁹ Ernst Garger művészettörténész és felesége, Mikula. Wilde legközelebbi bécsi barátai.

²⁰ Káldor György, Tolnai Károly jó barátja, a Vasárnapi Kör tagja.

²¹ Ferenczy Béni Yvonne Ungermann (1901–1934) vette feleségül 1922. január 28-án Bécsben. Első gyermekük: Rose (Rozi) 1922. november 22-én született Potsdamban; második gyermekük: Mátyás (1923–1943).

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. január 27.²²

Péntek d. u.

Drága jó Otthoniak,
reggel jött meg a hattýú,²³ melyre azonban részletesen csak majd a legközelebbi levelemben válaszolok. Most csak azt szeretném, hogy menjen posta, meg épp most jövök a Löwytól,²⁴ erről szeretnék Kálmánnak haladéktalanul beszámolni. Különben elég zajos az élet. Tegnap egy rossz éjszaka után tovább aludván, a Biba grófnő vert fel az ágyból, hiába keresett az egyetemen s eljött értem a lakásra. Persze így rövid volt a vizit, amelyre aztán az én részemről a mai délelőtt ment rá. Ott voltam nála a Schönborn-palotában egész ebédig, láttam néhány szép dolgot. Tegnap Baldassék-nál voltam vacsorán és csak 2 kor kerültem haza. Kaptam tőlük egy régi békebeli férfi esernyőt, majdnem olyan, mint az enyém volt.

Azonfelül, a grófnő már a hét elején megkért levélben, hogy vegyek a gróf születésnapjára valami régiséget 200 000 K. értékben, s ez a megbízás is adott és fog adni dolgot, de ezt ebben az esetben szívesen vállalom. – Felszólítást kaptam a Harrach-képtár katalógusára és újonnan való felállítására. Ez nagy kitüntetés (az öreg Lancko-[rónski], Wilczek és Khuen a ludasok benne), mert ez a Liechtenstein után Bécs legnagyobb és legrégebb gyűjteménye. Egyelőre 8 heti haladékot kértem a hagyatékra való tekintettel, aztán majd meglátom, elvállalhatom-e. Nem ártana megint egy kis igazi szakmunka. – Freyhez²⁵ megbeszélés szerint holnap megyek. Gubynál voltam s innen a következő üzenet Mancin²⁶ számára, melyre lehetőleg postafordultával kérek választ: Mikor Manci engem a közvetítésre megkért, az előfizetés már le volt zárva. Guby tehát most, mikor már minden példány elfogyott, csak külön szívességből teszi meg a kedvemért, hogy juttat egy elrejtett példányt 4000 azaz négyezer német márkáért.²⁷ Kell-e ez Mancinak és át tudja-e váltani rövidesen az összeget? Lánckereskedőknél már sokkal többet kellene fizetni érte.

A náthám már majdnem elmúlt, csak néha nem alszom jól. A tejet szorgalmasan iszom, és nagyon jól tesz. Biba grófnő mindjárt magával akart vinni, ami persze tilos. Megígértem, hogy a jövő vasárnap kimegyek egy napra. Ernesto és Mikula grippések,²⁸ de csak könnyen. Még nem voltam náluk, nehogy megkapjam. Az időjárás itt is igen-igen hideg. Ha nem volna tüzelőm otthon, bizony megnyamvadnék. De hát így csak az után érzik füleim és ujjaim a fagyot. Tudnak-e fűteni otthon?

²² MNG Adattár, 20151/1979/33/8. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 5. Érk. 1922. január 30. Hétfő délelőtt.

²³ A heti egy alkalommal küldött levél.

²⁴ Emanuel (Löwy) Loewy (1857–1938) klasszika-archaeológus.

²⁵ Dagobert Frey.

²⁶ Lessner Manó.

²⁷ Dvořák már említett *Pieter Bruegel der ältere* c. könyvéről van szó.

²⁸ Náthásak.

Nem fázik-e Munisika? Tessék nagyon vigyázni a meghűlésre, az ember észre sem veszi, és máris fekszik (Én nem!) – Vasárnap és hétfőn este koncertbe megyek, holnap d. u. a Béni jön ide menyasszonyával. A távirata tipikus Béni, én különben nem tudom pontosan, mihez van szüksége a magyar külügy ajánlására. Nagyon siettetik a dolgot, szeretnének utazni. Petr[ovics]nak megígérte, hogy ír hosszú köszönő levelet a kiállításához.²⁹

Isten velük drága jó Otthoniak

**Wilde János – Wilde Ferencnek,
Bécs, 1922. február 3.**³⁰

[A 12 gilette-pengét én küldöttem
Dudónak: 12000 k.] Péntek

Drága jó Otthoniak,
épp most ment el szegény Béni. Hétfőn megjött a követségre Petro[vics] (2. kép) közbenjárására a telefon engedély, hogy az útlevele „hazautazásra” kiállítható, ezt akarta kiterjesztetni Németországra, várt miatta máig, s ma pedig a belügy azt válaszolta, hogy az útlevél nem engedélyezendő! Szegény most egészen odavan, nem tudja, mit kezdjen. Együtt most megeresztettünk egy levelet Petro[vics]hoz, további közbenjárást kérve – de kérdés, hogy segíthet-e ez még. Közben elévül a berlini szerződés, lakás és megélhetési lehetőség itt nincs – igazán szomorú szegény fejének a sorsa. (Feleky Petro[vics] vezércikkét olvastuk.)³¹

A gyönyörű hatyú tegnap jött meg. Nem is tudom, hol kezdjem a választást. – Az én náthám már múltóban, a munkában legalábbis nem akadályoz, mely szorgalmasan folyik. Most a lakással is nagyobb a rend, mert van már szakácsné. A reggelit pontosan kapom 1/2 9-kor. Az ebédek jók, de már 300 o. k., a dupla porció

Petrovics Elek az 1940-es években.

Fotográfia.

© Forster Központ, Budapest

²⁹ Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1922. január-február hónapban mutatta be Ferenczy Károly emlékkiállítását a Műcsarnokban. A kiállítást Petrovics Elek rendezte és ő írta a katalógus bevezetőjét is.

³⁰ MNG Adattár, 20151/1979/33/9. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 6. Érk. 1922. febr. 6. Hétfő; Ferenczy Béni esküvője!

³¹ (f. g.) [Feleky Géza]: Új Kisfaludysta. *Világ*, 1922. február 1. 1. A cikk újraközlését ld. az *Enigma* 84. számában.

tehát 600 o. k. volna, ha az egészet kellene fizetnem. Ezzel szemben a vacsora csak 60, mondd hatvan koronába kerül. Lancko[roński]ék küldtek 6000 kt a három óra honoráriumaként, a napi liter tej is pontosan érkezik és szombaton mindig egy óriás tejeskenyér, amely bőven elég az egész hétre. – Hallottam két szép koncertet ajándék jeggyel. A dohány itt most olcsóbb, mint Pesten, 5 k. egy kitűnő bolgár cigaretta. Gargerek már jobban vannak, üdvözlötüket küldik. Voltam szegény Kutscheránál³² is, irtózatos állapotban van. Wilczeknek meghalt a nagyapja, azért elmaradt egy heti óra, amit sajnállok. – A Brueghel-Werk³³ állítólag nem lett valami briliáns (én még mindig nem láttam). Viszont az ára – úgy hallom – már 9000 márka. A Mancsi példánya egyelőre félre van téve. Mannheimnek megjelent a disszertációja kibővítve, német nyelven, mint a *Kantstudien* (a legelőkelőbb filozófiai folyóirat) külön száma.³⁴ Freyt a múltkor már nem találtam a hivatalában, majd holnap újra keresem.

Inotól jött levél, borzasztóan rosszul érzi magát Berlinben.

Béni szombati esküvőjén mi képviseltük Juliskával a Magyarországot, valamint a közép-európai kultúrközösséget. Kaptak tőlünk egy szép könyvet is nászajándékul. Ma délután pedig megvendégeltük őket feketekávéval és likőrrel a Reichsratsstrasseben. – Gyorsan múlnak nagyon a napok. Vasárnap kimegyek a Spitalba, ott lesz már a gróf is, ti. jövő héten aztán még elszántabban akarok dolgozni és fokozni mindig a tempót, míg csak el nem készülök.

Tessék megbocsátani ezt a galoppban való beszámolót. Nincs időm rendes levélre. Majd a napokban újra fogok írni. Egyelőre nagyon köszönöm a hattyút, Tyumpika, Dudóka ráérnek, írjanak már. Munisika bíztassa őket.

Számtalan csókot küld

Buns.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. február 16–17.³⁵

Csüt. este

Drága jó Otthoniak,
tegnap este kaptam kézhez a hattyút. Nem válaszolhattam mindjárt, mert a Frau Professorhoz³⁶ kellett mennem vacsorára, aki a gyászév letelte után először látott

³² Oswald Ritter von Kutschera-Woborsky művészettörténész, műgyűjtő, Max Dvořák tanítványa. A megjegyzés betegségére utal; 1922. április 8-án meghalt.

³³ A megjegyzés nyilván a mű küllemére vonatkozik.

³⁴ Karl Mannheim: Die Strukturanalyse der Erkenntnistheorie. *Kant-Studien*. Ergänzungsheft, No 57. Berlin, 1922. – Magyarul: Az ismeretelmélet szerkezeti elemzése. *Athenaeum*, Úf. 4. 1918. 233–247., 315–330.

³⁵ MNG Adattár, 20151/1979/33/11. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 8. Érk. 1922. febr. 20. Hétfő, F. Béni útlevele ügy.

³⁶ Max Dvořák özvegye: Rosa (Ružica) Jovanović-Seatović.

nagyobb társaságot magánál. Kívülem Swob[oda] és Baldass voltak a feleségeikkel ott. Az este meglehetősen kifárasztott, csak 2 órákor kerültem haza s mivel utána elaludni nem tudtam, ma ebédig ágyban maradtam, délután fürdőbe mentem, vacsora előtt pedig a Swob[oda]éktól kapott jeggyel egy gyönyörű koncertre (vasárnap délután is voltam, ugyancsak potyán). Vacsora után lett volna óra Wilczekkel, ezt azonban Juliska, látva ebédnél az én fáradtságomat a maga szántából lemondta, úgy-hogy Wilczek csak egy kis beszélgetésre jött el, ami igen kellemesen folyt sligovica és szivar mellett. Most éjfélkor csak azt akarom jelezni, hogy nem vagyok már egy csöppet sem fáradt, iszom a fél liter tejemet és várom az álmat. Jó éjszakát.

Péntek

A Béni esete, hogy egyszer elintézzük már, a következő: haza *nem* akart menni, azért sem, mert különös kedve ehhez nem volt s meg én sem tanácsoltam, hogy ezt tegye. Útlevelet azért kért, hogy Berlinbe mehessen. Mikor a követségen a hivatalos ügyrend értelmében kérvényt írtak vele a külügyminisztériumhoz, akkor kérte csupán sürgetésre Petro[vics] közbenjárását. Ennek következtében meg is jött a telefon engedély az útlevél kiállítására *hazautazáshoz*, de még mielőtt kész lett volna, megérkezett a *kérvényre* is a hivatalos válasz, útlevél nem állítható ki: ekkor írta segítségemmel Petr[ovics]nak azt a kérő levelet, melyről Valérnak szóltam, és fordult egyidejűleg egy kollégám ügyvéd bátyja útján az itteni rendőrséghez, mely a gróf jóátállítására és a Swob[oda] hivatalos átiratára ki is adott neki és a feleségének egy 6 hónapra szóló itteni útlevelet. Miután a vízumokat is megkapták, tegnap délben el is utaztak egyelőre Pozsonyon át Rózsahegyre, onnan 10 nappal később Berlinbe. A bizonyítványokat nem hagyta itt. A megbeszélés szerint előbb Grusbachba kellett volna menniök a gróffal együtt, egy ott felállítandó Kriegerdenkmal³⁷ ügyében, melyre talán Béni kapja meg a megbízást (de ez még messze a jövő zenéje); azonban türelmetlenségükben nem győzték bevárni a gróft,³⁸ aki tényleg csak ma délután érkezik vissza a Semmeringről és valószínűleg vasárnap utazik haza. Így majd a visszaúton, két hónap múlva ejthetik útba Grusbacht. – A Dvořák-rajzért 40 000 ö. k.-t kapott Béni,³⁹ a gróf pedig megvette Noémi egy gobelinjét 40 000 másikért. – Újság semmi sincs. A lakás árát még mindig nem tudom, úgy látszik Wilczek házilag akarja elintézni.

³⁷ Az I. világháború áldozatainak emlékműve. 1926-ban állították fel a városban, de nem Ferenczy Béni munkája.

³⁸ Karl Khuen-Belasi.

³⁹ Wilde 1922. február 10-én írta bátyjának: „Az estét együtt töltöttük igen kellemesen. Bénit is elvittem hozzá, mert szüksége volt egy jóálló ajánlásra az itteni rendőrséghez, amely hajlandó neki osztrák passportot adni. Ezt meg is kapta a Swobtól, még hozzá egy hivatalos (pecsétes) írást is. Béni különben csinált fotográfiák alapján egy kitűnő rajzot Dvořákról, amit Biba grófné látatlanban megvett tőle a gróf számára születésnap ajándékkul.” MNG Adattár, 20151/1979/33/10.

Most sietnem kell ebédhez, de mert nem tudom, lesz-e időm ma délután befejezni a levelet, feladom egyelőre ezt az első felét. Folytatom.

Számtalan csókkal Bu.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. február 23.⁴⁰

Csüt. este

Drága jó Otthoniak,

a levél tegnap már jött, én azonban csak kettőkor kaptam kézhez, mikor Swobodaéktól, ahol a gróffal és Wilczekkel együtt voltam hazajöttem (Kálmán levelét nem kaptam meg, talán rosszul címezte?) Nagyon örültem az otthoni beszámolónak, ellenben energikusan kérem, hogy Dudó vigyázzon a meghűlésére és föltétlenül maradjon otthon, ha lehetne. Az új szakácsné esete is figyelmeztet erre. Az a vasútról meghűlve érkezett meg, egy hétig nem lehetett rábírní, hogy ágyban maradjon, most pedig már öt napja fekszik 39-en felüli lázzal és ki tudja meddig fog tartani, míg fölépül. Tyumpit és Munisikát is kérem, hogy nagyon vigyázzanak magukra, a Dudóval szemben pedig szükség esetén használjanak erőszakot.

Én jól vagyok, a náthám teljesen elmúlt már, csak néha bánt az álmatlanság. Ez azonban nem komoly dolog, a munkában nem igen akadályoz. Az majdnem a kívánt tempóban folyik, megkönnyebbülés lesz, ha már ezen a részen túl leszek.

Kedd este óta itt van a gróf. Tegnap délbén és este együtt voltunk, ma d. e. a képtárban 10 - 1/2 2-ig, ez alkalomból legalább megint látok műtárgyakat. Kaptam a gróftól ajándékba egy Kokoschka-mappát, nem tudom hány 10000 K. értékben.⁴¹ (A könyvtáram különben is gyarapodott: most érkezett meg Juliska karácsonyi ajándéka, egy új Seghers-könyv, ma jött Inótól Friedländer új monográfiája Bruegelről,⁴² végül Swob[oda] Dürer apokalipszisének egy olcsó faksimile kiadásával ajándékozott meg.)

Azt, azt hiszem írtam már, hogy Köhler elfogadta a meghívást, helyesebben elvben ígent mondott és nemsokára idejön tárgyalni. Vele mégis egy Dv[orák] tanítvány kerülne közénk (Dv[orák] volt első asszisztense), ha már Schlossert úgyis le kell nyelnünk.

Egyébként semmi fontos újság. Márc. 9-én lesz a Dv[orák] Verein Generalversammlungja,⁴³ amelyen felolvasunk egy publikálatlan kéziratot.

Az élet folyik rendes mederben. Vasárnapra Juliska koncertjegyeket vett, ez a hét pihenőnapja. A Wilczek órákat most szombatoként tartom, 6-8, itt az Apparatban, mert az esti foglalkozás ki szokott hatni az álmokra. Ezek nagyon jól mennek, sok örömöm van bennük. Én nagyon rendszeren keveset beszélek, csak „vezetem” az

⁴⁰ MNG Adattár, 20151/1979/33/12. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 9. Érk. 1922. febr. 25. Szombaton délután; F. Béniről.

⁴¹ Feltehetőleg a *Der gefesselte Columbus*. Berlin, 1920. c. 28 lapból álló művéről van szó.

⁴² Feltehetően: Kurt Pfister: *Hercules Seghers*. München, 1921. vagy Wilhelm Fraenger: *Die Radierungen des Hercules Seghers*. Erlenbach-Zürich, 1922.; Max J. Friedländer: *Pieter Bruegel*. Berlin 1921.

⁴³ A Dvořák Társaság közgyűlése.

értekezletet. Nem úgy, mint Dudó – egy hétnegyedórás szabad előadás! ennek a feleségre tréfa. De kár, hogy nem hallhattam!

Biba grófnőtől kaptam egy kedves levelet, melyben jelzi, hogy elseje körül egy hétre Bécsbe jön. Akkor majd megint mehetek legalább egy párszor múzeumba.

Epilóg a Béni ügyszöveghez. Béniék még vártak néhány napot a grófra (sajnos hiába), úgyhogy megtelefonálhattam még nekik a Valér üzenetét. Ami fölösleges írás nála volt, szentül megígérte, hogy ajánlva rögtön elküldi még V[alér] címére. A V. illetőségi bizonyítványa azonban a pesti ügyvédnél maradt, tőle kell visszakérni. (Lehet, hogy el is küldte a Juliska atyjának az üzletébe, előbb azonban hozzá kell fordulni). Hogy a kiállításon olyan keveset adtak el, az Bénit semmi esetre sem fogja bántani, mert szentül elhatározta, hogy ezentúl nem nyúl a családi vagyonhoz.

Most jelentek meg a Mester könyvtárának első füzetei, és programja. Egy modernizációs „Modern Könyvtár”, „Europa” a címe. Első számul a saját Bergson fordítását adta ki benne újra a Mester.⁴⁴

Káldorka úgy látszik elutazott már. Jancsika gukkerét nem fogom szem elől veszteni, de pénzt egyelőre nem kérek még. Sokszor üdvözlöm Nénieket és Kálmánt, a Lidi⁴⁵ szerencséjének nagyon örülök. Láthatatlanban gratulálok a macijához, bár hát bizony a terrakotta madonna is szép volt. De élni bizony muszáj, ha sokszor keserű is.

Az idő itt is iszonyú latyakos, bár a tanács egy milliárdot adott már ki a hólé eltakarítására. Ma azonban gyönyörű, már igazi tavaszi napsütés volt.

Hőt most nem mérek, mert a grófné szerencsésen az enyémet is eltörte már, de ha holnap meglesz az új, becsületesen el fogom kezdeni. Még úgy is esedékes tavalyról az anstand⁴⁶ vizitem a Lancko[ronski]ék orvosánál, legalább tudok majd mit mondani neki.

A magyar koronámat 2100–25000 [!] osztrákra váltottam be annak idején, nem jól, de a mostanihoz képest fényesen. Sajnos az osztrák korona javulása az árakban még nem jelentkezik, mert az árak nyugodtan tovább drágulnak. Vettem egy hozentragert 1200 koronáért és egy fogkefét 800ért. Ez már Pesten sem lehet drágább. Zsemlét itt is eszünk, a császársömle darabja 46 k, viszont egészen olyan, mint békeidőben.

Az Apparat üzeme egy napig sem szünetelt, itt Dv[orák] szobájában egészen zavartalanul dolgozhatom. Dohányom is van annyi, amennyi szükséges, sőt mondhatnám elég sokat szívok. 10 koronáért igen jó import cigarettát kapni, két hét előtt 5 krón volt az ára, még akkor vettem 200at.

Most várom nagyon a legközelebbi levelet, újabb még részletesebb hírekkel hazulról (nem kínozzom Tyumpit és Dudókát ezzel a folytonos követelődzéssel), hiá-

⁴⁴ *Európa ismeretterjesztő könyvtár*. Első füzetek: Henri Bergson: *Bevezetés a metafizikába*. Ford. Fogarasi Béla. Wien, 1922. 2. Balázs Béla: *A színjáték elmélete*. Bécs, 1922.; 3. Friedrich Engels: *Ludwig Feuerbach és a német klasszikus filozófia lezárulása*. Ford. Káldor György. Wien, 1922.; 4. Rosa Luxemburg: *Levelek a börtönből*. Ford. Lengyel József. Wien, 1922.; 5. Fogarasi Béla: *Bevezető a marxizmus filozófiájába*. Wien, 1922.

⁴⁵ Pogány Kálmánné, Holán Ludmilla (1890–1926).

⁴⁶ Tisztelgő.

ba egy hattyú mégis csak a legnagyobb öröm. Számtalan csókot küld és mindenkit szeretettel óv a meghűléstől a

Buns.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. március 3.⁴⁷

Péntek

Drága jó Otthoniak, ez a hét kulminál mozgalmasságban és fárasztó voltában visszatérésem óta. Igaz, hogy már a nyolcadik – ami viszont megint arra emlékeztet, hogy már nincsen messze a húsvét, amely majd egy pihenő hetet fog hozni. A Nachlass⁴⁸ néhány kérdése most aktuálissá vált, ami hosszú és fárasztó, részben kellemetlen megbeszéléseket és leveleket jelent. Azért is nem tudtam előbb írni, bár az otthoni hattyú már két napja a zsebemben van. (Megelőzőleg egy kártya is jött, és Kálmánka levelét is megkaptam). Aproposz: Kieslingernek⁴⁹ – az otthoniak ösmerik a háború alatti látogatása idejéből – aki holnapután Pestre megy és szeretne a cége számára, melynek „Kutyája”, műtárgyakat akar bevásárolni kereskedőknél, adtam egy ajánlást Kálmánhoz, mert hozzám fordult tanácsokért, aki már rég nem ismerem a pesti piacot. Kálmán nyugodt lélekkel tárgyalhat vele, mert nagyon derék és Geschäftstüchtig⁵⁰ férfi. Sőt, ha valami ajánlatot is tenne neki, arról is minden esetre gondolkozzon (köztünk azonban ilyesmiről nem volt szó.) – Aproposz: a grófnak szánt feszületet megkapta végül, nagyon csinos, a bökkenő csak az, hogy Kieslinger nem akart érte tőlem, mint barátjától pénzt elfogadni, illetőleg csak az ő beszerzési árát. (Eredetileg t. i. azt mondtam neki, hogy a feszület nekem kell valaki számára névnap ajándéku. Most tehát fel kell majd fedni előtte a valódi tényállást. Salzburgban vette egy pasastól 600, hatszáz o. k. ért!!)

Tehát, mint mondtam, a napok elrepültek és most már megint itt a hónap vége. Holnap van még Baldassal és Swob[odá]val egy-egy pro domo megbeszélésem, egy dupla órám Wilczekkel (akitől ma kaptam az eddigiekért 150 00 krónt; a lakás úgy látszik már ingyen lesz az enyém, azonfelül hetenkint küld még a vacsorához 2-3 üveg finom bort s még külön snapszot – jó tanítvány!), egy hosszú megbeszélés az özvegyel és néhány levél. Vasárnap Mannheim kéziratát⁵¹ kell újra átolvasnom, amely most visszakérül Freyhez, hogy megtegye konkrét javaslatait az átdolgozásra

⁴⁷ MNG Adattár, 20151/1979/33/13. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 10. Érk. 1922. márc. 6. Hétfő.

⁴⁸ Dvořák hagyatékának, illetve műveinek kiadásáról van szó.

⁴⁹ Franz Kieslinger (1891–1955) művészettörténész, műkereskedő. Max Dvořáknál doktorált 1918-ban. Magánkereskedő volt, majd a Dorotheumban dolgozott. A II. világháború idején együttműködött a náci hatóságokkal és egyik irányítója volt az osztrák, illetve lengyel és holland zsidóság műtárgyai elrablásának és aukciókon történő értékesítésének. A háború után ismét műkereskedő volt.

⁵⁰ Jó üzletember.

⁵¹ Karl Mannheim: Beiträge zur Theorie der Weltanschauungsinterpretation. *Jahrbuch für Kunstgeschichte*, 1. 1921/1922. (1923) 236–274.

(a Jahrbuch⁵² első száma megjelent, persze mint előre láttam, nem szerepel már rajta a nevem mint szakértő) és talán elmegyek Inó apjához⁵³ is. (Inótól most kaptam levelet, szorgalmasan dolgozik, és nagyon rosszul érzi magát mellette.) Mannheim-nek is kell írnom, aki a múlt héten még egyszer sürgette a döntést a dolgozata dolgában, mely Rickert legújabb könyvében⁵⁴ már citálva van, mint „megjelent a Jahrbuchban”).

Weyde Gizinek az ajánlott kondíció,⁵⁵ mint egy áradozó levelében közli, kitűnően beütemezett s előlött rendkívül boldog. Juliska fáradozik a disszertációján,⁵⁶ van szintén egy szak. kondíciója, melyet Wilczek szerzett neki, s mely havi 20.000 kt hoz. Most elmondtam egy csomó hírt, de tudom, hogy ugyanannyi másikat elfelejtettem. Kicsit konfúzus ma a fejem. Köhler hétfőn vagy kedden érkezik bemutatkozni. Ugyanakkor a gróf is itt lesz és Biba grófné is.⁵⁷ Lancko[roński]ékről semmi hír, csak a tejek és kalácsok érkeznek rendszeresen.

Ma meséltek itt valami Lionardo rajzról, amit állítólag Pesten fedeztek fel, mit tudnak erről otthon?⁵⁸

⁵² Wiener Jahrbuch für Bildende Kunst. Die Bildenden Künstler. Hrsg. Hans Tietze. Wien, 1922.

⁵³ Tolnai Károly édesapja, Vágújhelyi Tolnai Arnold a Magyar Dohánykereskedelmi Részvénytársaság ügyvezető igazgatója volt; édesanyja Pick Anna. Ld.: Konrád Miklós: *Zsidóságon innen és túl. Zsidók vallásváltása Magyarországon a reformkortól az első világháborúig*. Budapest, 2014. 447–449.

⁵⁴ Heinrich Rickert: *System der Philosophie. Erster Teil. Allgemeine Grundlegung der Philosophie*. Tübingen, 1921.

⁵⁵ Weyde az Ovidius Faust vezette Pozsonyi Városi Múzeumban kapott állást. „Épp most Weyde Gizi járt nálam, nagyon boldog az új állásban, most volt 8 napig a grófnéjával Münchenben, onnan jöttek ide 2 hétre, aztán megint vissza Böhmenbe. Örülök, hogy ez a helyszerzés ilyen jól bejött.” Wilde János levele bátyjának, 1922. március 10. MNG Adattár, 2015/1979/33/14.

⁵⁶ Gyárfás Júlia 1923-ban védte meg *Die deutsche Landschaft des XV. Jahrhunderts* c. disszertációját Julius von Schlossernél.

⁵⁷ Wilde 1922. március 10-én írta bátyjának: „Kedd óta itt vannak a gróf és a grófné és Köhler és minden napra jut valami, sőt rendszeren több megbeszélés, vacsora stb. Kedden Swobéknál, szerdán a Sacherben és utána Schönborn grófnénál (zenével), [...] Ma estére maradt még Köhler búcsúztatása a Frau Professornál, ahol megint mind együtt leszünk. [...] Köhler jövedele minden tekintetben örömet jelentett. Okos, becsületes, szimpatikus ember, aki a dolgot tényleg mint szent kötelességet nézi, úgy hogy ha nem marad itt, az igazán nem rajta fog múlni. A helyzet t. i. most sokkal komplikáltabb, mint tavaly volt, a faktorok száma, amelyektől a szerencsés megoldás függ, megsokszorozódott.” MNG Adattár, 2015/1979/33/14.

⁵⁸ Az állítólagos Leonardo-rajzot az Ernst Múzeum XVIII. aukcióján mutatták be: „Az aukció külön nevezetessége egy Leonardo da Vinci-kép, a híres Plettenberg-Esterházy-karton: „Szent Anna harmadmagával.” Ld.: Az Ernst-múzeum aukciója. *Pesti Hírlap*, 1922. március 9. 5., majd három nap múlva: „A nagy olasz mestertől kevés festmény maradt fenn, rajzvázlatai viszont szép számmal láthatók a nagyobb művészeti gyűjteményekben. A most szereplő nagy karton azonban befejezett rajz, csodálatos művészi szépséggel, melytől alig tud megválni a néző. Szent Anna ölében ül Mária igézően szép alakja és gyönyörű mozdulattal nyúl a gyermek Jézus felé, aki a báránnyal játszik. Leonardo ezt a témát

A Kopek plakátján nagyot röhögtem, a vele való pénzügyi kapcsolat felbontását azonban igen helesülöm. [!]

Nekem most pénz így nem kell, mert a Wilczy új segélyforrás. Különben is felajánlotta minden irányban való segítségét. Nagyon meleg, igazán derék, hálás barát. Én nagyon megszerettem.

Hogy az árakra vonatkozó közléseimet kiegészítsem – az én empíriám e téren igen szűk körű – megemlítem, hogy egy kádfürdő ára a városi népfürdőben oda-vissza villanyossal (mert kint van a Hernalsban), kerek 1000 K. Borravaló nincs, ehelyett tehát két cigaretta a kabinosnak.

Tegnap voltam és még csak ki sem élvezhettem rendesen, mert soká kellett várnom, míg sorra kerülök, akkor pedig már sietnem kellett vissza az Instibe.⁵⁹

Az orvos-látogatás is elhalasztódott hétfőre.

A lányunk⁶⁰ még mindig beteg, de a láza már leszállt. Emiatt vannak még a háztartásnak zökkenői, amik azonban engem, aki csak késő este vagyok otthon, alig érintenek.

A sonkához meleg grat, remélhetőleg húsvétra megfiadzik majd. Fülep cikkét a Nyugatban olvastam és elküldtem Inónak, itt 500 K volt a szám ára.⁶¹ Más tényleg nem volt benne. Lesznai Annának jelent meg itt egy szép verseskötete, *Eltévedt litániák*.⁶² Már olvastam.

Szegény Ernő⁶³ könyvének majd utána fogok nézni.

háromféle változatban komponálta meg a párizsi Louvre-ban őrzött festményéhez; az első kartont a londoni Royal Academy gyűjteménye őrzi, a második változat Milánóban Sebastiano Rosta atya birtokába került, a harmadik változatot Richelieu kardinális a festménnyel együtt Párisba vitte és ott később a karton eltűnt. Ezúttal a második kartonról van szó, melyet Sebastiano Rosta atya még 1696-ban művészi magyarázatokkal ellátott díszes keretbe foglalt. Sőt egy Raffaello-rajzzal is feldíszített, hogy demonstrálja Leonardo hatását Raffaellre (aki ugyanezt a kompozíciót megfordítva rajzolta meg). A nagybecsű karton később az ősrégi Plattenberg grófi családhoz, majd házasság révén a gróf Esterházy-családhoz került s legutóbb gróf Esterházy Pál budapesti palotájának műkincse volt. Most tíz millió korona kikiáltási árral fog szerepelni”. (k. k. l.) [Kézdi-Kovács László]: Az Ernst-múzeum szenzációi. *Pesti Hírlap*, 1922. március 12. 10. – Az árverésen Csetényi János vásárolta meg és 1944-ig az ő tulajdonában volt. Jelenlegi ismeretlen helyen. Ld.: Tátrai Júlia: Egy „másik” Esterházy-gyűjtemény. A nordkircheni Esterházy-kastély egykori képeiről. *„Fényes palotákban, ékes kőfalakban”*. *Tanulmányok az Esterházy-családról*. Szerk. Maczák Ibolya. Budapest, 2009. 100–101. és képe.

⁵⁹ Az egyetemi intézet.

⁶⁰ A háztartási alkalmazottjuk.

⁶¹ Fülep Lajos: Magyar festészet. Magyar művészet III. *Nyugat*, 1922. I.: 229–243., 353–362., 383–398. – Wilde 1922. március 27-én kelt levelében kérte a tanulmány folytatásait is: „a Nyugat két márciusi számát, melyben a Fülep-cikk folytatásai vannak, tessék megvenni (az első cikk megvan).” MNG Adattár, 20151/1979/33/17.

⁶² Lesznai Anna: *Eltévedt litániák*. Bécs, Livelli-Verlag, 1922.

⁶³ Valószínűleg Szép Ernő könyvéről van szó, aki ekkoriban Bécsben élt, s több könyve is megjelent ott.

Most azonban elmúlt már éjfél és én befejezem az írást. Bocsánatot kérek a kuszaságért, gondoltam jobb így, mint sehogy. Ha a jövő héten nyugalmasabb lesz, majd bővebben próbálok írni. Addig nagyon várom a hattút és mindenkit sokszor ölelek és csókolok: Munisikát, Mancikát, Dudót

a Kibuns.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. március 22.⁶⁴

Drága jó Otthoniak,
a hattú tegnap este várt, amikor későn hazaérkeztem (a kártya már tegnap itt volt). Tegnap d. u. ugyanis megérkezett Noémi, miután hiába keresett a lakásomon, a bécsi utcákon kalandozva rátalált véletlenül a házra, ahol Juliska lakik. Mikor vacsorázni hazamentünk az Instiből, már ott várt ránk, velünk vacsorált és 11-ig beszélgettünk otthonról. Isten csodája, hogy a hosszú úton nem esett baja. Most pár napig itt marad (a Béni atelierjében lakik), aztán utazik tovább Berlinbe. A gobelin-ügy tényleg nem tiszta, Béni legalábbis nem volt hozzánk őszinte.⁶⁵ Közben nyíltak újabb eladási lehetőségek. (Juliska és W[eyde] Gizi tanítványánál.) Bénitől ugyancsak tegnap jött az első hír, egy levél Potsdamból, amiben igen terhes szívességre kér – ezt rögtön átruháztam Noémire (kiderült, hogy megint egy „konfúzus” ügy). Jött levél Inótól is, Münchenben van és készül látogatóba Mannheimékhez.

A 2000 koronát nagyon köszönöm, a süteményt még jobban – ez még a vasúton van N[oémi] pakkjában. A pénzt ma elvittem beváltani Mukitshoz, mert már volt egy kis adósságom Juliskánál. A héten ti. beszereztem végre a kukkert, belvárosi üzletben vettem, vadonatúj és nagyon szép, remélem tetszeni fog a Jancsikának. (Neki azonban ne szóljanak feledékenységből, mert én már karácsonykor azt mondtam, hogy megvan, csak itt felejtettem.) A paprika ára pedig éppen elég volt a Szép Ernő könyvére, csak nehéz volt fölrajtani, mert itt a könyvesek 2 hete sztrájkolnak.

⁶⁴ MNG Adattár, 20151/1979/33/16. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 12. Érk. 1922. márc. 20. Hétfőn délelőtt; Ferenczy Béni Noémi [Nelly] érkezése!

⁶⁵ Wilde 1922. március 10-én írta bátyjának: „Nelly jött meglepett, Bénivel még az utolsó napon is beszélünk arról, mekkora meggondolatlanság volna ez. Az még sokkal kevésbé tetszik, hogy Kálmánnál lakik, s elvégre... Azt persze borzasztóan sajnálom, hogy azon a keddi baráti tereferén nem lehettem jelen. Dudó mondja meg Nellynek, hogy ölelem, de írni most képtelen vagyok neki. Előbb vagy utóbb csak találkozunk majd. Bénéiktől az elutazásuk óta. A gobelin vétel sajnos tényleg nem valóság még, most az árról való tárgyalás közben érkezett a gróf számára a híre annak, hogy kivetették rá a vagyonváltságot, ami ha nem is stornirozást, de kitolást jelent a vétel számára. A Béni 18000 márkáját nem értem, mert nekem Béni azt mondta, hogy 40000 márka az utolsó ár. Minden esetre, ha holnap találkozom még a gróffal, meg fogom kérdezni, mi a szándéka. Annak idején – a gróf akkor már a Semmeringen volt – Mukits telefonált nekem, hogy vegyük vissza a gobelint a kereskedőtől, a gróf ezt távirattal kérte, mert okvetlenül meg akarja venni (Béni azért adta oda, hogy kisíbolják Belgiumba!)” MNG Adattár, 20151/1979/33/14.

Tegnapelőtt voltam Kieslingernél, Kálmánról a legnagyobb extázisban beszélt, szorongatta a kezeimet hálából, hogy hozzá rekomendáltam. Reméli, hogy Kálmán hű marad hozzá, hamarosan készül újra Pestre – Guby nagyon köszöni a paprikát. – A feszület kifizetéséről persze nem lehetett többet beszélni, egyébként pénzben nem nagy érték; ő 600 koronáért vette egy pasastól. Aztán igazán jó fiúk. Ernestónak és Baldassnak is ad apró ajándékokat, engem nagyon szeret. Valószínűleg hétfőn este megyünk hozzá Baldassékkal vacsorára. Én magam leszolgáltam már az ajándékot, viszont nekem boldogság, hogy egyszer én tehettem egy igazi szívességet a grófnénak. Khuen nagyon boldog az ajándékaival.

Most a szabadság ügy. Elhatároztuk, hogy velem együtt Swoboda is, mint az Institut jelenlegi vezetője, intéz egy kérvényt a miniszterünkhöz, amelyet a rektorral láttamoztat; egy másodikat pedig Khuen mint gyám és a Dvořák Verein elnöke.⁶⁶ Azonfelül kérni fogom a grófot személyi protekcióra is, amely legnagyobb mértékben talán az unokaöccse révén történhetne, aki most a prágai követ. Remélem, hogy ilyen módon sikerül még egy évet kapnom. Ennyi idő legalább kellene még a munka elvégzésére. Éppen ezért azt is gondoltam, talán helyesebb lenne, ha ápr. 1-én magam jelentkeznék Petr[ovics]nál az írásokkal, ami annyit jelentene, hogy egy héttel előbb érkeznek haza (már 31-én), ez volna az én passzíválásom az ügyből.

E héten kevesebbet dolgozhattam, mert egy könnyű tüszőm volt a hét elején és így egy pár napot otthon maradtam, most már egészen jól vagyok, jobban is alszom.

A Nachlass, illetőleg az én iniciatívámra tervet változtattunk: nem a kollégiumokkal kezdjük a publikálást, hanem Dv[orák]nak egy önálló, utolsó tervezett művét adjuk ki, melyet a kéziratokból rekonstruálunk „Idealismus und Realismus in der Kunst” címmel.⁶⁷ Részben a mostani munkám eredménye, hogy ez lehetséges. Ez a munka remélhetőleg karácsonyra piacra kerülhet, két kötet illusztrációkkal. Az egyetértés hármunk közt (Swob[oda], Khuen és én köztem) teljes, és azok is, akik eddig oly vágygal nyújtogatták a kezeiket a Nachlass után, elcsendesedtek, belátván végül a helyzet változhatatlanságát. Persze minden fél bírálna megint, ha én itt hagynám az egészet, ezért is olyan fontos az itteni barátainak az én szabadságoltatásom.

Wilczekkel mindig melegebb lesz a barátság. Az otthonlétem alatt meg is fog Pesten látogatni. – Egy véletlen folytán tudomásomra jutott, hogy Fürthné csak azért kér tőlem 60 koronát a kitűnő vacsoráért, 300–400 koronás ár helyett, mert egy rendelkezési alapja van, amelyet egy konzorcium – úgy hiszem az öreg Lancko[roński], Khuen és Wilczek – deponáltak nála. Sajnos még meg sem köszönhetem, mert úgy kell tennem, mintha nem tudnék semmit.

⁶⁶ Ld.: Adalékok Wilde János életéhez és tevékenységéhez (1918–1922) c. összeállítást az *Enigma* 84. számában: 1922. április 4. és *Függelék* 4.

⁶⁷ Max Dvořák: *Idealismus und Realismus in der Kunst der Neuzeit* c. 1915–1916-ban tartott előadásainak szövegéről van szó (Archiv des Instituts für Kunstgeschichte der Universität Wien). – kiadása: Max Dvořák: *Idealismus und Realismus in der Kunst der Neuzeit*. Einf. von Norbert M. Schmitz. Bonn, 1993.

Köhler nagyon jó emlékeket hagyott maga után és jól végezte dolgát. Tegnap kaptam tőle egy igen kedves, meleg hangú levelet.

M[andl] Edith⁶⁸ aziránt érdeklődik, hogy áprilisban Bécsben leszek-e, mert ide készül. Baldasséknál is voltam a héten, búcsúztattuk a régi lakást, mert beköltöznek a muziba.⁶⁹ Igen-igen kedves emberek.

Otthon megint beteg a lány, korán kelt fel, újra meghűlt és gennyes orrűreggyuladást kapott. Szegény grófné már alig bírja az ápolását, de azért az istennek sem küldené kórházba, holott neki vadidegen. Ilyen gondolkodásmód is ritka máma.

Az idő most gyönyörű szép, napsütéses. Vasárnap voltunk is már Juliskával Neuwaldegben, kinn ebédeltünk és csak 6-kor jöttünk vissza. (Akkor várt már ránk a W[eyde] Gizi, aki olyan boldog a grófnőjével, hogy madarat lehetne fogatni vele. Most ő lakik a Kinsky-palotában.) Holnap d. e. Universitätskonzert, utána valószínűleg megint kirándulunk.

Az újságkivágásokat nagyon köszönöm. Szakállas⁷⁰ cikke fényes eset. Magyar lapot minden nap olvasok, ittenit azonban nem.

Frey csak lényegtelen változtatásokat kívánt Mannheim kéziratán (most általában olyan, mint a kezes bárány, röhögni kell rajta, írt egy szeretettől áradó levelet is), úgyhogy ezt ajánlani fogom M[annheim]nek.

Kálmánt ölelem, majd nemsokára bőven kibeszélhetjük magunkat a tapasztalatairól. Jancsikát sokszor üdvözlöm.

Isten velük, drága jó Otthoniak, remélhetőleg mielőbbi boldog viszontlátásra.

Számtalan csókkal, öleléssel Bundsi

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. május 6.⁷¹

Szombat

Drága jó Otthoniak,

az elmúlt hét alatt lassan belejutottam a normális kerékvágásba. A munkát már csaknem az egész vonalon fölvettem. 1) Hagyaték: itt tovább kell folytatni és befejezni a kéziratok átnézését és rendezését és előkészítem a legközelebb nyomtatásra szánt dolgokat. (Az Idealismus u. Naturalismus II-at tényleg tévedésből hagytam otthon, de ráér az elküldése – majd csak alkalomadtán.) Ezen dolgozom délutánonként: 5–8. 2) A Riegl hagyaték kiadását illetőleg tárgyalunk a kiadóval, egyelőre csak egy kötet újrakinyomatásáról. A honoráriumot, miután az özvegy ki lesz elégítve, könyvekben kérem. 3) A Harrach képtárban a munkát, két előzetes megbeszélés után

⁶⁸ Mandl Edith (1892–?) Lukács György barátjának, Mandl Ottónak leánya, Wilde pesti ismerőse.

⁶⁹ Kunsthistorisches Museum, Baldass munkahelye.

⁷⁰ A Radványi Orsolya (Radványi 2006) könyvében közölt Térey-bibliográfia alapján nem sikerült megállapítani, hogy miről lehet szó, talán: Térey Gábor: A Szépművészeti Múzeum olasz freskói. A Műbarát, 2, 1922. 1. 17.

⁷¹ MNG Adattár, 20151/1979/33/19. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 16. Érkezett 1922. május 8. Hétfő de.

ma d. e. megkezdtem. Háromszor egy héten kell dolgoznom 10–2^h, a nyár végére azt hiszem, elkészülök. Ebből sokat fogok tanulni. 4) Az órákat Wilczivel a jövő hét elején kezdem.

Az emberekkel is sorban találkozom, csak Baldassnál és Inó apjánál nem voltam már. Nem tudom írtam-e már, hogy szegény Kutschera meghalt húsvét hetében. Az összes műtárgyait az államra hagyta, a gyönyörű könyvtárát és fotográfiai gyűjteményét az Instire (ezen felül sok pénzt is).

Tegnap este Zimmermannal⁷² voltam együtt, aki pár nap óta itt van látogatóban (hétfőn utazik Petro[vics]hoz két napra). Nagyon kellemes volt elbeszélgetni vele a régi baráti hangon. Meghívott magához nyárra Nürnbergbe, ad ingyen lakást.

A táplálkozás a legnagyobb bőségben folyik, még van két bájglim és rengeteg mézesem. Juliska is óriás csomaggal érkezett Murány jóvoltából. Most minden nap eszem nálunk is, nála is (és ebéd után alszom). A Gemeinschaftsküche-beli dupla ebédeket alig tudom elfogyasztani. A Fürthné vacsorái továbbra is kitűnőek. Wilczy az első vacsorához egy egész bethénát, öt üveg bort és egy liter szilvóriumot szállított be. Azóta itt is volt már egyszer vendégül és együtt pityizálunk.

Az egyetemen nincs semmi változás. Kieslingert mindjárt másnap kerestem, de csak hétfőre várják vissza Németországból. Majd kedden megint odanézek. – Manci a terv szerint a jövő hét végén utazik, talán hozhat magával levelet, mert most már drága a posta. – Bénitől, Noémitől semmi hír, éppúgy Inótól sem.

A szabadságlevélnek örültem, most nyugodtabb tempóban dolgozhatom, bízván, hogy egy évig nyugtom lesz.

Talán a Harrach munkáért nyert honoráriumából szeptemberben egy kicsit körülnézhetek majd Németországban.

Egyéb újságot nem tudok. Újságot nem olvasok, a *Világ* egy pár nap óta nem érkezik, a Király Gy.⁷³ számot láttam még, az időjárás folyton változó, de rendesen hűvös.

Holnap d. e. megnézem Wilczivel a Schottenstift képtárát, utána Gargeréknél ebédelek. – Juliska húsvétra megvette a teljes Don Quijotét, esténként azt olvasom.

Saját munkába nem foghattam még bele, de majd ennek is meg fog jönni az ideje.

Nagyon várom az otthoni levelet, egészséges-e mindenki, remélem semmi baj, s a nebulók nem kínozzák-e túlságosan⁷⁴ Dudókát? Tud-e Tyumpika kijárni a szigetre? Elbírja-e még Munisika a drágaságot? Ez bizony itt is óriási, csak én nem érzem.

Sok-sok csók B.

⁷² Ernst Heinrich Zimmermann művészettörténész.

⁷³ Király György (1887–1922) irodalomtörténész, április 26-án halt meg tüdőbetegségben. A *Világ*nak nem volt emlékszáma, csak a *Nyugat*nak, 15. 1922. I.: 10. számában emlékeztek rá, többek között Babits Mihály, Feleky Géza, Gyergyai Albert, Kosztolányi Dezső.

⁷⁴ Utalás a Zerkowicz gyermekekre, akiknek házitanítójuk volt.

Wilde János – Wilde Ferencnek, 1922. május 20.⁷⁵

Szombat, ebéd előtt

Drága jó Otthoniak,
ma reggel, mikor a Harrachba indultam, jött meg Tyumpika keddi kártyája, amelyből megtudtam, miért nem érkezett e héten levél (Persze, ha nem sejtettem volna ezt a tényállást, nagyon nyugtalan is lettem volna emiatt). Mi itt közben dühösek voltunk már a Mancsi nem utazása miatt, úgyhogy az öreg F⁷⁶ tegnap reggel el is küldött még a Kálmán kezdeményezésére egy dörgedelmes sürgető levelet. Jó hogy ez közben tárgytalan lett! – Kálmán 10-kor várt rám,⁷⁷ mert ma akartam neki megmutatni a Harracht⁷⁸ – de jelezte, hogy M[ancsi] tényleg megjött este és ő is eljön a találkára. Persze 10 helyett 1/2 11-re érkezett a jó fiú, ekkor pedig más dolgunk akadt. Kálmán csaci módra Pesten csak Durchreise⁷⁹ vízumot váltott Ausztriára, minek 1 napi érvényessége van csak, s ezért most hogy maradni akar, külön engedély kell neki. Már reggel próbálkozott is a Kiesl[inger] egy alkalmazottjának a kalauzolásával a rendőrségen, de nem ért el semmit, ami miatt borzasztó leverit volt. Azért ezt hoztam vele rendbe délelőtt s a Harrachra alig jutott egy negyedóra. Most már maradhat, s csak szerdán reggel utazik hajóval, szerda este 8-kor érkezik Pestre. Az ügyei tovább is igen jól állanak. Csak ne volna olyan rettenetesen nehézkes és ne keseredne el minden pillanatban végleg, ha csak a legkisebb nehézség is mutatkozik. Mikor csütörtökön a megérkezésekor pl. azt közöltem vele, hogy a távolléte alatt jött számára levél Pistától,⁸⁰

⁷⁵ MNG Adattár, 20151/1979/33/21. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 18. Érkezett: 1922. május 22. Hétfő dl.

⁷⁶ Valószínűleg Wilde szállásadójáról, Fürthnéról van szó.

⁷⁷ Wilde 1922. május 14-én írta bátyjának: „Most is esedékesek e hónapban Mancsi, Kálmán másodsor, Hoffmann Edith, Mancsi másodsor, Khuen, Petro[vics] – ez elég változatosság a hónap második felére.” MNG Adattár, 20151/1979/33/20.

⁷⁸ A képtárat. Ahogy írta a „A Harrach-képtárban mostani szétforgácsolt életmódom mellett egyelőre arra szorítkozom, hogy alaposan megismerjek benne minden egyes képet. Júniusban majd elkezdem a katalogizálást, minden további munka alapját.” MNG Adattár, 20151/1979/33/20.; majd 1922. május 27-én a Harrach-gyűjteményből: „hogy mindjárt a színhelyen kezdjem, ez a Harrach dolog e héten rendbejött. Itt volt a tulajdonos, személyesen hosszan tárgyaltam vele, melynek eredményeképp teljesen szabad kezét nyertem a képtár reorganizálására. Ennek fázisai: a depot-képek kimustrálása (a jelen állománynak kb. 40 percentje), a megmaradó kb. 300 képnek újra akasztása és katalogizálása.” MNG Adattár, 20151/1979/33/23.; 1922. június 3.: „Tegnap egész d. e. a Hofmuseumban voltam a Harrach galéria egy kis képével, konzíliumot tartottunk róla Glück, Baldass és Benesch, valamint a restaurátor bevonásával, melynek eredményeképp kiderült, hogy Geertgen tot Sint Jans, egy igen-igen fontos 15. századi hollandus festő műve, az első ismeretes portré tőle, csak nagyon át van festve. Ma írtam egy előterjesztést a tulajdonoshoz a kép restaurálását illetően.” MNG Adattár, 20151/1979/33/24.

⁷⁹ Átutazó.

⁸⁰ Pogány Kálmán testvére Páchl István.

elsápadt, és kijelentett, hogy azonnal kell utaznia, nagy baj van. Mikor kibontottuk a levelet, kiderült, hogy csak egy időközben jött német üzleti levél másolata van benne. És így tovább. Kieslingernél lakik és ott nagyon kedvesek hozzá. Ma este én is oda megyek. Németországban 8 napot töltött és rengeteget látott. Be is vásárolt cipőt, fehérneműt, Lidinek egy ruhát, igen sok ruhát; egy drága Neu[...] nekem is hozott ajándékba. El kellett fogadnom, mert különben megsértődött volna.

Bizony ez a hét elég ricsajos volt, de azért nagyjában végezhettem a dolgomat. A Nachlass ügyében a döntő tárgyalás kedden lesz s majd Kálmán útján küldök róla tudósítást.

Hétfőn vele, Mancival,⁸¹ Juliskával, Swob[odá]ékkal egész napra Kreuzensteinbe megyünk Wilczy kalauzolásával.

Az otthoni levél egyes pontjaira már nem tudok reflektálni, mert mennem kell ebédelni. D. u. órák is van. Ebéd után Manci és Kálmán odajönnek Juliskához. Holnap d. e. dolgoznom kell, a Riegl-korrektúrát befejezni⁸² (ebben Juliska segít), d. u. valószínűleg kimegyünk a két vendéggel a zöldbé. – Nelly nem tudom mondta-e – itt elhallgatta – hogy Bénéiek őszre kisbabát várnak (Mancinak elárulta). Én ezúttal nem tudtam örülni Nelly látogatásának, mert beállított a vonatról és rögtön hosszú előadásokba fogott kizárólag a testvérek egymásközi anyagi ügyeiről. Béniről, Inóról semmit se mondott, ha ki nem kérdezem, meg nem tudtam volna semmit. Aztán föl is tartott; egy délelőttöt elvesztettem a Harrachban, az ő pénze miatt kellett bankba mennem, mert a nevemre utaltatott.

Egészség és időjárás igen kedvező. Fáradt nem vagyok, bár egy kicsit meghajszolt.

Isten velük drága jó Otthoniak, nagyon köszönöm a küldeményt, pénzre azonban nincsen szükségem.

Folyt. köv. Kálmán.

Sok-sok csókkal B.

⁸¹ Lessner Manó Lengyelországba utazott Krasieczynbe Sapieha herceg kastélyába. Mint Wilde írta bátyjának 1922. június 10-én: „a héten lezajlott Manci látogatása is. Remélem azóta ő maga beszámolt róla. Örülök, hogy olyan jól sikerült a bemutatkozása. Tegnap kaptam a hercegtől egy levelet, melyben hálálkodik a közvetítésért. („ich bin Ihnen Herr Doktor, sehr dankbar, dass Sie Herrn Lessner bewegen haben nach K[rasieczyn] zu kommen; ich habe mit ihm eine sehr interessante Woche verbracht und seine Vorschläge u. Projekte haben mir sehr gefallen”) és meghív, hogy a nyarat töltsen nála – az utat is az ő költségén téve. Ez a meghívás persze egyelőre ad acta tétetik, és csak akkor kerül újra elő, ha nem utazhatnék Németországba.” MNG Adattár, 20151/1979/33/25. Majd 1922. augusztus 5-én kissé neheztelve Lessnerre: „Béni írt, hogy nincs útlevele a hazautazáshoz. Manci felhúzza avval a kérdésével, hogy volna-e kedve dolgozni a Sapiehának, de a Béni levelére már egy hónapja nem válaszolt, sem a herceg címét nem közölte, hogy legalább annak írhatna Béni. Így a Manci.” MNG Adattár, 20151/1979/33/35.

⁸² „Dudo kérdi, miben áll a Riegl-munka. Egyelőre abban, hogy a Barokk könyv [*Die Entstehung der Barockkunst in Rom*. Wien, 1908. – új kiadás: Wien, 1923.] új kiadásához illusztrációkat kell összeállítani és a szövegét átnézni. Ezt egyedül végzem. A Bernini-kötetet azonban Freynek adattuk (aki boldog vele), mert az több munkát jelent.” – írta bátyjának 1922. május 14-én. MNG Adattár, 20151/1979/33/20.

Wilde János – Wilde Ferencnek, 1922. július 15.⁸³

Drága jó Otthoniak,
megint szombat van és zárok egy hetet. Most már csak négy van hátra, utána pihenés következik otthon. A hosszú levelek gyakori érkezése nagyon megrövidíti ezt az időt. Köszönöm nagyon Tyumpikának és Dudónak, hogy ennyi időt szentelnek a levelezésnek. Ha ez nem rövidíti meg őket a pihenésben, én igen-igen örülök neki. Munisika írásait is élénk örömmel vettem. Én a Munisinak hiszek, hogy tényleg 40 kiló és a Dudót majd jól megszidom, ha hazamegyek. – A lapszemléből pontosan értesülve vagyok magyar hazám kulturális eseményeiről.

Itt kevés újság. Khuen csak tegnap este érkezett meg. Nem láttam, mert egyenesen a hajóállomásra hajtott, ahonnan ma reggel Pestre utazott a grófnővel. Kedden van ott az első tárgyalás.⁸⁴ Swoboda még Velencében van.⁸⁵ Wilcsivel tegnap együtt vacsoráztunk, kedden már ő is végleg elutazik Bécsből. – Tolnai tegnap költözött be a Fürthnéhez.⁸⁶ Most ott egész műtörténeti szeminárium van, ő az egyik, Juliska a

⁸³ MNG Adattár, 20151/1979/33/31. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 28., Ér. 1922. július 17. Hétfőn reggel.

⁸⁴ Karl Khuen-Belasi jövődöbelijének válaszárol van szó. „Khuen nagyon jókedvű, Magyarországból jó hírek érkeznek, Cs[ernoch] J[ános] [hercegrímás] állítólag már belement a házasság megsemmisítésébe.” – írta Wilde 1922. május 14-én bátyjának. MNG Adattár, 20151/1979/33/20.

⁸⁵ Wilde erről az utazásról a következőket írta bátyjának 1922. június 4-én: „hogyan hétfőn Olaszországba utazok a gróffal. Tegnapelőtt írt levélben, hogy ő utazik, és egyikünk, Swob[oda] vagy én menjek vele. Persze erre szívesen lettem volna hajlandó, de még áll a dolog, hogy Swobnak a habilitációs irata befejezéséhez szüksége volna néhány olasz várost fölkeresni és ezért úgy határoztunk, hogy ő menjen. A gróf aztán, aki leginkább Florencet szeretné látni, szívesen vitt volna engem is, hogy mialatt Swob a maga dolgai után jár, mi megnézzük együtt Florencet – de ebbe én nem mentem bele. Egyfelől azért, mert ez már túlságos potyázás volna, másfelől, mert most – a legdöntőbb időkben – nem hagyhatjuk itt egyszerre mind a hárman a Nachlasst. A gróf – aki tegnap dél óta itt van – most azt akarja kárpótlásul, hogy aug. végén leutazik még egyszer velem Florencbe, amely most elmarad. (Persze az ilyen ígéret beváltására az ő elfoglaltságánál nem lehet biztosan számítani, ha meglenne, nekem persze nagyszerű volna, mert most ott egy óriás kiállításon az egész világ galériáiból össze vannak gyűjtve az olasz barokk képek – nagyszerűen megcsinálhatnám annak segélyével a Harrach-katalógust. De mindenképpen megható a gróf ragaszkodása és jósága, még egy félórával ezelőtt, mikor elbúcsúztunk – mert egy napra visszamegy még Grusbachba – próbált rábeszélni, hogy utazzam mégis velük.” MNG Adattár, 20151/1979/33-27. – Az említett kiállítás: *Mostra della pittura italiana del Seicento e del Settecento. Firenze, Palazzo Pitti*. Il Catalogo è stato redatto dal. Nello Tarchiani. Roma, 1922. Ld.: Hermann Voss: Die Ausstellung der italienischen Seicento- und Settecento-Malerei in Florenz. *Kunstchronik und Kunstmarkt*, N. F. 33. 1921/1922. 631-635.; Az olasz Seicento és Settecento kiállítás Firenzében. *A Műbarát*, 2. 1922. 118-119.

⁸⁶ „Tegnap este t. i. megérkezett Inó Heidelbergből, Belgium után odautazott Káldorka és a Mannheiméik látogatására. Nagyon örülök, hogy itt van már, olyan jól esik, hogy beszélhetek megint valakivel mindenről, ami foglalkoztat. A Fürthnéál fog lakni a fia üresen álló szobájában.” – írta Wilde 1922. július 8-án. MNG Adattár, 20151/1979/33/30.

másik szobában gyúrja a disszertációját. Az egész lakást telehordták könyvekkel. Én egész nap az egyetemen vagyok, igyekezem minél többet elvégezni még kapuzárás előtt. Itt a képtárban egészen el tudok készülni a nyárra kitűzött résszel. A napokban kapok választ a honorálás módjáról.

Bécsben gólyalábakkal járnak a valuták, még a magyar korona is. A pénzügyeim rendezettek, elutazásomig már nem lesz szükségem pénzre (úgy értem, hogy utazni is tudok még abból, amim van).

Az Ino ittléte máris érezteti a hatását. Sokkal frissebb vagyok, nagyobb munkakedvvel dolgozom. Ha időm lenne, most saját munkába is bele tudnék fogni. Ezért majd otthon kárpótolom magam. A napokban utazik Baldass Pestre, ha volna valami küldeni valóm, felhasználhatnám postásnak. Hozzájuk gyakran járok, nagyon kedves népek. Igazán ragaszkodnak Dvořák emlékéhez, s ezt olyan jól esik időről-időre érezni.

Dudó ügyének állása⁸⁷ felől Wilcsi minden találkozásunkkor hevesen érdeklődik, látszik, hogy nagyon szeretne még tovább intézkedni, de én megfékezem, mert nincs értelme. Az otthoniak üdvözlőit hasonlókkal viszonzozza.

Az időjárás folyton változik, de általában kellemetlen. Gyakori a sirokkó.

Nem tudom, láttátok-e, a *Világ*ban volt a napokban egy kitűnő cikk Vámbéry R.-től *Balra tarts* címmel⁸⁸ – londoni levél. Nagyon finoman megmond fájó igazságokat a miniszter uraknak.

A mi közkonyhánkban a drágítással kapcsolatban most nagyon jól főznek (sztrájk ott sose volt). Ino is ott eszik, mégpedig hál Istennek – zúgolódás nélkül elfogyasztja, amit elé tesznek. Reggelit és vacsorát Fürthnénál kap. Majd örül az apja, ha ezeket hallja. Egy hét múlva jön vissza az öregúr Karlsbadból.

A lakásom körül eddig semmi újság.

Kálmán írt köszönő levelet Juliskának a táviratra. Kieslinger úgy hallom beteg. Ha lehet, fölkeresem a napokban.

St. Floriant el kellett ejtenünk, mert nem kaptunk szobát. Nem is bánom, mert már türelmetlen vagyok. Majd otthon pihenek.

Köszönöm Dudónak a tavalyi út áttekintését. Nekem is még van tavalyról egy zsebnaptáramban, ahová minden nap beírtam a vonatunk indulását és érkezését.

⁸⁷ Karl Wilczek budapesti összeköttetéseivel kívánta elérni, hogy Wilde Ferenc, aki a Tanácsköztársaság után nem tudott tanárként elhelyezkedni, ismét polgári iskolában dolgozhasson. Wilde 1922. július 3-án írta bátyjának: „A közbenjárás azért megtörtént, Wilczki már péntek délután jelezte, hogy a levelét elküldte. Csak az fáj neki, hogy Dudót ahhoz kell protegálni, hogy elemistákat taníthasson – s nem az egyetemen, ahol az ő legszentebb meggyőződése szerint a helye volna.” MNG Adattár, 20151/1979/33/29. Majd 1922. július 8-án: „Innen levél ment Teleki Pál volt miniszterelnöknek, aki igen jó viszonyban van Klebivel. Ha később lenne csak aktuális a dolog, Dudó elmehet hozzá, vagy szólhat neki, figyelmeztetni, hogy a Wilczek Károly gróf által sürgetett ügyben most interveniáljon. Azonkívül – o tempora! – levél ment még Gömbös Gyulának is.” – A közbenjárások azonban nem jártak eredménnyel. MNG Adattár, 20151/1979/33/30.

⁸⁸ Vámbéry Ruzstem: Balra tarts. *Világ*, 1922. július 11. 3.

Most zárnom kell a levelet és szaladnom a Mukits bankjába (mert ma 12-kor csukják), mert reggel külön-különb valutákat helyeztem el nála Juliskától és Inótól. Az Ino 60 belga frankjáért fogok kapni ca. másfélszázezer osztrák koronát. Hoztam magammal egy kézitáskát, hogy legyen miben hazavinni.

Isten Velük, drága jó Otthoniak, számtalanszor csókolja Munisikát, Tyumpikát, Dudót

a nyári Bécses.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. szeptember 5.⁸⁹

1.

Kedd délben

Khuen nagyon örül Tyumpika levelének és már régóta dolgozik a válaszon.

Drága jó Otthoniak,

már teljesen útra készen állok, amennyiben a passzusom és a jegyem holnap estére megvan már, de sajnos addig még igen-igen sok elvégezni valóm van. Pragmatikusan adom elő az utolsó két napot, hogy semmi fontosat ki ne felejtsek.

Vasárnap Tolnaiéknál ebédeltam, az öregúrnak megmondtam, hogy Dudónak jól áll a ruha, ami fölött roppant örült. Ebéd után megnéztem még a gobelin kiállítást,⁹⁰ aztán Juliskához mentem. Oda jött Khuen is és maradt este 9-ig, úgyhogy Swob[odá]hoz már elkésve érkeztem vacsorára. Khuen nem jön most Itáliába, mert a válópörben megint egy fordulat állott be. Itt kell lennie, sőt valószínűleg megint lemegy Pestre. Sok mindent átbeszéltünk. Elmesélte pl., hogy mikor legutóbb Pesten volt, kiderült, hogy a miniszterelnök Bethlen neki iskolatársa volt, meg hogy nála is uzsonnázott. (Ezt különben jó tudni arra az esetre, ha valamelyikünknek még elintéznivalója akadna.) Swob[odá]val is megbeszéltünk minden folyó ügyet, a kérdéses levelet ma d. u. fogjuk megírni. Hétfőn a passzust intéztem el, mindkét vízumot teljesen ingyen kaptam, mint köztisztviselő. – Wilczyi tegnap este jött meg. Már reggel ott voltam nála. Kiderült, hogy ő egy rokonával teszi meg az utat a határig, úgyhogy csak ott találkozunk majd Paduában vagy Bolognában. Nem baj, mert így én utazhatok harmadosztályon, ami nagy megtakarítás. Meg is vettem már a jegyet, a határig 1500 osztrák k., onnan Velencéig 37 líra.⁹¹ Minthogy Karláéktól nem jött

⁸⁹ MNG Adattár, 20151/1979/33/38. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 35., Érk. 922. szept. 8. Péntek reggel.

⁹⁰ *Katalog der III. Gobelins-Ausstellung*. Belvedere Schloss, Wien 3. Juni bis 1. November 1922. Hrsg. Ludwig Baldass. Wien, 1922.

⁹¹ 1922. július 24-én írta bátyjának Wilde: „Ellenben a következő újság. Harrach többször kérdezte bizalmasan, mennyi honoráriumot kívánok. Végül legutóbb ravaszul a következőképp feleltem: honoráriumot nem kérek. Mert mit kezdjek rongyos pár száz osztrák koronával. Ellenben van Florenzbén ez idén egy óriási kiállítás a Pitti-palotában, amire az egész világból összehordták az olasz barokk képeket (1200 darabot, köztük Caravaggióknak majdnem minden művét). Ezt a kiállítást a Harrach katalógus

még válasz a szombati express levélre se (valószínűleg úton vannak) és immáron három nap óta szakad az eső, ma lemondó levelet írok nekik. Nem volna értelme most menni hozzájuk, és út előtt úgyis ideges az ember. Majd talán, ha visszaérkeztem. Khuen nagyon szívesen megengedte, hogy akármennyi ideig maradjak, mint az ő vendége, Gandegben. Mancit szombat este nem láttam. Tegnap odatelefonáltunk az apósához, akitől megtudtuk, hogy nagyon beteg Manci bátyja. Lehet, hogy így nem is fog holnap reggel utazni. A táskát minden esetre ebéd után odaviszem hozzá (benne vannak a nyakkendők is). A mézesekből még jó sokat magammal vihetek az útra.

Juliska ma délelőtt elutazott Németországba, okt. elején érkezik vissza.

Délután tehát, mint mondtam, Swob[odá]hoz megyek. (Előtte még a Harrach direktorához, és Mancihoz.) Odajön Wilczy is, hogy még egyszer megbeszélhessük a részleteket. Holnap d. e. még itt a képtárban lesz dolgom, fürdeni is szeretnék, d. u. pedig még egy konferencia lesz Khuen közbejöttével az ügyvédnél. Szóval még minden órát ki kell használnom. – A levelet holnap folytatom még, az indulás előtt a pályaudvaron fogom bedobni. Az otthoni kártya ma megjött.

2.

Szerda dél

Drága jó Otthoniak,

Tegnap Khuennel ebédeltem, utána megvolt a konferencia az ügyvédnél, ahol azt határoztuk, hogy csak az ügyvéd küld be egy rövid helyreigazítást a lapnak (oly értelemben, hogy a Bruegel még nem Nachlass-Veröffentlichung⁹²), mi azonban nem kezdünk feleselést valakivel, aki nem támad nyíltan. (A Khuennak szóló levelünk nagyobb elaborátum lesz a Nachlassról és ezért csak október elején csináljuk meg. Sajnos nem sietős, mert a tárgyalások lassan haladnak.)

Tegnap d. u. kétszer kerestem hiába Mancit, de minthogy ma is itt lesz még, valószínűleg fogunk találkozni. Reggel voltam még a Harrach igazgatójánál referálni, a képtárt is még egyszer átfutottam, voltam bevásárolni, pénzt váltani és most még a fürdőbe megyek. A magyar pénzem felét 36-os alapon adtam el kéz alatt.

Wilcsivel az a megállapodás, hogy vasárnap reggel találkozunk Paduában (ahol egy nagybácsija lakik), s onnan kezdve együtt utazunk már és együtt is jövünk vissza Gandegig. Délután még egyszer találkozunk búcsúul. A Karlának este meg-

szempontjából nagyon fontos volna látnom. Tegye lehetővé a gróf honorárium helyett, hogy egy hétre leutazhassak Florenzbe, nagyon hálás leszek érte. Nos, és most kaptam a titkár értesítését s egy utalványt 1500 cseh koronáról. (Úgy mondtam, ennyire volna kb. szükségem.) Diktum-faktum, szeptember elején utazom tehát Fiorenzába. A kiállítás katalógusát megszereztem már, s most nagyban készülök az útra. (Mellesleg persze egy Michelangelo-témával a zsebemben utazom.)” MNG Adattár, 20151/1979/33/33.

⁹² Hagyatéki kiadás.

írtam a lemondó levelet, mindenki azt tanácsolta ne menjek most a Semmeringre, mert csak összefáznék.

Drága Otthoniaktól azt kérem, hogy mielőtt ezt a levelet megkapják (azért már most feladom, hogy pénteken biztosan otthon legyen), tessék küldeni egy kártyát Bolognába (fermo posta centrale), ahol kedd d. u. és szerda d. e. leszek, és egy levelet Firenzébe (ugyanúgy), ahová szerda este érkezem. Az otthoni levél ma nagy örömömre megjött. A jó tanácsokat megfogadom, csak az Otthoniakat kérem, hogy szintén vigyázzanak a figurára. Munisika pihenjen néha, Marcika és Dudó pedig ne morgolódjanak. Velencéből holnap este újból írok. Szerencse föl! Számtalan csókkal

Bundsi.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Velence, 1922. szeptember 7.⁹³

Csüt este

Drága jó Otthoniak, szerencsésen megérkeztem. Igen jól utaztam. Egy olasz házaspár segítségével, akikkel Béctől együtt jöttem, mindjárt kaptam olcsó és tiszta szobát, úgyhogy itt maradok vasárnap reggelig és akkor megyek át Firenzébe. A vámvizsgálat igen szigorú volt, elvették 70 cigarettámat és 10 cigarillosomat, a pénzt hiány nélkül áthoztam. Az idő igen kellemes, nem túl meleg. Kitűnő kondícióban vagyok, csöppet sem fáradt, és boldog, hogy megint olasz földet taposhatok. Holnap osztán rajta. Sokszor csókolom a drága Otthoniakat, remélem, minden rendben van otthon.

B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Firenze, 1922. szeptember 14.⁹⁴

Csütörtök ebéd után

Drága jó Otthoniak, kedd este óta Firenzében. Azért írok csak ma, mert ma érkezett meg a levelük, ez első hírem hazulról. A Bolognába küldöttet nem kaptam meg, mert az ottani tartózkodásunkat megrövidítettük egy nappal az alább következő úti program érdekében. Nagyon örültem, hogy otthon nincs baj, csak szegény Dudót sajnálom a IV. oszt. miatt. Így esnek téglák az ember fejére!

Most legalább röviden beszámolok, mi történt az utolsó, szombat esti velencei lapom óta. Vas. reggel átmentem Paduába és ott tényleg a megállapított módon, 8-kor az Arena-kápolnában találkoztam is a boldog Wilczivel. Úgy örült szegény, hogy itt utazhat, nem hitte már, hogy ez beteg létére lehetséges lesz még. Paduában na-

⁹³ MNG Adattár, 20151/1979/33/39. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1922. 36., Ér. 922. IX. 11. Hétfő reggel.

⁹⁴ MNG Adattár, 20151/1979/33/41. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 38. Ér. 1922. szept. 18. Hétfő.

gyon esős volt az idő, de azért mindent láthattam, amit akartam. Hétfőn délben Wilczy igen-igen szimpatikus rokonainak voltam a vendége egy ezüstlakodalmi ebéden, pezsgővel stb.! Utána még sebtében megnéztük az egyik vendég palotáját, aztán autóval a pályaudvarra. 3/4 4-kor tovább Bolognába, ahová estefelé értünk. (Mulatságos, hogy az ebédnél mindenkivel olaszul társalogtam és egész jól ment. Volt ott egy olasz filozófus is, aki fel fog keresni Pesten.) Bolognában kedd d. e. a legkedvezőbb külső körülmények között láthattam a nekem fontos Siraneiákat⁹⁵ és korai Michelangelókat, egy ebéd után a Pinakothekát. 6-kor utaztam tovább Firenzébe, ahová 10 után, esőben érkeztünk. Rögtön kaptunk jó szobát a tavalyi hotelben, s reggel már kezdhettem a munkát. Délben azután elnéztem a Bécsben kapott címre és kiderült, hogy ott már vártak, pontosan értesülve voltak az amerikai Offner⁹⁶ kolléga leveléből az érkezésem időpontjáról és kitakarítva fogadott a két igazán fejedelmi szoba. Így délután, miután még esőben megnéztük a várakozáson felül nagyszerű barokk kiállítást, idehozattam a kofferemet, megfürödtem, és azóta lakom itt, mint egy igazi lordbájon. A dolgozószoba ablaka az Arnóra nyílik, látom S. Miniátót, a Ponte Vecchiót, a Porta S. Trinitát (e két híd közt a Lungarno Acciajuolia van a ház, első emelet), benne igazi renaissance bútorok és egy nagy szakkönyvtár. Ezenkívül még egy külön nagy hálószoba. A házigazdám két szimpatikus hölgy, akik maguk ajánlották föl, hogy kosztot is adnak, mégpedig nemcsak nekem, hanem Wilczinek is. Ma reggelire mindjárt kávét kaptam egy fél liter tejjel, vajjal és pirított kenyérrel. S most ettük az első ebédet (miközben az ablakon át a budai [!] házakban gyönyörködhattunk – igazán jobbat, mint az itteni legjobb vendéglőben lehetne kapni, avval a kellemes különbséggel, hogy fele annyiba kerül. Itália tavaly óta jelentősen drágább lett: vasút és lakás 50 %-al, étkezés 25–30 %-al. És én itt majdnem vígan élhetek! – Ez egy okkal több volt, hogy a korábban elhatározott tervnél maradjak: 20-án elmegyünk innen Sienán át Rómába! Van ott most t. i. egy autó-kiállítás, amire féláru térți jegyeket adnak ki 15 nap érvényességgel. Persze mi csak hat napra maradnánk. 27-én megint itt leszek Firenzében és felveszem a postát; lehet, hogy akkor még egy pár napra újra itt maradok. – Most pedig nagy lázban fogok a munkához. Most is indulok már megint a kiállításba. A kondícióm elsőrendű. Ha Isten megsegít, lesz eredménye az utamnak.

Bécsből nincs hír. Mialatt ott voltam, érkezett Swob[odá]hoz Schlosser levele, hogy elfogadta a katedrát.⁹⁷ Hát ezt úgyis tudtuk. Tolnai, ha lehet, még vadabbul

⁹⁵ Elisabetta Sirani (1638–1665) Bolognában dolgozó olasz barokk festő.

⁹⁶ Richard Offner (1889–1965) amerikai művészettörténész. A Harvard egyetemen kezdte tanulmányait, majd 1914-ben a bécsi egyetemen Max Dvořáknál doktorált. 1915-ben visszatért szülőhazájába, s előbb a Harvardon, majd 1923–1957 között a New York-i egyetemen tanított. A firenzei festészet tekintélyes szakértője volt.

⁹⁷ Erről az eshetőségről már 1922. június 8-án írt bátyjának: „A Lehrkanzel-ügy rosszul áll, valószínűleg Schlózi egyedül lesz a tanár (Köhler elesik) – de már ennek a megoldásnak is örülni kell, mert a másfél év óta tartó fejtelenség tarthatatlan. Így az ősszel átvonulok a Dvořáktól kiutalt régi szobámba, ahol egyedül lévén nyugodtan dolgozhatok majd.” MNG Adattár, 20151/1979/33/30.

dolgozik, de azért be fog iratkozni. Juliska Münchenben szorgoskodik. Itt ma már gyönyörű szép az idő: holnap már előkerülhet a világosszürke ruha.

Isten velük, drága jó Otthoniak, én most szaladok. Nagyon várom az otthoni híreket. Rómába is tessék írni! Sokszor, szeretettel üdvözlöm Kálmánt, Mancit, Jancsikáékat.

Számtalan csókkal a boldog Bundsi.

Weyde Gizi is itt van három hétre, Wilcsi tegnap találkozott vele. A cseh korona itt ma 79-én áll, legmagasabb kurzus volt eddig 81. Holnap beváltak!

Wilde János – Wilde Ferencnek, Firenze, 1922. szeptember 17–18.⁹⁸

Vasárnap – Tegnap este hiába voltam a postán, hazulról nem volt levél, csak Karla írt, hogy visszajövet menjek mégis pár napra hozzájuk. Semmi más fontos újság, minthogy az idő kiderült, de már kánikula nélkül – a leggyönyörűbb őszi napok! A napi munkát rendben elvégzem, 9–1 és 3–5, aztán még egy séta, 1/2 8-kor vacsora, utána olvasás, boldog vagyok a gyönyörű lakásban és nagyszerűen táplálkozom. (Föltétlenül híztam is, mióta itt vagyok.) A munka jól halad, csak nagyon rövid az idő? Azért Rómából visszajövet megállok még itt egy-két napra, ha valahogy futja a pénzből. Azt hiszem, fogja. Ma d. u. Wilcsivel és W[eyde] Gizivel San Miniatóban voltunk, ott láttuk Manyó Fiksát,⁹⁹ amint nejével éppen kecsesnek találta a kilátást. A kiállításból sokat tanultam, már megérte volna az utat. Szerdán Sienában leszünk, este Rómában.

Hétfőn d. u. a postán

Drága jó Otthoniak, most kaptam végre meg a várva várt otthoni levelet. Nagyon örülök, hogy otthon jól megy minden. Csak szegény Dudókát sajnálom nagyon, mindig rá gondolok, mennyit vesződhet a Nikesékkal, meg az apátlan Zerkófikkal. Wilcsi tényleg nagyon vigyáz rám, nem enged strapát; én se neki. Nagyon jól vagyunk mindketten. Szerda reggel utazunk Rómába – párórás megszakítással Sienában. De én a jövő szerdán megint itt leszek már. Számtalan csókkal B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, 1922. szeptember 19.¹⁰⁰

Kedd este

⁹⁸ MNG Adattár, 20151/1979/33/43. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1922. 39., Érk. 922. szept. 23. Szombat reggel.

⁹⁹ Fenyő Miksa (1877–1972) jogász, közigazdász, a Gyáriparosok Országos Szövetségének vezérigazgatója, a *Nyugat* egyik alapítója.

¹⁰⁰ MNG Adattár, 20151/1979/33/42. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1922. 40., Érk. 922. IX. 25. Hétfő reggel.

Drága jó otthoniak, búcsúzóban Florenztől – egy óra múlva – éjfélkor indul a vonatunk Rómába, s ha Isten segél, holnap reggel 1/2 8-kor ott leszünk! A programváltozás a holnapi nemzeti ünnep miatt történt, meg azért, mert az olcsó jeggyel nem ejthetjük útba Sienát. Sebaj, úgyis nagy strapa lett volna egy pár óra alatt megnézni egy várost. Most leírom a végleges további programot: 20–23. Róma, 23 este újból itt vagyok s maradok 3 napig, 27 Bologna, 28–30 Milano. Mindenütt fogok postára menni, talán szerencsém lesz. Ennek a programnak az az előnye, hogy így egész Gandeggig – ahová elsején megyünk át Milánóból – együtt utazhatom Wilczekkel. (Csak míg én megint itt Florencben leszek, ő Casertát nézi meg disszertáció okokból, 27-én pedig Paduában egy unokahúga lakodalmán képviseli a bécsi rokonságot.) – Tegnap váltottam be az összes cseh koronáimat – eddig adósságokat csináltam – 76 1/2-es alapon, tehát igen kedvezően. (W[eyde] Gizi ismer egy bennszülöttet, aki vállalta a tranzakciót.) Most nincs többé gondom. – Isten Velünk, drága jó otthoniak, sok-sok csókkal B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. október 8.¹⁰¹

Szerda reggel, 922. X. 8.

Drága jó Otthoniak,

az egész tegnapi nap még az érkezés utáni tennivalókkal telt el, ezért nem jutottam az íráshoz. Este meg Swobodáéknál voltam 1h-ig. Vártunk Khuen grófra, aki Mukits útján jelezte az érkezését Grusbachból és kéretett minket, hogy találkozhasson velünk – de nem jött. Swob[oda]val már délelőtt is hosszan beszéltem és minden újdonságról tudomásom van már. Schlosser kinevezése megtörtént, a jövő héten érkezik vissza Itáliából, hogy átvegye a tanszéket és az Institut vezetését. Evvel kapcsolatban ki kellett üríteni számára Dv[orak] szobáját, engem (és a hagyatékot) Swob[oda] betelepített a régi szobámba, ahol a Kutscherától örökölt könyvtár is fel van állítva. Ez a szoba teljesen lezárható (csak Swob[oda]nak, nekem és most Schlossernek lesz hozzá kulcsa), fűthető, s csak az az egyetlen hátránya, hogy Tietze és Frey szobáján át – amelybe beállítottak még egy asztalt Garger számára is – van a bejárata. De hát T és F úgyis igen ritkán járnak be, Garger pedig még Bécsben sincs. – Holnap már el is kezdem a munkát, a még hátralevő kevés kézirat átnézését és a Khuennek küldendő beszámoló megfogalmazását. A hagyaték körül, mint sejtettem, semmi sem történt, az ügyvéd még mindig csak *fog* tárgyalni a kiadókkal. Most majd nekem kell sürgetni az ügyek menetét.

Harrachhoz holnap délelőtt megyek, és ott is mindjárt megkezdem a munkát. Az utolsó éjjeli út fáradtságát kipihentem már. úgyhogy remélem, különösebb nehézségek nélkül megy majd ez a kezdet.

A drágaság Bécsben az utolsó hónapban hihetetlen arányokat ért el, ami, mint a bécsiek kifejtik, éppen a korona stabilitása következtében katasztrofális: eddig itt

¹⁰¹ MNG Adattár, 20151/1979/33/50. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 46. Érk. 1922. október 14. Szombat reggel.

a korona romlásából éltek. Juliska csinált Fürthné segítségével egy költségvetést, mely szerint a legszerényebb számítással, *fűtés nélkül*, napi 30000 koronára lesz szüksége. Azt már az úton az osztrák határtól láttam, hogy itt teljesen elérték a paritást, Salzburg és St. Wolfgang semmivel sem olcsóbbak, mint Velence és egy kisebb olasz hely (most már a vasúttal is így van). A Dudó közölte pesti dohányárakat igen jutányosnak találom, lévén itt a legolcsóbb – a mi Sportunknak megfelelő – cigi, a Juszuf 280 K, pedig a jövő héten újra lesz emelés. S a java még csak most fog jönni, ha a hitelezők veszik át tisztára kormányzását.

Mindez azonban, mint már tavaly is, engem alig érint. Az ingyen lakásom, reggeli teával, tovább folyik. Éppúgy a dupla adag ingyen ebéd a Gemeinschaftskücheben (értéke napi 10000 K), melyet máttól kezdve újra eszem. Fürthné is megint vállalta a vacsorák adását, napi 6000 K-ért, melyre úgy látszik, van még fedezete. Minthogy ebéd után rendszeren Juliska szobájába megyek fel pihenni, ott kapok délutáni teát is. Az étkezésem kérdése tehát így meg van oldva. Az egyetlen nehézség – ha itthon kellene dolgoznom – a fűtés volna, mert a tüzelőanyagok fantasztikusan drágák; de hát úgys csak aludni járok haza, azt pedig lehet hideg szobában is.

Úgy remélem, az idén is meglesz a tavalyi jövedelmem órákból, egyéb bevételre azonban – eddig legalább – nincs kilátásom. A Harrach-katalógust csak a megjelenése után honorálnák, ami a messze jövő zenéje. Azért most kérem kell a drága jó Otthoniakat, hogy segítsenek ki egy pár ezer magyar koronával karácsonyig. A Jancsi-ka-féle száz lírát, mint írtam, érintetlenül hoztam vissza, azon felül azonban egy pár ezer o. krón kívül nincs semmi pénzem, igaz, hogy mindeddig adósságom sem. De a napokban fogok kérni kölcsön egy kisebb összeget Juliskától vagy Swob [odá]tól.

Nagyon sokat gondolok haza, milyen lehet otthon a rengeteg munka mellett az élet. Szegény Dudó ez idén különösen meg van terhelve. Talán azonban az utolsó ilyen év lesz ez! Csak arra kérem Dudót, az emberek gonoszsága fölött ne keseregjen, ártani most már mégsem árthatnak, az ellen pedig meg tudnak bennünket védeni a barátaink.

Munisikának gratulálok a 40 K-hoz, amit igen helyesülök [!], csak szeretnék 42-nek látni, Tyumpikának pedig az Ital. Reiséhez.¹⁰² (Nagyon szívesen írtam volna a Zerkófiaknak, de még most sem jutott eszembe a Bubszi keresztnéve. Talán valami fotót adhatnék a szülőknek karácsonyra, van egy szép görög vázáról jó felvételem.)

Tessék, drága Otthoniak, minél gyakrabban írni. A levélírást már harmadszor olvasom, és igen boldog vagyok vele. Számtalan csókkal, öleléssel

B.

Most indulok a fürdőbe, vajon hány K-ba?¹⁰³

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. október 18.¹⁰⁴

¹⁰² Az olasz úthoz.

¹⁰³ Koronába kerül.

¹⁰⁴ MNG Adattár, 20151/1979/33/49. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 47. Érk. 1922. október 20. Péntek.

Szerda, dél

Drága jó Otthoniak,

tegnap megjött az otthoni levél és ma a kártya. Nagyon szégyenlem magam, hogy a pénzátutalással akkora munkát adtam. Annyira nem volt sietős a dolog. Juliska elsején egy összegben kapott 1 000 000 o. k-t. úgy hogyha ebből előlegez nekem, nincs meg az a veszély, hogy becsapódik, mert közben mégiscsak a széfjében fekszik a pénz. Én amellet egészen jól élek – de a drágaság tényleg óriási nagy. Az első nap pl. fizettem a csésze lötyty kávéért és egy süteményért 8000 k-t, ugyanaz a hírhedten drága Milánóban 1 lírába került, csakhogy kitűnő minőségben. És így tovább. A közösségi népfürdőben egy fürdés 14 ezer K, kapupénz, ha későn jön az ember 1000, egy ing mosatása 1700 stb. Mindenki állítja, hogy ez így nem maradhat, csakhogy félő, hogy még rosszabbul lesz, ha a korona javul.

A munkát megkezdtem már és elég jól halad. Kétszer volt konferenciánk Khuennal és egyszer az ügyvéddel (tegnap mind együtt ebédeltünk a Sacherben). Kh-nel abban állapodtunk meg, hogy egy részletes beszámolót készítünk neki az egész Nachlassról, most ezen fogok dolgozni. Az özvegygel megvan a hagyatéki megegyezés (megkapja az egész törvényes részét, úgy mintha nem egzisztálna a végrendelet, mely csak a gyerekeket említi), ami szintén jó, mert nem állunk már két egymással küzdő fél között. – A Harrachba holnap jön el Baldass, hogy felülvizsgálja az én kiselejtezéseimet. A titkár még nincs itt, úgyhogy a továbbiakról még nem tárgyalhattam. – Azonkívül ez alkalommal tényleg megvalósítottam azt, hogy a magam számára is kezdtem munkát, melyet a többi mellett lassú tempóban szeretnék folytatni: (Egy Michelangelo-téma). Wilcsi tegnap érkezett vissza és már jelentkezett órákért. Karla a hónap végén jön.

Az ismerősök közül már ismételtelen voltam Swob[odá]léknál, azonkívül Baldassék, Frau Prof, öreg Tolnai; ez utóbbi meghívott, hogy vasárnaponként ebédeljek náluk. (Jelentős plusz a költségvetésben.) Gargerék ma érkeznek.

Khuen a múlt héten volt Pesten és Hollónál.¹⁰⁵ (Az unokanővérénél lakott, aki nek mesélt rólam – biztosan más tónusban, mint Térey tette volna ugyanezt). Vasárnap megint ott lesz.

Manci Juliskának is írta, hogy feljön Bécsbe. Talán hozhatna egy kis mézet, ha van még otthon, reggelihez.

Itt az Institutban már teljes a Betrieb,¹⁰⁶ savanyúan várják Schlossert. A ma délelőttöm azzal telt, hogy két kandidatus volt nálam megbeszélni a disszertációja nehézségeit. Juliska is majdnem kész a munkájával és már megkezdte a vizsgára készülést. Tolnaino fantasztikusan dolgozik a Bruegelen.¹⁰⁷ Az első leírással talán el is készül karácsonyig, akkor lejön velem vakációra.

¹⁰⁵ Dr. Holló Gyula orvos.

¹⁰⁶ Üzem.

¹⁰⁷ Tolnai eredetileg Bruegelt választotta disszertációja témájául, de amikor 1923-ban megbízást kapott a müncheni Piper Verlagtól a rajzokpusz elkészítésére, más témát (*Hieronymus Bosch*) választott. Bruegel könyve még disszertációja védeése előtt megjelent: *Die Zeichnungen Pieter Bruegels*. München,

Kálmánt sokszor üdvözlöm. Nagyon helyeslem, hogy elvállalta az órákat, azt hiszem nem lesz velük sok baja. Teréz nénit és a lányát tiszteltetem. A Zerkóknak szánt fotót oda kellett adnom Baldasséknak, mert ők is hoztak nekem ajándékot Németországból. Talán valami könyvet szerezhetnék be nekik. Persze az ilyesmi drága. Tegnap naivan bementem egy könyveshez, hogy egy újonnan megjelent Weber-kötet ára iránt érdeklődjem: fűzve 60 000 K.¹⁰⁸ Hát nem veszünk könyveket.

Most megyek ebédelni a „Sankt-Harrachba”. Ha a pénzt megkaptam, mindjárt írok.

Sok-sok csókkal B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs. 1922. október 20.¹⁰⁹

Péntek, d. u.

Drága jó Otthoniak,

sietve köszönöm meg a reggel érkezett otthoni levél jókívánságait. A jó hírt tegnap délben tudtam már. Juliska elhozta a *Világ* szerdai számát, melyben vastagon alá volt húzva a nevem.¹¹⁰ Előbb én se igen akartam hinni a dolgot, mert – mi tagadás – nagyon vártam, hogy a státuszrendezés az ellenkező eredménnyel fog járni számomra. S pláne most – pesti lapot én is olvasok minden nap –, az újabb B listák készítése idején. Persze, hogy igen nagy dolog ez és – megint, mi tagadás, nagyon örülök is neki. Először is azért, mert most, amikor itt egyfelől Schlosser közeli bevonulása, másfelől a már valóban világos gazdasági szituáció egy nagy mértékben bizonytalan új helyzetet alakítanak számomra, megmarad az otthoni állásom biztos létalapnak, melyre rekurreálhatok,¹¹¹ másfelől pedig, mert azt látom belőle, hogy otthon legalább is, az én brancsomban valamit mégis csak enyhült a helyzet, úgyhogy talán nem is indokolt az a teljes rezignáció, amellyel azt eddig szemléltem. Ezeken fölül áll azonban számomra a drága Otthoniak öröme és az a megnyugvás, melyet a kinevezésem az

1925. Ld.: *Fülep Lajos levelezése II. 1920–1930*. Sajtó alá rend. F. Csanak Dóra. Budapest, 1992.175.: 12. jegyzet.

¹⁰⁸ Valószínűleg az ekkor megjelent: *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen, 1922. kötetről van szó.

¹⁰⁹ MNG Adattár, 20151/1979/33/51. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 48. Érk. 1922. okt. 23. Hétfő.

¹¹⁰ Az említett cikk: A Gyűjteményegyetem tisztikara. *Világ*, 1922. október 18. 4. (A cikkben név szerint közlik a Gyűjteményegyetem tudományos tisztviselőinek névsorát.) – Wilde azonban – joggal – tartott attól, hogy elküldik a Szépművészeti Múzeumból. 1922. szeptember 26-án írta bátyjának: „A téli félévet most már megfeszített munkában szeretném tölteni. Kell is, mert nem lehet tudni, mit hoz majd a tavasz. A muzitól alig kérhetek újra szabadság meghosszabbítást. Kell majd döntenem ilyen vagy olyan irányban. De hogy ezt nyugodtan tehessem, ahhoz az kell, hogy jó munkatempóban legyek. Tehát igen sok függ ettől a téltől.” MNG Adattár, 20151/1979/33/44. A VKM Miniszter 1922. október 18-án kelt rendeletével Wilde Jánost a VIII. fizetési osztályba, az „Országos Magyar Gyűjteményegyetem létszámába” kinevezi továbbra is a Szépművészeti Múzeumba osztja be. SzM Irattár, 1922/756.

¹¹¹ Fellebbezhetek.

Otthoniakban keltett. Mert tudom nagyon jól, hogy az én jövőm bizonytalansága milyen nagy és állandó gondot jelentett. Praktikusán most már azt jelenti a kinevezés, hogyha március végén egy időre haza megyek, már csak az áthelyezés veszélye fenyeget, sőt az el nem bocsájtásban dokumentálódó Gesinnungswechsel¹¹² ily irányban is jó reményeket ébreszt. Másfelől a VIII. f. oszt. nagyobb jövedelme talán – mint Marcika írja – lehetővé fogja tenni, hogy a megkezdett munkáimat folytathassam (ami utazások nélkül nem volna lehetséges). – Tehát az örömöm megvan és nagyon köszönöm, hogy a drága jó Otthoniak ilyen egyetértően részt vesznek.

Schlosser holnap veszi át az Institutot, amely alkalomból valószínűleg meg lesz az audienciám nála. Én már jól berendezkedtem a régi szobámban, van bőven szellem, kellemes melegben folyik a munka. A Harrachban tegnap egész délelőtt ott volt Baldass, felülvizsgálta az átszervezésre vonatkozó javaslataimat és mindenben, fontos kérdésben igazat adott, részleteiben pedig egy pár hasznos tanáccsal szolgált. Kedden hozzá megyek vacsorára.

Gargerék tegnap érkeztek vissza, kiéhezve – egész nyáron kenyéren és krumplin éltek, mert a parasztok nem adtak nekik semmit, átfázva és idegesen. Ernesto megint majdnem a régi és félelemmel néz a tél elé. Az Otthoniakat sokszor és melegen üdvözölteti.

Manci Juliskának írta, hogy jön, és a H[offmann] E[dith] kombinációról is hosszan nyilatkozott. Én mindazonáltal nem hiszek benne.

A pénzáttalásról az értesítés tegnap reggel megjött, de a bankba (ez a gróf bankja) még nem, úgyhogy majd postautalványon fogják nekem kikézbécsíteni. A pesti értesítés 139000 o. k.-ról szól [a levél alján más kézzel: 139000 : 5 = 27.80], ami igen jó ár, mert azóta a magyar korona itt erősen esett.

Most este lett már. Swob[odá]nak elmondtam, hogy fel vagyok véve a statusba VIII. f. osztba. Melegen gratulált (ő is abban van, csakhogy az itt havi több mint másfél milliót jelent). Cz. Alicenak sokszor köszönöm a kedves érdeklődését. Muni-sikát, Marcikát, Dudót sokszor öleli és csókolja

B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. október 28.¹¹³

Szombat dél

Drága jó Otthoniak,
ezennel nyugtázom a ma és ma egy hete érkezett otthoni leveleket. Azért nem írtam csak, mert ez a hét nagyon mozgalmas volt, különösen Schlosser installációja miatt. A kinevezésre Petro[vics]nak rögtön írtam, megköszönve a közbenjárását, amely biztosan döntő volt. Erre a levélre még nem kaptam választ. Aztán mert nagyon igyekezni kell, hogy a márc. 31-i terminusig elvégezzem a feladatot, és a Nachlasst

¹¹² Véleményváltozás.

¹¹³ MNG Adattár, 20151/1979/33/52. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 49. Érk. 1922. okt. 30. Hétfő.

egyfelől, a Harracht másfelől s végül a három tanítványt, Juliskát, Wilczit, Karlát olyan státusban hagyjam itt, hogy ne legyen cserbenhagyás az elmenetelem. Ennek az első valószínű következménye lesz megint, hogy a magam munkáját kell félretennem, ami ez esetben különösen nehezemre esik. – Schlosser megengedte, hogy a Nachlass munkát az egyetemen folytathassam tovább és ezért semmi formában ne kelljen adóznom (részvétel a gyakorlatokon, közös bibliográfiai és forrásmunkákban stb., ami most mindenkire kötelező), de viszont, minthogy a Kutschera-Nachlass is a szobámban van fölállítva, már betelepített oda egy nekem nem kellemes egyént a könyvtár rendezésére. Sőt, szó van még arról is, hogy Garger is odaköltözzék, ami még rosszabb volna, mert G[arger] igen-igen jó barát, de igen terhes szobaszomszéd. Ha tényleg akadályok lesznek, gondoskodnom kell más munkahelyről.

Schlosser általában a várakozáson felül rossz benyomást kelt. Hozzám különben igen szíves volt, de csak két szóval köszöntem neki. Képes volt arra a kihívásra, hogy az Antrittsvorlesungjában¹¹⁴ meg se említse Dvořákot „Ich übernehme die Lehrkanzel meines Lehrers Wickhoff”.¹¹⁵

Az idő itt állandóan nagyon hideg, végleg el kellett már határozni a fűtést. Most kaptam fát és szenet, és ma este lesz először tűz a kályhamban.

Egyéb újság itt nincsen. Tyumpika közlését nagyon megszívlelendőnek találtam. A krízishangulat, amelyből Ausztria már kijutott, most úgy látszik, átterjed Németországra és hozzánk, és én pl. egész biztosra veszem, hogy a mi koronánkra is débaclek¹¹⁶ várnak még. Akkor otthon is megjön majd az az igazi paritásos drágaság. (Bár nem relatíve véve, Pest már most is sokkal drágább Bécsnél, lévén pl. itt a VIII. fiz. oszt. havi jövedelme – Swoboda – közel 2 millió korona.) Erre az időre készülni kell, összefognunk mindannyiunknak.

Majd meglátjuk, hogy hogyan bírjuk.

Munisikát, Tyumpikát és Dudót sokszor csókolja Bundsi.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. november 6.¹¹⁷

Hétfő

Drága jó Otthoniak,
ezúttal nem tudtam betartani a szombati levélküldési terminust, mert a hét végére nagyon összetorlódtak a tennivalók. Azonkívül egy már 3 hét előtt szerzett náthám is újra kiújult, ami persze nem jelent semmi komoly bajt, csak annyit, hogy fáradtan és idegesen kellett végezni a munkámat. Nagyon köszönöm a hosszú otthoni levelet, különösen Munisikának, hogy olyan részletesen és gonddal tájékoztat az egészségi

¹¹⁴ Székfoglaló előadásában.

¹¹⁵ „Mesterem, Wickhoff tanszékét veszem át.”

¹¹⁶ Krízisek, összeomlások.

¹¹⁷ MNG Adattár, 20151/1979/33/53. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 50. Érk. 1922. november 9. Csütörtök.

állapotokról meg az otthoniak munkájáról. Kálmán gratuláló levelét is megkaptam, tessék megmondani neki, hogy mihelyt hozzájutok, válaszolni fogok rá, addig is szeretettel köszöntöm. Petro[vics] röviden válaszolt, hogy rengeteg a dolga, de nem-sokára Bécsbe jön, és akkor találkozunk. A kinevezésről azt írja, hogy az automa-tikusan, az ő megkérdezése nélkül történt az új törvény azon pontja alapján, mely szerint a tud. tisztviselők legalacsonyabb osztálya a VIII. Éppígy a beosztás is csak meghagyás az eddigi szolgálati helyen. – Kálmán azt írja, hogy jöjjenek azonnal haza. Ez sajnos most teljesen lehetetlen. Petro[vics] közlései alapján nem is volna semmi értelme. (Különben az újonnan kinevezett kollégám, Pigler úr¹¹⁸ is itt látatlankodik már vagy két hónapja Bécsben.)

Azt nem tudom írtam-e már, hogy a Murány útján átutalt pénzt már vagy 10 napja megkaptam. A líra nekem utalásával most már karácsonyig jól el vagyok látva, a hazautazásra sem kell újabb összeg. Itt úgy látszik mintha a jövőben egy kis enyhülés következne a drágaságban. Idején – az útról visszahozott szennyes fehér-neműim kimosásáért most fizettem 30000 K-t. De most már rendesen tanul Wilczek hetenként 2 órát és Karla is megjött és órákat követel. Holnap fogom vele megbe-szélni a részleteket. Wilczitől újból érkeznek a heti borküldemények. A múlt héten itt volt Khuen és Biba grófnő, velük voltam a Liechtenstein képtárban. – A Harrach-ban egyelőre szünetel a munka a gróf újabb rendelkezéséig.

Most olvastam a tegnapi Világban a Gy[űjtemény] E[gyetem]¹¹⁹ tagjainak névsorát. Nem mondhatom, hogy valami nagyon épültem rajta, ettől a társaságtól nem várhatok sokat a magam számára.¹²⁰

Marcika Schlosser után érdeklődik. Hát bizony semmivel sem jobb, mint vártuk. Tolnai, aki véletlenül benn volt az első óráján, rögtön ki is jelentette, hogy nem vizsgázik Bécsben s ezen én sajnos nem tudok változtatni, mert igaza van. Juliska kétségbeesetten iparkodik, hogy minél előbb túlessen rajta. Ugyanúgy a még megmaradt 5–6 Dvořák tanítvány. Akkor aztán új világ kezdődik itt az egye-temen. Swob[oda] persze marad, mert Baldassnak, aki nagy egoista és szeret má-sokat dolgoztatni, szüksége van rá. Ő is és Baldass is a félév folyamán habilitálni fognak.

A Nachlassra vonatkozó Berichtünkkel ma vagy holnap elkészülünk. A konku-renciára felszólított kiadók fele örömmel vállalkozott, sőt már van olyan ajánlatunk, mely a bruttó jövedelem 25 %-át ajánlja! Ez tehát elég jól megy, ilyen módon mégis

¹¹⁸ Pigler Andor (1899–1992) művészettörténész. 1922-től nyugdíjba vonulásáig a Szépművészeti Múzeumban dolgozott. Ld.: Mojzer Miklós: Pigler Andor (1899–1992). *Frakkok* 2007. 407–420.

¹¹⁹ Országos Magyar Gyűjteményegyetem, amelyet Az 1922:XIX. törvény hozott létre. Részei voltak: Magyar Országos Levéltár, Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Iparművészeti Múze-um, Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára. A Gyűjteményegyetemet a kultuszminister fen-nhatósága alá tartozó tanács igazgatta, mely az intézmények képviselőiből és a kultuszminister által kinevezett megbízottakból állt.

¹²⁰ A Gyűjteményegyetem Tanácsának tagjai. *Világ*, 1922. november 5. 5. – Ld. még Supka Géza le-sújtó véleményét: Supka Géza: Gyűjteményegyetem – begyedem. *Független Szemle*, 2, 1922, 1. 16–17.

csak munkába kerül még karácsony előtt az első kötet. A rendezési munkával is haladok, s nemsokára belefoghatok a kéziratok leíró katalógusába.

Egyéb újságot nem igen tudok. Béni írt Inónak, hogy a hónapban várják a kisbabát.¹²¹ Vannak megrendelések, de nincs bennük öröme. Nagyon rondák lehetnek a berliniek. Aztán milyen hideg lehet ott, mikor már itt is nagyon érezni. Pl. én is rendesen fűtetek már egy hét óta esténként. A fűtőanyagot Juliska és Swob[oda] szerezték be a misztikus Wilde-segélyalapból. Én nem bánom, mert már rossz volt a fázás és meg is vagyok egy kicsit hűlve. Délutánonként most rendesen a Reichsrat Strasseben dolgozom, ott nagyobb a nyugalom. Egyébként nagyon számolom azt, hogy mához 7 hétre már karácsony első ünnepe. Ki nem mondhatom, mennyire örülök a hazamenésnek.

Kérem a drága Otthoniakat, bocsássák meg a késést a postában és küldjenek egy minél hosszabb levelet. Mindenkit számtalanszor csókol, Jancsikáékat és Zerkóékat üdvözli Buns.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. november 27.¹²²

Hétfő

Drága jó Otthoniak,
ma reggel (még ágyban voltam) telefonáltatott Kálmán, hogy Pestről érkezik és hírt hoz az Otthoniakról. Sajnos elcsípni nem tudtam már, ma tovább is utazott a Semmeringre. Majd az otthoni levélben benne lesz, milyen körülmények közt találkoztak. – Az utolsó levél szintén elkésve, szombat d. u. érkezett. Már nagyon nyugtalanul vártam rá. A Hugóról szóló rossz hír lesújtott, borzasztóan sajnálom szegény fiút.¹²³ Lampérthnél előbb-utóbb várni lehetett, hogy visszakerül a kórházba, mert a betegsége teljesen gyógyíthatatlan.¹²⁴ Mi a betegsége Hugónak, azt nem

¹²¹ Ferenczy Béni Rozi lánya, aki Potsdamban született. „Igaz, Béninek múlt héten kislánya született, amit egy, az Inóhoz intézett megható levélben jelent be bécsi barátainak. Valószínű, hogy Pestre is írt. Talán ha Dudó egyszer hozzájut, küldjön neki egy pár gratuláló sort. Olyan jó gyerek a Béni.” – írta bátyjának Wilde 1922. november 19-én. MNG Adattár, 20151/1979/33/55.

¹²² MNG Adattár, 20151/1979/33/56. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 53. Érk. 1922. november 29. Szerda.

¹²³ Az emigrációban élő, a munkásmozgalomban aktívan részt vevő Kenczler Hugót 1922 márciusában kiutasították Németországból. Kassára költözött abban a reményben, hogy állást kap a múzeumban. A *Slovenský Východ* című lap azonban hajszát indított ellen, a gyenge egészségu férfi összeroppant, tébolydába került és november 28-án meghalt. (Gerelyes 1967. i. m. 371.) Ferenczy Béni is erről írt Wilde Ferencnek 1922 végén – ld. az *Enigma* jelen számában. Testvére, Kenczler Jolán visszaemlékezése szerint egy előadáson lett rosszul, ahol összeesett és rövidesen meghalt. Politikatudományi Intézet, Levéltár, VI. 857.f. 51.

¹²⁴ Nemes Lampérth betegsége ismét kiújult, 1922 végén a Moravcsik-klinikára, majd a lipótmezei elmegőgyintézetbe került.

tudta meg Kálmán? Nagyon szeretném pontosan tudni. – Kálmánnak sajnos még mindig nem írtam, sőt Béninek sem, és nagyon lehet, hogy ez még tovább fog húzódni. Most már a szünet előtti tempó ideges hangulatában vagyok benn és ilyenkor különösen nehéz a levélírás. Remélem, hogy mához 3 hétre vonaton ülhetek.

Lényeges újság nincs. Tegnap délből Tolnaiéknál,¹²⁵ este Baldasséknál voltam, tehát ünnepien táplálkoztam. – De hát a táplálkozásom különben is igazán jó. A reggeli, ebéd, vacsora igen elégségesek, és legtöbbszörre uzsonnát is eszem Juliskánál. A héten voltam egyszer Lancko[roński]éknál is ebéden, egyszer pedig a Karla mamájával¹²⁶ a filharmonikusok Schubert koncertjén. Van jegyünk azonkívül két Busch-koncertre¹²⁷ (Wilczivel és Juliskával megyünk), úgyhogy mégis fogok ez idén is hallani egy kis jó zenét. Egyszer egy héten elmegyek beszélgetni Inóhoz, aki gyönyörűen halad a munkájával – ilyesmik tarkítják a hétköznapiakat. Az új tanítványokkal még nem találkoztam s valószínűleg szombaton lesz az első óra. Akkor aztán lesz pénzem bőven a havi kiadásokra.

Remélem, hogy Tyumpika utolsó közlésében nincs szépítés és Munisika reumája teljesen elmúlt már. Most itt is hirtelen fordult erős hidegre az idő, ilyenkor nagyon könnyű a megfázás. Dudó is vigyázzon, különösen mikor az iskola után fáradtan a kondícióba rohan. Persze a pihenés még jobb lenne neki, de hát ha van a kurzusnak szeme! Majd a karácsonyi szünetet kell jól kihasználni.

Köszönöm szépen a lapkivágásokat. Petro[vics] cikkét minden tekintetben meghatónak találom, magát a tényt, hogy egy műtörténeti tanulmány megírására vállalkozott, aztán a hangját, a nemességét.¹²⁸ Tegnap oda is adtam már Baldassnak. Az új kollégánál csak azt fogja eredményezni, hogy most már majd ketten lesznek ahhoz a rongyos 10 000 kötethez, de rend azért mégsem lesz, mert egyik sem műtörténész s így nem ismerheti ki magát. Az ilyen foltozások csak rontanak még azon a szerencsétlen intézeten.

Karla tényleg a disszertációján dolgozik már, egy tőlem kapott témán, *Die Darstellungen des Jüngsten Gerichts zu der Gegenreformation Zeit*.¹²⁹ Wilcsi pedig tovább Fügeren.¹³⁰ Mindkettő nagyon szorgalmas és hálás tanítvány.¹³¹ Juliskának

¹²⁵ Tolnai Károly édesapja, illetve második felesége rendszeresen vendégül látta Wildét: „Ma, mint minden vasárnap, Tolnaiékhoz megyek ebédre. A héten végre tehettem egy viszonzószívességet. Az asszony akart vásárolni egy régi velencei tükröt egy arisztokratától, aki szigorú diszkréció mellett adogatja el családi tárgyait. Óvatosságból elvitt mégis engem, hogy nézzem meg, és kiderült, hogy hamisítványt vett volna. Ezért persze nagyon hálás volt.” – írta bátyjának Wilde 1922. november 19-én. MNG Adattár, 20151/1979/33/55.

¹²⁶ Małgorzata Lichnowsky (1863–1954) hercegnő.

¹²⁷ Fritz Busch (1890–1951) karmester.

¹²⁸ Petrovics Elek: A Szépművészeti Múzeum új Altdorfer-képe. *A Műbarát*, 2, 1922, 10. 186–192. és *Ein neuer Altdorfer im Museum der bildenden Künste. Pester Lloyd*, 1922. november 21. 1–3.

¹²⁹ Karla Lańckoronska 1926-ban doktorált Schlossernél *Studien zu Michelangelos jüngsten Gericht und seiner künstlerischen Diszendenz* c. disszertációjával.

¹³⁰ Karl Wilczek 1925-ben doktorált Schlossernél *Heinrich Friedrich Füger* c. disszertációjával. Ld.:

most kezdi gépelni Fürthné a teljesen kész értekezését, a vizsga azonban aligha lesz március előtt.

Hannus úrhölgyet¹³² üdvözlöm én is, az összgratulációkat ezúton köszönöm.

A hazautazáshoz pénzre semmi esetre se lesz szükségem, az telni fog az óradíjakból. Bankban nem voltam még, talán majd mához egy hétre.

Isten velük drága jó Otthoniak, mindenki vigyázzon nagyon az egészségre! Kálmának előre gratulálok a meciéihez¹³³ és alig várom, hogy lássam őket.

Sok-sok csókkal

Bundsi.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1922. december 6.¹³⁴

Szerda dél

Drága jó Otthoniak,

az utolsó napok különösen gyorsan repültek el, és én akárhogy is készültem az íráshoz, nem jutottam hozzá. Nagyon megérik már az ünnep előtti lázas állapot. A legtöbb időt veszi el mostanában a Juliska disszertációjának átnézése németiség és érthetőség szempontjából. A dolgozat igen nagy lett, csaknem másfélszerese az enyémmnek, géppel egyidejűleg az átnézés tempójában Fürthné nézi át. Sietni kell vele, hogy beadható legyen még karácsony előtt és nyugodtan mehessen haza Juliska két hétre pihenni; ehhez járult egy tüsző, amelyet úgy sikerült teljesen kihevernem, hogy erősen gargalizáltam és két délelőtt az ágyban maradtam. Végül majdnem minden nap volt du. óráim, mert Karlának el kellett utaznia egy pár napra és nem akart veszíteni. (Az új tanítványokat nem láttam még.) A Nachlassból az utolsó köteget vittem már nyomdába a tulajdonképpeni kéziratokból, és ezzel el is készültünk, még talán ezen a héten és karácsony utánra csak a noteszek (80 drb) maradnak, meg a hivatalos jellegű írások, azonkívül az én katalógusom végleges formában való elkészítése, és a jövő évben kiadásra kerülő kötetek. A kiadókkal való tárgyalások különben igen jól haladnak, két nagyon tekintélyes cég küzd érte és licitálja túl egymást egyre fényesebb ajánlatokkal.

Karl Wilczek: Füger, der Klassizist und Grossmaler. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien*, N.F. 2. 1928, 329–354.

¹³¹ Két tanítványáról – Gyárfás Júliáról és Felix Horbról – írta bátyjának 1922. november 19-én: „A tanítványaimmal most sok örömem van, szépen fejlődnek és szorgalmasak. Minthogy már mindkettő disszertáción dolgozik, sokkal komolyabb a tanulás jellege. Egyszerre fognak kerülni a jövő (1924[!].es) nyáron doktorátusra. Az aztán szép eredmény lenne, mert Dvořák halála után mindkettő föl akarta adni a tanulást. Mellesleg én meg is élek ezekből az órákból.” MNG Adattár, 20151/1979/33/55.

¹³² Zerkowitz Hanna. Wilde Jánosnak írt leveleit ld. az *Enigma* 84. számában.

¹³³ Itt: műtárgyaihoz, szerzeményeihez.

¹³⁴ MNG Adattár, 20151/1979/33/57. – Levél, rajta más kézzel: 1922. 54.

A Harrachba így el sem jutottam, pedig ott is volna dolgom. A Bruck¹³⁵ azt jelentette (azt hittem, az előbbi levelemben írtam már róla), hogy oda kell utaznom megnézni, hogy a kastélyban mennyit lehetne elhelyezni az általam kimustrált képek közül. Valószínűleg csak a jövő hét folyamán fogok utazhatni.

Tegnap a Mikulást egy gyönyörű Busch-koncerttel ünnepeltük Wilcsivel és Juliskával. Mikor utána vacsorázni hazaértünk a Reichsratstrasseba, már ott várt egy egész kirakat Wilcsi ajándékaiból. Közben az este az én szobámban is járt egy ismeretlen Nikola¹³⁶ (úgy sejtem a Baldassné) és mikor éjfél után hazaértem, az asztalomon találtam egy nagy Rutinit,¹³⁷ egy óriási, gyönyörű fonott kalácsot és egy fél kiló vaját. Ez aztán okos Mikulás volt. Ma különben még folytatódik az ünneplés, Swob[odá]ék várnak el egy másik Busch-koncertbe (már az elsőn is ott voltam szombat este), és utána velük vacsorázni. – Hétfőn – hogy teljes legyen a felsorolásom – Lancko[ronski]éknál voltam vendég, nagyon kellemes hangulatú ebéden, vasárnap Tolnaiéknál, ahová a pénteki ünnepre is meg vagyok hívva.

Mindez sajnos nem helyettesítette azt, hogy Munisika születésnapján nem voltam otthon. Képzelem, volt öröm és boldogság. Én most egyelőre csak írásban kíváncsok Munisikának ezer jót, majd két hét múlva otthon ismételni fogjuk az ünneplést. – Biba grófnőnek nem írtam még, de úgy hiszem meg kell neki tennem a múltak alapján azt a szívességet, amire kér, ha tényleg csak annyiról van szó, hogy 18. helyett 19-én vagy 20-án utazzam és III. helyett II. osztályon. Örülök nagyon, hogy Tyumpika szimpatikusnak találta, tényleg nagyon derék és kedves asszony. Az ebéd, a beszámoló alapján egész jól folyhatott le, remélem utána sem jött kifáradási reakció.

A szegény Hugó sorsa iránti kérdések közben tárgyalanná lettek. Vasárnap halottam Tolnaitól, hogy a múlt héten meghalt a jó fiú, az itteni napilap hozott is róla egy meleg hangú nekrológot. Szegénynek nem sok jót adott az élet, s mikor most talán nyugalma lett volna már, kidőlt. Az utolsó 3 évben rettenetes dolgokon ment át, ezekről csak most hallottam részleteket.

Drága jó Otthoniak, ma álmomban már Pesten jártam (Kálmánnal is beszéltem). Ez most már nemsokára valóság lesz. Addig is számtalan csókot küld. Munisikának, Marcikának, Dudónak a

Bunsi.

1923

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. január 25.¹³⁸

Drága jó Otthoniak,

¹³⁵ Lajtabruck [Bruck an der Leitha], az itteni Harrach-kastély.

¹³⁶ Mikulás.

¹³⁷ Kiváló vörösbor márka.

¹³⁸ MNG Adattár, 20151/1979/34/2. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 2. Érk. 923. I. 25. Csütörtök.

ezúttal már szerda reggel lett, mire az íráshoz jutottam. Bár most részben magam is akartam várni, mert szombat óta jelezve van Khuen látogatása – aki azonban csak tegnap tűnt fel – és gondoltam, ennek a találkozásnak a leírása is érdekelni fogja az Otthoniakat. Tényleg együtt voltunk este, még pedig Baldasséknál, (ahol én már vasárnap is voltam vacsorán), és utána még 3 óráig sétáltunk a szép, csillagos, meleg éjszakában. Az estén mindenféle közös dolgokról volt szó, a séta alatt csak rólam. Khuen pontosan kidolgozott tervvel jött, és gondosan előkészített mondatokkal, hogy megnyerjen számára. Mindazt, amit beszéltünk két hosszú óra alatt, nem tudom leírni. A facit az, hogy nekem, aki a Nachlass mellé kötöttem le magam, és két tanítványom (ill. Juliskával 3) már úgyis van, nem szabad még ezeken felül egy kenyérkereső foglalkozást (a jelen körülmények közt további órákat – amilyeneket különben már több oldalról ajánlottak föl) vállalni, mert akkor nem fogok bírni még magamnak is dolgozni. Tehát bele kell egyeznem abba, hogy azt, ami az életminimumhoz hiányzik, Khuen juttassa nekem – barátságból, Dvořák iránti tiszteletből, aki a gróf szavai szerint, átadott engem neki; és végül hálából a hagyatékon végzett munkámért.¹³⁹ Én végül elfogadtam ezt a szép ajánlatot, de annak a hangsúlyozásával, hogy továbbra is főgondomnak fogom tekinteni egy olyan állás után való keresést, mely tudományos jellegű és amellett megélhetést biztosít. – Egyébként – mint azt már korábban jelezték nekem – Khuen a hírnek, amely a kérdést aktuálissá tette,¹⁴⁰ első közlését egy hangos és örvendező „Gott sei Dank”-kal¹⁴¹ fogadta. Hasonló módon megható volt Wilcsi és Karla viselkedése, amelyről már írtam és azonfelül különösképpen Baldasséké, akik mind úgy viselkedtek, mintha egy családtagról volna szó. (Wilcsi minden másnap megkérdi, nem jött-e hazulról levél és nincs-e benne őt érdeklő újság.) Baldassal volt különben egy praktikus megbeszélésem is, amelynek megállapodásai csak húsvét után lesznek aktuálisak, ha közben különböző, nem tőlünk függő feltételek beteljesednek.¹⁴²

¹³⁹ „Húsvét után Wilcsi helyére, aki Münchenben fogja tölteni a nyári félévet, más tanítványt fogok keresni. Sőt, meglehet az is, hogy Karla is elmegy Berlinbe (de ő különben is az anyagilag kevésbé rentábilis tanítvány). Akkor aztán, ha nem találok megfelelő tanítványokat – amit azonban nem hiszek – csak akkor fogom igénybe venni a Khuen segítségét, mely egyébként expressis verbis, mint a Nachlass-munka végzéséért járó tiszteletdíj ajánlatott föl nekem.” – írta 1923. január 31-én bátyjának. MNG Adattár, 20151/1979/34/3.

¹⁴⁰ Petrovics – mint azt Wilde 1922. november 6-án írt levelében megírta – diszkrétan figyelmeztette Wildét, hogy a Gyűjteményegyetembe való kinevezés csak formalitás: „A kinevezésről azt írja, hogy az automatikusan, az ő megkérdése nélkül történt az új törvény azon pontja alapján, mely szerint a tud. tisztviselők legalacsonyabb osztálya a VIII. Éppígy a beosztás is csak meghagyás az eddigi szolgálati helyen.” Petrovics ismerte az alapító törvényt, melynek VI. paragrafusa kimondta: a „miniszter a tudományos tisztviselői karra vonatkozólag az illető tisztviselők tudományos és szolgálati érdemeire való tekintettel rangsort készített és itt az esetleges helyesbítéseket foganatosítja. E rangsor megállapítása alkalmával a vallás- és közoktatásügyi miniszter a személyzet bármely tagját szabályszerű elbánás alá vonhatja.” A miniszter Wildét „1922. december 4-én 5352/1922. elnöki számú rendeletével végelbánás alá vonta és 16000 K végkielégítéssel elbocsátotta. SzM Irattár, 1922/920.

¹⁴¹ Istennek hála.

Ilyen módon élek hát, még mindig elég nagy rumliban. De már legalább megkezdtem az órákat: volt egy jól sikerült közös művészettörténeti, egy filozófiai W[ilcsi]vel, és ma lesz filozófiai K[arlá]val. Juliska a jövő héten nyújtja be az értekezését; addig még avval is elég sok tennivaló van. Azonfelül ebédeltem Lancko[roński]éknál, Tolnaiéknál (az öregúr nincs Bécsben), voltam operában – Traviata – a Karla mamájával (földszinti páholyban, egyedül) és Juliskával – Mozart Figaró házassága! A tegnap délelőttöt Wilcsivel és Inóval Figdornál,¹⁴³ a legnagyobb bécsi magányújtónél töltöttük. – Itt említem meg, hogy Khuen találkozott Harrach grófnővel, aki nagy elragadtatással beszélt neki rólam és arról „amit eddig dolgoztam számukra”. Ennek örülök, mert mindig jó, ha megbecsülik az ember munkáját.

Az otthoni levél nagy öröömre szombaton megjött. Különösen afőlött voltam boldog, hogy Dudó náthája csak nátha és nem lett komolyabb baj belőle. Bár pesti lapot most is naponta olvasok, nagyon érdekel minden hír. Továbbra is azt kérem, tessenek minél részletesebben tudósítani az otthoni eseményekről. (Wilcsi, Marcika Füger-közlése alapján, már írt is Toccónak¹⁴⁴ fotográfiáért.) Waldb[auer] Ilonkának¹⁴⁵ írtam már. Sok-sok csókot és ölelést küldök, drága jó Otthoniak, a legközelebbi levélig

Bundsi.

Végül még két kérés

1.) Dudó legyen szíves, vegye meg Swob[oda] számára és költségére (nekem majd itt kifizeti o. k.-ban¹⁴⁶) a *Műbarát* azon számait, melyben Éber folytatások vannak.¹⁴⁷ Az itt levő füzet (amelyre, minthogy Kálmán végleg ideadta, nincs is még egyszer szükség), a II. évf. 6–8. szám tartalmazza a II. folytatást, amely avval végződik: „vége következik”.

2.) A mellékelt levelet legyenek szívesek eljuttatni – mégpedig biztosabb volna személyesen, mint postán – Hollónak. A tartalmát tessék átolvasni. Hollót kéretem, hogy lehetőleg minél előbb válaszoljon.¹⁴⁸

¹⁴² „A Baldass tervéről az ő kérésére nem szóltam senkinek; az anyagilag semmit, viszont szép munkalehetőséget jelentene – volontaire-séget a Hofmuseumban (Kálmánnak, kérem, ne mondják el) – én azonban egy csöppet sem bízom a megvalósulásában.” – írta 1923. január 31-én bátyjának. MNG Adattár, 20151/1979/34/3.

¹⁴³ Albert Figdor (1843–1927) bankár, műgyűjtő.

¹⁴⁴ Wilde Margit egyik beceneve. – Neves nápolyi metszet- és könyvkiadó, könyvkereskedés. – Füger Nápolyban is dolgozott.

¹⁴⁵ Waldbauer Ilona, Antal Frigyes első felesége.

¹⁴⁶ Osztrák koronában.

¹⁴⁷ Éber László: Magyarország árpádkori művészete. I–IV. A *Műbarát*, 2. 1922. 73–84., 97–108., 121–138., 161–168.

¹⁴⁸ 1923. január 31-én kelt leveléből kiderült, hogy a Lanckoroński család egy tagjának, a gróf harmadik

Kálmánt, Mancit ölelem. Jancsikáékat szívből üdvözlöm.

B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, 1923. február 16.¹⁴⁹

Péntek este

Drága jó Otthoniak!

Most kaptam meg nagy örömömre Dudó levelét a Harrach betéttel. Ebből látom, hogy a kunktátor-politikám¹⁵⁰ teljes győzelmet aratott, mert azt értem el vele, amit akartam: plain pouvoir¹⁵¹ az újjárendezésben. Így csak még egy nagy kérdés van hátra, vajon megadják-e a pénzt a termék újra kifestéséhez, e nélkül t. i. nem végezhetnék igazán sikeres munkát. Hétfőn elmegyek majd tárgyalni a munka menetét illetően. (Holnap d. e. Karlával van óráim.) Arra persze nagyon fogok vigyázni, hogy egyelőre ne kelljen sokat tartózkodnom a hideg helyiségekben.

Tegnap Dv[orák] halálának második évfordulójára requiem volt, melyre Khuen is bejött. Utána elcipelte magával egy borozóba második reggelire, úgyhogy ez alkalommal kibeszélhettem magam vele. A hagyaték ügyben egyelőre várni kell, míg az ügyvéd visszanyerte újból mozgási szabadságát. Közben persze folyton romlik a piac helyzete – de hát mit csináljunk, az ügyvéd nélkül meg sem mozdulhatunk. Ebéden Tolnaiéknál voltam, ahol folytattam a zabát. Ebéd után könyvvásárlási körúton Inóval – sikerült megvennem Max Weber főművét: „Wirtschaft und Gesellschaft”,¹⁵² mely nagyon fontos számomra, valamint a Woermann 6. (utolsó) kötetét.¹⁵³ Ma kaptam lapot Wilcsitől Páduából, hétfőn már ő is itt lesz és tovább tanulunk. A hátralevő 6 hétre húsvétig még igazán sok az elvégeznivalóm. Kedd este Baldasshoz megyek vacsra, különben közvetíték közte és Tolnaiék közt egy képvétel dolgában, nem tudom még lesz-e belőle valami, az öreg akar is, meg nem is.

Juliska kapott hosszú levelet Bénitől. Az itt levő dolgai elküldését kéri benne; Juliska jó lány, meg fogja csinálni neki. Sok a baj náluk; az asszony beteg volt, nem tudja már táplálni a gyereket, az szegény soványka, de nem sírós. Szóval küszködik a Béni.

Kálmánnak és Mancinak a mesés adásvételekhez gratulálok. Természetes, hogy a Mancsi fotói még megvoltak nálam, fel is szereltük annak idején a levelét és elküldtük

feleségének, Małgorzata Lichnowskynak gyógykezeléséről volt szó: „d. u. Lanckorońskiekh mentem el Holló válaszával. Az utazás még nem biztos. Holnap majd írni fogok a tárggyban Gyulának.” MNG Adattár, 20151/1979/34/3.

¹⁴⁹ MNG Adattár, 20151/1979/34/6. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 5. Érk. 923. II. 12. Hétfő délután.

¹⁵⁰ Halogató.

¹⁵¹ Tiszta lapot.

¹⁵² Max Weber: *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen, 1922.

¹⁵³ Karl Woermann: *Geschichte der Kunst aller Zeiten und Völker*. Wien – Leipzig, 1920–1922.

febr. 15-én a hollandusnak ajánlva. De onnan lassan jön a posta, várni kell még egy ideig türelemmel. – Benesch a napokban Kálmán címét kérte Inótól, nem tudom mire kellett neki. Antal¹⁵⁴ itt volt egy pár napig, holnap utazik vissza végleg Németországba.

Isten velük drága jó Otthoniak, kifogyott a tinta a Bubi-eredetű tollamból, folytatás majd legközelebb. Sok-sok csókkal, öleléssel, üdvözlettel mindenki számára

Bsi.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. február 16.¹⁵⁵

Péntek

Drága jó Otthoniak,

tegnap este várt rám Tyumpika levele és egy másik Hollótól, amelyben jelzi, hogy a vasárnap esti gyorssal érkezik. Ezt a hírt már tovább vezettem Lancko[roónski] ékhöz, akik nagyon örültek és kész szobával fogják várni. Ami a Tyumpika levelében foglaltakat illeti, nagyon örültem, hogy Munisika kezdi visszahízni az elveszett kilókat, bárcsak tudná ilyen tempóban folytatni is. A vízmizériákról olvastam, igaz, hogy a V.¹⁵⁶ nem tüntette fel ilyen kellemetlennek a helyzetet. Az én álmatlanságom elmúlt már (egy pár napig adalint¹⁵⁷ szedtem), más bajom pedig nem is volt. Harrach megváltoztatta a szándékát, nem jön egyelőre Bécsbe, úgyhogy csak a direktorával beszélhettem. Még nem tudom, meg fogják-e szavazni a kifestési költségeket. Azt kiszedtem azonban ügyes politikával, hogy a titkár tényleg gondol konkrétan eladásra (most kell fizetnie a grófnak 2 milliárd vagyonváltságot), úgyhogy jól résen kell lennem. A munkát a jövő héten megkezdem. Egyelőre nem lesz szükséges hozzá soká tartózkodnom a képtárban (itt most egy pár napja megint erős hideg van), mert az akasztásra magára csak áprilisban fog sor kerülni. – Egyébként minden rendben. Wilcsi tegnap visszaérkezett, ma este fogunk találkozni. A grófnénál lakótársat kapok (mert megint rekvirálástól kell tartani¹⁵⁸),

¹⁵⁴ Antal Frigyes – akinek emberi tulajdonságairól Wildének rossz véleménye volt, mint 1920. november 12-én írta bátyjának: „Friciről itt semmit sem tudnak; annak idején a Tietze ajánlására kapta meg az olasz útlevélet. Augusztusban itt járt azzal, hogy újra visszamegy; nem szereti itt őt senki s ezért könnyen elfelejtik.” MNG Adattár, 20151/1979/31/24. – 1919 őszétől 1923 elejéig Bécsben, illetve Firenzében élt, ekkor költözött Berlinbe, ahol megkapta a német állampolgárságot és hamarosan újranoősült; 1933-ig ott élt.

¹⁵⁵ MNG Adattár, 20151/1979/34/10. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 6. Érk. 923. II. 19. Hétfő délelőtt.

¹⁵⁶ A napilapok rendszeresen beszámoltak akkoriban Budapest árvíz elöntötte részeiről, pl.: Fodor Tibor: Aquincum víz alatt. *Világ*, 1923. február 9. 3-4.; Újpest tíz utcáját öntötte el a Duna. *Világ*, 1923. február 10. 3.; Éjjel csónakúton Újpest elöntött utcáin. *Világ*, 1923. február 10. 4.

¹⁵⁷ Egy altató/nyugtató gyógyszer neve.

¹⁵⁸ A lakáshiány miatt a szobák átmeneti kisajátítása.

ugyancsak művészettörténészt, Kieslingernek egy segédjét. Jó fiú, ő fog a szomszédos, nagyobbik szobában lakni, én megtartom az eddigi kicsi, de annál barátságosabb hajlékomat. Karlával közben egyedül voltak óráim, most úgy van, hogy nyáron is itt marad. Schlossernél 5 egymás után következő héten tartott referátumot igen szép sikerrel.

Másik újság, hogy Schlózi tegnap aprobálta¹⁵⁹ Juliska disszertációját, úgyhogy ezzel a legfőbb lépés a laureátussághoz¹⁶⁰ már megtörtént. Most persze örülten magol, de már abban a megnyugtató tudatban, hogy a legnehezebbjén túl van, és csak idő kérdése a többi.

A héten voltam Baldasséknál egy nagy művtörténeti vacsorán, ahol egész este Frey barátommal kellett nyájasan csevegnem. Nem volt semmi baj. Megelőzőleg Baldassék voltak egy este a Reichsratstrassében és láthatólag nagyon jól érezték magukat. Legközelebb megint Karla esedékes.

Nem tudom írtam-e már, hogy a Frau Professor¹⁶¹ lektor lett az egyetemen jugoszláv nyelvre és irodalomra. Szép a férje volt kollégáitól, hogy így a hóna alá nyúlnak az özvegynek.

A Nachlass-Berichtre¹⁶² érkezett további válaszok is mind nagyon elismerőek. Különösen érdekes köztük Bode-é, szubjektív hangjánál fogva. Egyéb újság a Nachlass körül nincs. Az első kötet kifogásolt címe helyébe találtam már újat, mely egyelőre általános tetszést kelt, „Die Geistesgeschichte und die Kunst. Studien zur abendländischen Kunstentwicklung.”¹⁶³

Kíváncsian várom Hollót. Majd megint jól kibeszéljük magunkat. A politikai helyzetet, különösen az elkövetkező éveket, itt egy jól értesült forrás (a „spiritiszták” volt feje) nagyon pesszimistikusan látja. – Mi igaz a *Világ*ban levő B. lista¹⁶⁴ hírből? Tessék minél hamarabb pontosan megírni.

Isten velük, drága jó Otthoniak, számtalan csókot küld B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. február 26.¹⁶⁵

Hétfő reggel

¹⁵⁹ Julius von Schlosser jóváhagyta, elfogadta.

¹⁶⁰ A doktori cím megszerzéséhez.

¹⁶¹ Max Dvořák özvegye: Rosa (Ružica) Jovanović-Seatović.

¹⁶² Hagyatéki jelentés: Wilde előterjesztése a Dvořák hagyatékkal kapcsolatos munkálatok és kiadási tervek aktuális állásáról.

¹⁶³ A kötet végül: *Kunstgeschichte als Geistesgeschichte. Studien zur abendländischen Kunstentwicklung* címmel jelent meg. (Hrsg. Johannes Wilde, Karl M. Swoboda. München, Piper, 1924).

¹⁶⁴ Újabb B-listásokat bocsát el az állam. *Világ*, 1923. február 15. 3. – 1922-ben 11000 állami tisztviselőt tettek B listára; egy részüket nyugdíjazták vagy elküldték. Azonban a *Világ* cikke szerint lényegesen többet vettek fel a helyükre azután, így a B-listára tett s még állását el nem vesztett tisztviselők elküldésére is sor került.

¹⁶⁵ MNG Adattár, 20151/1979/34/7. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 7. Érk. 923. febr. 27. Kedd dut.

Drága jó Otthoniak,
most három rendbeli postát nyugtázok: a Hollónak adott levelet (melyet ő ugyan otthon felejtett, de Elza másnap utána küldte), egy kártyát keddről, mely az én utolsó levelem érkezését jelzi, és végül egy kártyát a Hollónál tett látogatásról, mely épp most érkezett. Hogy Gyulával én nem küldtem postát, annak tényleg az az oka, mert az utolsó (Semmering utáni) napján az ittlétének nem tudott fölkeresni. Akkor ő egész nap a saját ügyeiben szaladgált és estére még várta Götzen grófné (Khuen nővére), akit Khuen berendelt Grusbachból Bécsbe erre a vizsgálatra, olyan feltétlen a bizalma Gyulában. Tényleg itt olyan nagyszerűen megállta a helyét, hogy mindenki, akinek dolga volt vele, mint egy felsőbbrendű lényről beszélt róla. Kár, hogy nem Bécsben lakik, hamar lenne belőle híres ember. Még az öreg L[anckoroński] grófné is, aki súlyos neuropátiás,¹⁶⁶ s akivel Gy[ulá]nak hallatlanul kellett csatáznia, végül teljesen a hatása alá került s most Karla szerint nem tesz egyebet, mint egész nap a Gyulától hallottakat ismétli. Új élet kezdődött ezzel a Haida számára.

Nagyon szépen köszönöm a süteményt és egyéb ennivalókat. A mákos tévedésből (az én tévedésemből) Polányiékhöz¹⁶⁷ került, de nem bántam, mert náluk éppúgy elkél s az őnekik küldött dolgokból Gyula az enyéim miatt többet otthon hagyott. – Piszkos fehéreneműt nem küldhettem volna, mert épp hétfőn adtam az összeszt mosásba. – Ami pedig a kiscityót illeti, azzal várjunk talán még négy hétig, az ittlevők t. i. mind kicsinyek és nem alkalmasak mintának. Majd otthon megbeszéljük a dolgot.

Mikor kedd este Gyula nálam volt, már egy készülő influenza pírja látszott a torkomban. Ez másnap estére kitört, erős nátha, fej és szemfájás, majd megint tüszők, úgyhogy tegnap végre egész nap ágyban maradtam. Juliska ápolt és hozta föl az ebédet. Ez persze csak túlzott óvatosság volt, mert a hőm nem ment 37,5 fölé, de legalább kipihenhettem az elmúlt zajos hét fáradtságát. Mára már elmúlt a hő, úgyhogy fölkeltem s csak azért maradok a szobában, mert reggel a lány iszonyúan bedurrantott a kályhába – ne vesszen hát kárba az a meleg. Egyébként a nagy hidegek elmúltak már, ma is 5° +-t mutat a hőmérő. A Gyulától kapott brómtabletták kitűnő hatásúak az álmatlanság ellen, még ma éjjel is zavartalanul aludtam, dacára, hogy az egész napot elhevertem.

Gratulálok Kálmán új szerzeményéhez. Nem tudom mennyiért vette, az emlékezetem szerint azonban mecse.¹⁶⁸ M. v. Cleve-ről¹⁶⁹ van Baldassnak egy cikke,¹⁷⁰ amit nem tudom ismer-e Kálmán. (Jahrbuch d. Zentralkommission, nálam otthon

¹⁶⁶ Az agyon és a gerincvelőn kívüli idegek betegsége.

¹⁶⁷ Polányi Károly (1886–1964) gazdaságtörténész, a Galilei Kör első elnöke, a Szabadgondolat c. folyóirat szerkesztője. 1918-tól Bécsben élt és *Der Österreichische Volkswirt* külpolitikai szerkesztője volt. 1933-ban Angliába emigrált.

¹⁶⁸ Nagyon olcsón, áron alul.

¹⁶⁹ Marten van Cleve (1527–1581) németalföldi festő.

¹⁷⁰ Ludwig Baldass: Unbekannte niederländische Bilder in Wien und Budapest. 4. Neues Material zu Marten van Cleve. *Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der k. k. Zentralkommission für Denkmalspflege*, 11. 1917. 1–15.

különlenyomatban, vagy az íróasztalfiókban, vagy a könyvszekrényben, alul.) Az öreg Tolnai azonban aligha lesz reflektáns, mert kiadta már a spórolási parancsot, elhatározván, hogy a hiábavaló lakáskeresés helyett inkább 3 más szenvtársával együtt [épített] egy 3 emeletes lakóházat. Hogy ez mibe fog kerülni, azt csak a jó isten tudja; a telek már megvan.

Emiatt különben nekem is volt kellemetlenségem, mert múltkor a kérésükre közvetítettem, hogy a Baldass felhajt nekik néhány meciét,¹⁷¹ s mikor már megvoltak az igen értékes és alkalmas objektumok, el sem mentek megnézni: – Kieslinggerrel éppen szombaton kellett volna Baldasséknál együtt vacsoráznom, de a meghűlésem miatt lemondtam.

Fontos újság, hogy Piper¹⁷² az ellenjavaslatunkra igen kedvező választ adott, úgy hogy most még egy levélváltás után aláírható lesz a szerződés. Az általunk előterjesztendő végleges szerződés tervezetét (az egész Nachlassot illetően), tegnap Vogler¹⁷³ és Swob[oda] megszövegezték és most Director Glück, Khuen és én fogjuk csak fölülvizsgálni, mielőtt a hét végén elmegy Pipernek. Legkésőbb húsvétig lesz így biztos programunk a jövőre.

Másik újság, hogy Schlózi behívta Juliskát, nagyon feldicsérte a munkát, ajánlkozott közvetítőnek a kiadásban¹⁷⁴ s végül a vizsga utánra felajánlott egy igen megtisztelő tudományos megbízást: munkatársnak lenni a Wickhoff-féle miniatúr-corporis (Manci karácsonykor vette meg) hátralevő köteteinél,¹⁷⁵ melyet Schlózi szerkeszt tovább. Ez igen szép morális eredmény 3 esztendei munka után (Juliska 1920 áprilisában jött Bécsbe). Azt is mondta Schlózi, hogy a vizsgára ne készüljön – de ezt persze nem fogadja meg Juliska.

A *Műbarátokat* tessék újra beszerezni, mert Swob[odá]nak én végleges formában adtam át őket (a Gyula által otthon felejtett levél nem volt még itt) és neki nagy szüksége van rájuk. Nagyon-nagyon köszönöm Kálmán fáradozását az ügyben. Persze a tőle kölcsönkapott szám is itt marad és újra beszerzendő. A költségeket majd én megtéríttetem.

A múlt vasárnap én is kirándulni voltam, egy szép prateri sétát tettem Juliskával és Baldassnéval hóban és napsütésben. Gyönyörű volt. De nem ott fáztam meg, hanem hétfőn d. u. az Instiben, mert nem volt fűtve a szobám.

Éppen jött Juliska, úgyhogy feladhatja a levelet. Isten velük, drága jó Otthoniak, számtalan csókkal, öleléssel a

Kibus.

¹⁷¹ Itt: műtárgyat.

¹⁷² A müncheni Piper Verlag lett a kiadója a Wilde és Swoboda szerkesztésében megjelent Dvořák köteteknek.

¹⁷³ Vogler ügyvéd. A Dvořák hagyaték ügyeinek intézője.

¹⁷⁴ Gyárfás Júlia disszertációja nem jelent meg.

¹⁷⁵ *Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten Handschriften in Österreich*. Leipzig, 1905. – A sorozatnak 1917-ig 7 kötete jelent meg. Wickhoff halála után Max Dvořák szerkesztette. 1923–1938 között Schlosser szerkesztette. 1974-ben indult újra. – Gyárfás Júlia nem vett részt a sorozat munkálataiban.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. március 6.¹⁷⁶

Kedd dél

Drága jó Otthoniak!

Az influenzát, amely sok-sok bécsivel volt közös sorsom, 3 napi otthonmaradással teljesen kikúráltam. Azóta már a náthám is elmúlt, rendesen dolgozom (mostanában főleg magamnak), leadom az óráimat, látogatásokat teszek stb. Az élet meglehetősen egyhangú.

Tegnap elment a végleges szövegezésű szerződéstervezetünk Pipernek, ha ő aláírja, megkezdődik rögtön a munka. Addig egy-két hét még várakozásban fog telni. A Harrachban a meghűlésem miatt még nem kezdtem meg a munkát, volt ugyan már egy-két szép nap a múlt héten, de akkor még nagyon friss volt a fölépülésem. Khuennel együtt voltam csütörtök este, a szép, holdvilágos, enyhe éjszakában fölautóztunk a Kobenzl-re – ez igazán gyönyörű volt!

Számolom nagyon azt, hogy három hét múlva már otthon leszek. Sajnos ennek a vakációnak nagyon rövidnek kell majd lennie, mert ha Harrachnál el is kezdem előbb a munkát, a java mégis áprilisra marad, május 1-én pedig már meg kell nyitni a képtárat. Aztán a könyvkiadási munkát (lehet, hogy a tavasz folyamán el is kell majd mennem Münchenbe a kiadóhoz, ami annál könnyebb lesz, mert akkorra már Wilczy ott fog lakni). Azért úgy gondolom, 25. vagy 26-án utazom haza és legkésőbb 3-án visszajövök – szóval a Dudóék szünetét töltöm én is otthon. A pihenés is jól fog esni, mert az influenza és a megelőző sok álmatlanság (Holló orvosságával azóta rendesen alszom) mégis megviseltek egy kissé. – Remélem, hogy azóta az Otthoniak is kiheverték már az utolsó levélben jelzett meghűléseket és a húsvétot egészségben és nyugalomban fogjuk töltöni.

Béninek segítettünk elküldeni a dolgait Berlinbe. Azóta írt egy lapot, melyben az irányban tudakozódik, nem települhetne-e ide vissza Bécsbe. Ilyesmiben persze nagyon nehéz a tanácsadás. Mancsi is írt Juliskának, hogy a hollandus válasza meglehetősen lagymatag, de rajzpróbákat kér. Ezt nem értem egészen, mert a Mancsi leveléhez mellékeltem a nálam levő csomó fényképet és az egészet ajánlva adtam föl. Ha a levelet megkapta, a fényképeket is meg kellett kapnia és azok csak ott az irodájában veszthettek valahogy el.

Gyula látogatása igen jó emlékeket hagyott hátra. Lanckó[roński]ék éppen úgy, mint Khuen, a legnagyobb melegséggel emlegetik. Az öreg Lancko[roński] a napokban Pestre ment megpakolva fényképekkel a gyűjteménye darabjai után, amiket presentbe visz Gyuláéknak.¹⁷⁷ Azóta biztosan találkoztak.

Ajánlottak egy újabb tanítványt, akit húsvét utánra Wilczy helyébe szívesen vállalom.¹⁷⁸ Most nem volna már értelme kezdeni, azonfelül nem is tudom, hogy a

¹⁷⁶ MNG Adattár, 20151/1979/34/8. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 8. Érk. 923. márc. 8. Csüt.

¹⁷⁷ Ajándékba. – Dr. Holló Gyula.

¹⁷⁸ Wilde jövedelmeiről, illetve munkáiról írta bátyjának 1923. március 21-én: „A grusbachi 1000 č. k.

Nachlass hamarosan nem fog-e követelni hirtelen beszállást. A katalóguson különben közben nem dolgoztam tovább, mert a szobámban most rendezik a Kutschera-könyvtárat és ott most nem volna elég nyugtom. – Schlózi érdeklődik a Riegl-kiadás terve iránt és beszélni akar velem. Majd a napokban fölkeresem.

Az itteni ébredők¹⁷⁹ cselekedeteiről biztosan olvastak már. Persze itt a rendőrség másképp viselkedik, mint nálunk. A legutóbbi tüntetésnél 90-et fogtak be, diákokat megkötözve cipeltek végig a városon. Azért azt hiszem, az egyetemen fog jönni megszorítás az ide menekült zsidókkal szemben. Holnap különben népszámlálás van, s a korábban kinyomtatott ívekhez egy figyelmeztetés van csatolva, hogy a Sprache rovatba a „Rasse”-t¹⁸⁰ is fel kell tüntetni. Az idők jele!

Juliskát a tanítványa vizsga után le akarja vinni a Graz melletti kastélyába nyaralni s talán el is megy, hogy keressen.

Úgy találom, hogy a 360 000 K. nem volt sok a M. v. Cleve-ért. Kíváncsi vagyok, hogy fest a kép napvilágon, mert a lakásban, ahol láttam, nagyon sötét volt. – Én is vettem egy meciét: egy újonnan megjelent monográfiát a Medici-kápolnáról 120 000-ért, mely most már 560 000-t ér, és még tovább fog menni az ára.¹⁸¹ – A pénzügyeim rendben vannak: most elsején kaptam 300 000 K-t (februárban kevés óra volt) és még a cseh koronának is megvannak. Ebből kijövök húsvétig.

Az új lakó tényleg Dr. Pohlhammer.¹⁸² Már elseje óta itt lakik, de még nem is láttam, mert reggel előttem megy el és este utánam jön haza. Tehát nem sok vizet zavar. Most gyakrabban vagyok itthon egy-egy fél napra. Olyankor befutók és élvezem a szobám nyugalma, amelyben tényleg kitűnően lehet dolgozni. Húsvét után, ha már nem kell fűteni, délutánonként mindig itthon leszek.

Most isten velük, drága jó Otthoniak, kell már mennem ebédelni. Az ebédek most sokkal jobbak, mivel kicsit emelték az árakat. (Egy ebéd előfizetve 5000, tehát

2 óra volt értve. 500 č. k.-ban állapította meg Khuen, Swobékkal és Wilcsivel való előzetes tanácskozás alapján a nekem a saját pénztárából havonta juttatandó honoráriumot a Nachlass munkáiért, amit én elfogadtam azzal a kikötéssel, hogy mihelyt lesz olyan állásom, amely után megélhetek, a munkát megint ingyen fogom végezni. (Ahogy pl. Swob. Igaz, hogy a gróf nekik is sokat juttat naturáliákban, amelyek tudvalevőleg non sunt turpia [ami természetes, az nem rút].) Más újság, hogy a Wilcsi által húsvét utánra maga helyett ajánlott kondíciót elvállaltam. Tegnap voltam ott, egy meglepően intelligens és szimpatikus hölgy, egy Hohenlohe hercegnő. Óránként 60 000 o. k.-t fizet, de adhatok másfelet egyben és tőlem függ, hogy egyszer-e vagy kétszer-e hetenkint. Szóval hát innen is lesz jövedelmem és Karlától, aki megmarad nyárra és most már szintén jobban fizet.” MNG Adattár, 2015/1979/34/10.; április 7-én: „Ugyancsak most jövök Hofrat Glücktől, a Hofmuseum igazgatójától. Köszönettel vette tudomásul, hogy hajlandó vagyok, mint állandó munkatárs a képtár katalógusainak elkészítésében részt venni. (Már hogy az ördögbe ne volnék hajlandó!)” MNG Adattár, 2015/1979/34/11.

¹⁷⁹ A Landbund és a Heimwehr szélsőjobbboldali, nagynémet párti egyesülések.

¹⁸⁰ Faj.

¹⁸¹ Valószínűleg: Anny E. Popp: *Die Medici-Kapelle Michelangelos*. München, 1922. A szerző a könyvet Max Dvořák emlékének ajánlotta, akinél egykor doktorált.

¹⁸² Karl Pohlhammer (1886–1947) művészettörténész.

az én két jegyem heti 60 000 K. ajándékot jelent.)

Jó egészséget kíván és számtalan csókot küld Buns.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. április 22.¹⁸³

Vasárnap

Drága jó Otthoniak!

Hálás köszönet a hatyúért. Mindjárt az egészségen kezdem, hogy eloszlassam Dudó aggodalmait, a meghűlésem teljesen elmúlt már, a náthának nincs nyoma. Hőt mértem még az utolsó napokban, de rendellenesség nélkül. Tegnap már 10-5-ig dolgoztam a Harrachban (egyórai ebédszünettel), anélkül hogy megártott volna; ma is 10-1. Most ott nagyon igyekezni kell, mert elmaradtam a munkával s már csak 5 nap elsejéig; valószínűleg még a megnyitás után is kell majd egy ideig dolgoznom. Tolnaiéknál voltam, akik nagyon köszönik Kálmánnak a szívességét, az információi alapján nem veszik meg a bútorokat (amelyek különben időközben Rikhez vándoroltak, aki 400 000 K-t kér a 3 darabért). Párisba csak szombaton utaznak.

Az öreg Gyárfás állapota nagyon súlyos.¹⁸⁴ Tegnap megjöttek a gyerekei Pestről. Az orvos azt mondja, ha nem jön újabb konfliktus közbe, 2 hét alatt fölépülhet annyira, hogy szanatóriumba vagy Pestre szállíthatják, a további prognózis azonban nagyon bizonytalan. Szegény Juliskát borzasztóan megviseli az irgalmas ápolás, nem mozdul el az atyja ágya mellől, bár naponta 4-5-ször a kezelőorvos (Fürthné bátyja, egyik legkitűnőbb bécsi specialista), 2-3-szor a tanár és egész éccakára egy orvosnő áll rendelkezésére. Félek, hogy annyira le fog gyöngülni, hogy a vizsgájából semmi sem lesz már ősz előtt. Ezekről a dolgokról talán ne tessék egyelőre részleteket mondani Pesten, mert nem tudom, üzleti okokból nem titkolja-e a család.

Karla Velencéből írt. Kari¹⁸⁵ egy hét óta Münchenben már átadta a kéziratokat Pipernek, nekem küldetett egy igazolványt, amire meg fogom kapni a beutazási engedélyt. Vogler tegnap értesített minket, hogy a Van Eyck szabad¹⁸⁶ – ezzel a 2. kötet megjelenése is biztosítva van, mégpedig valószínűleg még erre az évre. Folyik azonfelül a levelezés egy legalább részleges cseh kiadás ügyében.¹⁸⁷

¹⁸³ MNG Adattár, 20151/1979/34/13. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 13. Érk. 923. ápr. 25. Szerda.

¹⁸⁴ Gyárfás Júlia édesapja, Gyárfás Gyula (1863–1923) nemsokára meghalt.

¹⁸⁵ Karl Wilczek.

¹⁸⁶ Max Dvořák: *Das Rätsel der Kunst der Brüder van Eyck mit einem Anhang über die Anfänge der holländischen Malerei*. Hrsg. Johannes Wilde, Karl M. Swoboda. München, Piper Verlag, 1925. – Dvořák műve eredetileg a *Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses* 1903-ba és 1904-ben közreadott köteteiben jelent meg a F. Tempsky és G. Freytag Bécs-Lipcse székhelyű kiadó gondozásában. Feltehetőleg az újraközlés jogának megszerzéséről van szó.

¹⁸⁷ Cseh nyelven csak jóval később jelent meg kötete: Max Dvořák: *Umění jako projev ducha*. Přeložila Věra Urbanová. Praha, 1936.

Khuen tegnap itt volt egy órára, keresett engem, s mert nem talált, Swob[oda] útján küldött további 1000 č. K-t a számomra. Pestről biztató hírei vannak. Ez nagyon kapóra jött, mert épp egy nagy befektetést kell csinálnom. A Harrachban egyáltalán nem látom a magasban függő képeket, még létráról sem, mert Wilczy magával vitte a Zeisst,¹⁸⁸ amely eddig nálam volt kölcsön. A Hofmuseumban még nagyon szükségem lesz erre, úgyhogy vennem kell egyet, mégpedig, ha a Dorotheumban nem talállok megfelelőt, újonnan. Erre rá fog menni tán az egész cseh ezres, de hát mit csináljak, olyan ez, mintha egy orvos műszereket vesz magának – a hivatáshoz kell.

Pénteken különben elkezdtem az órákat a Hohenlohe-Prinzessinnel, feltűnően intelligens, tanulékony és hálás. Egyben leadtam 2 órát (120 000 o. k.), és ezt megismétlem kedden és talán még pénteken is. Magamnak egy kis szórakozás.

Swob[oda] elkészült a habilitációs értekezésével, kedden adja be, úgyhogy a jövő héten tarthatunk ülést a Nachlass folyó ügyeiben.

Egyik este voltam vacsorázni Baldasséknál. Ott volt az a hollandus Louvre tisztviselő, akitől ajánlást szereztem az Ino számára. Mesélte, hogy már kapott hírt Párisból, ott nagy feltűnést keltett Ino a nagy tudásával és új meghatározásaival.

Más újságot már nem tudok. Miután egész héten hideg volt, mára gyönyörű tavaszra fordult az idő. A sötétszürke zakót és mellényt már rendbe hozattam 15000-ért, most a felöltőm van a szabónál.

A pünkösdi hazamenés gondolata az én fejemben is megfordult, de most, ha Münchenbe megyek, le kell mondanom róla. Félek, hogy az idővel nem jövök majd ki májusban. Remélem azért, hogy ami késik, nem múlik.

Szerdán megint hallottam egy gyönyörű koncertet – III. Leonóra nyitány és Bruckner VIII. szimfóniája (ez különben isteni) – és van jegyem a jövő vasárnapi Reger ünnepre.

Gageréknél 3 napja voltam, Ernesto igen jól van, készül Berlinbe, ahová egy barátja hívta meg, Mikula ellenben aznap egész rosszul volt, elrontotta a gyomrát és folyton hányt. Sokszor üdvözlöttek az Otthoniakat – ugyanúgy Wilczy a Münchenből frott levelében.

Most jön egy 2 órai nyugodt olvasás, nyitott ablaknál, aztán odanézek még Juliskáékhoz, ott mi újság és megyek vacsni.

Minden jól, drága jó Otthoniak, számtalan csókkal
Buns.

Múltkor találkoztam a „Modern dráma szerzőjével”.¹⁸⁹ Mesélte, hogy az angol misszió egy tisztán karitatív jellegű munkás gyerek-otthont akar alapítani Pesten,

¹⁸⁸ Távcso.

¹⁸⁹ Lukács Györgyről, illetve 1912-ben megjelent művéről van szó. Lukács a Tanácsköztársaság bukása után rövid ideig Budapesten bujkált, majd családja segítségével Bécsbe emigrált. 1920-ban az MKP ideiglenes központi bizottságának tagja lett, majd 1921-től a Kun Bélával szemben álló Landler-frakció egyik vezetője volt.

amelynek a sorsára neki személyi összeköttetések révén befolyása lesz. Még nincs a valósítás stádiumában a dolog, de már most kérdezteti Kálmánt, elvben hajlandó volna-e egy ilyen intézet gondnoki állását elfoglalni. Különben nagy könyve jelent meg történetfilozófiai kérdésekről.¹⁹⁰

Egy másik kérésem nekem van egy itteni kolléga számára. Tessék megnézni a Modern Képtár és a Tört. Képcsarnok jegyzékében valamit, egy Amerling nevű osztrák festőtől (19. sz.), s ha igen, kiírni az adatokat. Még a Meller-féle Esterházy képtár tört. regesztáiban is utána lehetne nézni.¹⁹¹

Wilde János – Wilde Ferencnek, München, 1923. május 27.¹⁹²

Vasárnap. (Wilcsire várok, akivel Nymphenburgba készülünk kirándulni.)

Drága jó Otthoniak,

tegnap nagy örömömre a postán találtam az otthoni kártyát. A jó hírek nagyon megnyugtattak. Én is kitűnően vagyok – még mindig Münchenben, mert Piper kért, hogy hétfőn d. e. folytassuk még a megbeszéléseket. Csak holnap d. u. utazunk Nürnbergbe (azután szerda d. u. Bamberg, csütörtök Regensburg, péntek reggel – az éjszakát átutazva – megérkezés Bécsbe).

Piperről a lehető legjobb benyomásom van. Nem üzletként kezeli az ügyet, hanem mint valamit, amiből elsősorban a vállalata tekintélyét emelheti. A javaslataimat minden lényeges pontban elfogadta.

Sokat láttam itt és sokat tanultam. Három délutánt és estét együtt töltöttem el Popp kisasszonnyal, egy volt bécsi kollégával, aki jórészt ugyanazon a területen dolgozik, mint én, úgyhogy nagyon élvezetesek és hasznosak voltak számomra a vele való beszélgetések. Wilczy is nagyon kedves, ragaszkodó, hű, igazi barát.

Az idő jó, hűvöses, esőre álló, de eddig ritkán esett.

Az élet hallatlanul olcsó. dacára Nürnberg-Bamberg-Regensburgnak még vissza fogok vinni a magammal hozott pénzből. Pedig igazán bőségben élek.

Hétfőn ebéd után

Most pakolok éppen, 5-kor megy a vonatunk Nürnbergbe. – D. e. megint Pipernél voltam, a legnagyobb egyetértésben megbeszéltük a dolgokat, amik túlmennek már a Dvořák kiadás keretein és részben az én, részben Baldass, sőt Tolnai privát ügyei. Részletesebben majd Bécsből. Most sietnem kell, mert szeretnék még egy órára

¹⁹⁰ Georg Lukács: *Geschichte und Klassenbewusstsein. Studien über marxistische Dialektik*. Berlin, 1923.

¹⁹¹ Friedrich von Amerling (1803–1887) osztrák történeti festő. Széchenyi István portréját festette meg a Magyar Tudományos Akadémiának. – Meller Simon: *Az Esterházy-képtár története*. Budapest, 1915.

¹⁹² MNG Adattár, 20151/1979/34/19. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 19. Érk. 1923. május 31. Csütörtök délután.

benézni a Pinakothekbe. – A tegnapi séta Nymphenburgban nagyon szép volt. Tegnap meg ma gyönyörű az idő, napos, de nem meleg. A kondíció kitűnő!

Isten velük, drága jó Otthoniak, számtalan csókkal, öleléssel

B.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. június 2.¹⁹³

Jún. 2.

Drága jó Otthoniak,
nagyon-nagyon köszönöm a sok jókívánságot, csokolom Munisikát, Mancit, Dudót – a hosszú otthoni levél, mely tegnap itt fogadott, a legszebb ajándék volt erre a megkülönböztetett 32. születésnapra.

Csak tegnap félhatkor érkeztem, mert Regensburgból nem indult éjjeli vonat, a várost pedig okvetlen meg kellett nézmem. A múzeumban – mint Baldass mondja – csak hétfőre vártak,¹⁹⁴ gondolván, hogy még a három napot hozzá fogom adni az úthoz. B[aldass] különben sem „vehetett volna át”, mert tegnapelőtt csonthártyagyulladás kapott egy rossz plonbtól¹⁹⁵ és tegnap vágni kellett. Ma már jobban volt, úgyhogy miután egy órát Glücknél töltöttem, hozzájuk mentem, és ott is maradtam ebédre. Baldass megajándékozott az épp ma megjelent Altdorfer könyvének¹⁹⁶ egy példányával – s a születésnap ebédemet is baráti körben ehettem. Este Juliskánál leszek vendég. A munkát a múzeumban csak hétfőn kezdem, amikor is B[aldass] be fog vezetni az ügyekbe, Glück annyit mondott, hogy a 600 ezer koronának a katalógus honorárium terhére való előlegezésére magánforrásból már megvan a fedezet. Glück is nagyon kedves volt, különböző, engem is érintő tudományos tervekről beszélhettem vele részletesen. Ezekről majd később bővebben. Most az egyetemre kell még sietnem, hogy Swob[odát] elcsípjem.

Az utazásom utolsó napjai is fényesen teltek: Nürnbergben egy estén Zimmermann vendégei voltunk, Bamberg gyönyörű volt, Regensburg szintén. Rengeteget láttam és tanultam. Az idő mindvégig kedvezett.

¹⁹³ MNG Adattár, 20151/1979/34/21. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 21. Érk. 1923. jún. 4. Hétfő.

¹⁹⁴ Wilde 1923. május 23-án írt bátyjának, hogy megkapta az állást a Kunsthistorisches Museumban: „Egyébként pénteken beszéltem Baldassal az én ügyemről és ő akarta hallani az igényemet, hogy a feladatról gondolkodhasson. Én havi 600 000-t kértem, amit ő keveslett, de aztán különböző megfontolások alapján mégis emellett maradtunk. *Tietze már értesítve van, és nem ellenzi a dolgot.* A másik lényeges megállapodás, hogy egyelőre – őszig – csak a kis katalógus velencei részét kell csinálnom (kb. 130 kép) és csak *ha ezzel kész vagyok*, fogni bele a nagy katalógus körüli munkákba; ez nekem nagy könnyebbség. Az is biztos már, hogy a nagy katalógus *végleges megírásában* is lehet részem. (A kicsi olyan lesz, mint a müncheni Pinakothéké, amiből van otthon egy példány).” MNG Adattár, 20151/1979/34/18.

¹⁹⁵ Töméstől.

¹⁹⁶ Ludwig Baldass: *Albrecht Altdorfer. Studien über die Entwicklungsfaktoren im Werke des Künstlers.* Wien, 1923. (Kunstgeschichtliche Einzeldarstellungen. Folge der Originaldrucke, 2)

Születésnap ajándékul azt kívánom magamnak, hogy mielőbb hazamehessek 2-3 napra a Munisikához, Jónénjéhez és Dudóhoz. Talán teljesülni fog ez nemsokára.

Most pedig még egyszer köszönöm a hattyút, melyre majd egy pár nap múlva fogok részletesen válaszolni – és csókolom számtalanszor Munisikát, Marcikát, Dudót. Én régen nem voltam ilyen friss, ilyen munkakedvben, és – talán még azt is szabad mondanom – ilyen boldog.

Bundsi.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. június 8.¹⁹⁷

Péntek d. u.

Drága jó Otthoniak,
csak ma találkoztam Hollóval, mert direkt (nem Bécsen át) utaztak Semmeringre. Ma délben visszaérkezett, keresett otthon, megtalált a muziban. Kapóra jött, mert épp tegnap érkezett vissza a Lanckorońska is Brioniból, úgyhogy d. u. ott is vizitál, aztán meg kell vizsgálnia Khuen unokahúgát, akit az ő kedvéért hozott be az anyja Grusbachból. Este még együtt leszünk. Éjjel Khuen lakásán alszik, és csak holnap reggel viszi ezt a levelet magával Pestre.

Hálásan köszönöm a mézeseket, a kitűnő fényképeket és a hattyút. Én már közben egészen jól beleéltem magam az új hivatalba, úgyhogy már azon töröm a fejem, hogyan mehetnék haza Péter és Pálkor 2 napra. Még nem biztos a dolog, de én reménykedek. A kollégák mind nagyon kedvesek, a munkám és az élet a múzeumban érdekes és csöppet sem megerőltető.¹⁹⁸ Baldassné minden délelőtt felküld a férjével tízórait és egy szivart a számomra. Azonfelül, hétfőtől kezdve az amerikaiak által fenntartott Professorentischnél fogok enni, ahol csak 3500 K egy ebéd (a Gemeinschaftsküche 9000-ével szemben), nagyobbak az adagok és a tésztához még egy csésze kakaó is jár. Ily módon havonta 150 000 Krónt spórolok meg az ebéden, melyet a 600 000-hez hozzáadva, kijön egy 3/4 millió, ami, még itt is tekintélyes summa, tekintve, hogy pl. Baldass milliót kap egy hónapra (és ingyen lakást). Röviden: Kassa in floribus.¹⁹⁹

Piperről még nem írtam, hogy megállapodtam vele egy nagy Bruegel-kiadást illetően, melyet Glück fog csinálni Tolnai és az én közreműködésemmel.²⁰⁰ (Más

¹⁹⁷ MNG Adattár, 2015/1979/34/22. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 22. Érk. 923. VI. 10. Vasárnap délelőtt, Holló hozta Bécsből.

¹⁹⁸ „A galériában újra akasztjuk a Velence-Felső-Olasz termeket, amiben természetesen tevékenyen részt veszek én is, hiszen ezeket a képeket kell katalogizálnom. A képek átakasztása a legjobb alkalom, hogy közelebbi ösmeretséget kössek velük.” – írta Wilde 1923. június 17-én.

¹⁹⁹ A kassza virágzik.

²⁰⁰ „Inótól tegnap hosszú levelet kaptam. Ma hagyja el Párizst, júl. 1-re érkezik Madridba és csak aug. 1-re ide vissza. A Piper-féle nagy Bruegel publikációból elvállalt egy kötetet (az összes rajzok kiadását),

közös tervek Baldassal még embriók.) A Nachlass ügyében elért feltételeket Zimmermann egyszerűen nem akarta elhinni, olyan fényesek. És továbbra is a legnobilisabban viselkedik, főleg egy csöppet sem kicsinyes. Azt hiszem, sokat fogok még vele dolgozni a Nachlasson kívül is.

Juliska nagyban magol, bár fáradt lévén ez igen nehezen megy, a szigorlata 25. körül lesz. Augusztusra valószínűleg lemegy a bárónőjéhez. Az én hercegnőm még nem jött vissza, mert a pesti állatkertben egy zebra leharapta a fél kisujját. De Karlával hétfőn újra kezdeni fogom az órákat, Schlosserrel megállapodott a témájában (kurtítva a tőlem kapott feladaton) és most erősen dolgozik. Wilczy szorgalmasan levelez Münchenből. Tolnai még június közepéig Párisban marad, és aztán megy Spanyolba.

Az időjárás nagyon kellemes, hűvös. A frissességemet, munkakedvemet teljesen megőriztem! A Guki²⁰¹ is épségben visszajött! Mindennap uzsonnázok az egyetem büféjében joghurtot két zsömlével (3900 K) és Fürthnél kapok jó vacsorát (7000 K). A reggelimhez vaját vagy dzsemet veszek.

Örülök borzasztóan, hogy Tyumpika már lezárta az évet, bárcsak már Dudó is erről tudósíthatna.

Holló nagyon meg volt elégedve az otthoniak egészségi állapotával, Munisikáról külön kiemelte, hogy milyen friss. Ezt szeretem hallani.

Még azt nem írtam, hogy a születésnapomra Juliska lepett meg cseresznyével (meg egy régi Rabelais-kiadással), sőt tetejébe tejszínhabot is vett. Fürthnél pedig csokit és cigiket kaptam. Soha még nem volt ilyen gazdag születésnapom. Legjobban persze a ma érkezett mézeseknek örülök, valahányszor eszem belőlük, hazagondolok a Munisika konyhájára. Milyen jó ott ülni egy könyvvel meg egy jó szivarral és néha-néha bebújni a Munisika réklíje alá! Talán nemsokára megint így lesz!

Szeretettel csókolja a drága Otthoniakat

Bu.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. június 23.²⁰²

Szombat dél – Drága jó Otthoniak! Sietve írom ezt a pár sort a jó hírrel, hogy Glück elengedte a csütörtököt is, úgyhogy már a szerda déli vonattal utazom és szerdán este otthon lehetek; (Kelenföld! Viszont vasárnap este föltétlenül itt kell megint

aminek igen örülök, úgy Bruegel, mint Piper és főleg Tolnai szempontjából. Az öregúr, akinek tegnap elmondtam a dolgot, majd a nyakamba borult a jó hírhez. Glück csinálja a festmény kötetet, én a metszeteket, melyre azonban utolsónak kerül sor.” – írta Wilde bátyjának 1923. június 17-én. A tervezett sorozat köteteiből csak egy jelent meg: Karl Tolnai: *Die Zeichnungen Pieter Bruegels*. München, 1925.

²⁰¹ Távcső.

²⁰² MNG Adattár, 20151/1979/34/64. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1923. 24. Érk. 923. VI. 25. Hétfő du.

lennem.) Juliska és Horb vizsgája szerdán d. e. lesz (de ezt Pesten nem szabad senkinek sem tudnia, itt sem tudják).²⁰³ Az eredményt én írom meg Pestre. Mind a két kandidat rettenetesen ideges, iszonyúan félnek, én azonban azt hiszem, nem lesz baj. Tegnap este nagyszerűen dilaktáltam²⁰⁴ [!] magam a hosszú otthoni levéllel. A részleteket most már szóval beszéljük meg. Tegnap megjött az első Dvořák kötet első ívének korrektúrája! Egy igazán öröndetes akció a megvalósulás útján. Az egész kötet ca. 260 oldal lesz nagy 8°, plusz 52 képes tábla – tehát egy igen tekintélyes kötet. A hazautazásig még rengeteg a dolgom, jó lesz hát az otthoni pihenés. Számtalan csókkal Bu.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. július 4.²⁰⁵

Drága jó Otthoniak, ma este 10.30-kor Párisba utazom, hogy a muzi számára visszahozzak két Bruegel és egy Ribera képet, melyeket egy kiállításra adtak kölcsön. Baselen át utazva péntek reggel érkezem meg, és 12-én este kell onnan indulnom, úgy, hogy csaknem egy hetem marad, hogy Párist egy kicsit megnézzem magamnak. Hogy ez milyen boldogság, arról most nem is tudok beszélni, mert gondolni se tudok rá. 3 nap múlva utánam jön a múzeumi szolgák főnöke és az segít hazaszállítani a képeket. Együtt utazunk majd egy I. oszt. hálófülkében egyedül és a képek velünk lesznek! – Tehát csak 14-én reggel leszek megint Bécsben. De tessék ennek a kártyának a vétele után rögtön írni a párisi főpostára post restante, talán még megkapom. Eddig még nem jött levél hazulról (én tegnapelőtt küldtem egy lapot). Jól vagyok, bár elég fárasztó volt 24 óra alatt lebonyolítani az összes formaszakokat és még dolgozni mellette a Dv[orák] kötetén. Ebből ma éjjel 4-ig elvégeztem minden restanciát, nyugodtan utazhatok. – Tyumpika telefonáljon Petro[vics]nak, hogy a Rubens képeket illetőleg nem írhattam, mert le kellene őket szedni a falról és erre már nem volt időm. – Dudó készüljön szorgalmasan a 22-i ideutazására. Számtalan csókkal, öleléssel a Párisos B.

Gyárfás Júlia – Wilde Margitnak, Bécs, 1923. július 5.²⁰⁶

Kedves jó Wilde néni, Margit és Feri!

Elsősorban meg akarom köszönni Mindannyijuknak, hogy annyi szeretettel vettek részt vizsga előtti viszontagságaimban, s hogy a sikert oly szépen ünnepelték meg vörösbor mellett. Wilde néninek pedig ezerszer köszönöm a nagyszerű vizsgaikalácsot, mely még mindig ünnepélyessé teszi a reggeleket!

²⁰³ Wilde tanítványa, Felix Horb 1923-ban doktorált Julius von Schlossernél, *Duccios und Giottos Architekturbild und seine Vorgeschichte* c. disszertációjával.

²⁰⁴ Megörvendeztet.

²⁰⁵ MNG Adattár, 20151/1979/34/62. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1923. 26. Érk. 923. VII. 6. Péntek du.

²⁰⁶ MNG Adattár, 20151/1979/34/61.

Azután Jancsiról szeretnék írni részleteket. Tegnap éjszaka indult útnak Párisba, s midőn a sorokat írom (1 óra délben), egy 2-ik osztályú fülke jól kipárnázott ablaküléséből nézi a Voralbergi hegyeket. Az útvonal: Wien – Salzburg – Innsbruck – Buchs – Basel – Mühlhausen – Páris, ahová holnap, 6-án érkezik. Éjszaka még kint voltam a vasútnál. Mint hivatalos utazó, Platzkarteja volt, és így a zsúfolt vonaton mégis kitűnő helyet kapott.

Mivel Glück igazgató nem akart utazni – röviddel ezelőtt érkezett vissza Párisból – Baldass pedig nem utazhatott, mert gyermeke megszületését napról-napra várják, a 3-ik tisztviselő, Buschbeck,²⁰⁷ pedig szabadságon van, Baldass minden energiájával keresztülvitte, hogy Jancsit küldjék el a párisi kiállításon lévő Brueghel képekért. Az utat a belgák fizetik, ők rendezték a kiállítást, s mivel 1. osztályú hálófülkét és 3 napi párisi tartózkodást fizetnek (napi 75 Fr), s Jancsi 2-ikon utazik Buchsig, és onnét 3-ikon, a fölös pénzből egy egész hétig maradhat Párisban. 4-5 nap múlva utána utazik egy múzeum altiszt, egy öreg, megbízható félfrancia ember, úgy hogy a visszaút felelőssége kettejükre oszlik el, leválthatják egymást az őrködésben. Visszafelé persze I. osztályú hálófülkén kell utazniok. – Jancsi még elutazás előtt ellátta a Piper-korektúrákat. Olyan volt, mint akit fejbekólintottak, nem akart hinni a csodának. Az út őreá nézve több okból nagyon fontos. A Louvre-ban van Európa legkiválóbb velencei gyűjteménye, úgyhogy a készítenő katalógus szempontjából sokat tanulhat. Azután Michelangelo, a két rabszolga-szobor, s még rajzok. Továbbá a belga kiállítás, amelyen többek között 3, németalföldi gyűjteményekből származó Brueghel kép látható. – 14-én reggel érkezik J. vissza Bécsbe.

En 12-13-án teszem le a filozófiai vizsgát, és 20-ika körül lesz a promotió. – Roppantul örülök, hogy Feri feljön Bécsbe, és ígérem, hogy szép rendben fogom rátestálni a szobámat. Fürthnével már beszéltünk, ő nagyon örül, és szívesen látja a Ferit.

Mindannyijukat sok szeretettel üdvözli

Juliska

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. augusztus 8.²⁰⁸

Szerda dél

Drága jó Otthoniak,

Benedek Laci olyan kedves volt, minthogy holnap utazik, feljött megkérdezni nincse valami üzenenivalóm. Mialatt ő a képtárban üdül, kanyarítok egy pár sort. Tegnap

²⁰⁷ Ernst Buschbeck (1889-1963) művészettörténész. 1922-1932 között dolgozott a Kunsthistorisches Museumban. 1939-ben Angliába emigrált. 1949-1955 között visszatért a múzeumba és a képtár igazgatója volt.

²⁰⁸ MNG Adattár, 20151/1979/49. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 38. Érk. 923. VIII. 10. Péntek. Benedek Laci hozta.

du. nagy örömmre megjött az otthoni hattyú, de most sajnos nincs velem, úgy hogy a sok kérdésre egyelőre nem tudok felelni. A Friedné 6000 K-ját még ma postára teszem. Fürthné számláját, amit elfelejtettem, itt mellékelem. Mint kuriózumot megemlítem, hogy a bécsi adóhivatal a múlt évi jövedelmemet „9 millióban állapította meg”, melyre 240 000 K. adót vetett ki. Persze rekurálok²⁰⁹ és kívánom a múlt évi követelés teljes törlését és az ez ideinek rendes eljárás alapján való megállapítását. Hétfőn elcsíptem Dvořákékat és láttam a kis Gizát,²¹⁰ akiből Angliában nagylány lett. De most is olyan szép, mint volt, olyan okos és kedves.

Juliskától jött egy pár sor, hogy vasárnap szerencsésen megérkezett a működési helyére, és nagyon meleg fogadtatásra talált. Weyde Gizinek operálták az édesanyját, de most jobban van, most ő is elmegy a grófnőjéhez, kipihenni az ápolás izgalmait és fáradságait. Ilyen jól kamatoz a Khuen ajánlása. Különben Khuen és Draskovich grófnő holnap Bécsben lesznek, amiről tegnap küldőnccel értesítettek, úgyhogy holnap velük ebédelek. Holnap d. e. megint itt lesz Baldass és közben Dr. Buschbeckkel egyedül bonyolítjuk le a hivatalos ügyleteket, melyekből bizony minden napra elegendő jut. Ma itt járt nálam Gerevich,²¹¹ bibliográfiát kért egy megtartandó akadémiai beszédéhez és igen barátilag csevegett. A delegációval tényleg az történt, amire Dudó gondolt, valamennyien hazautaztak, s Gerevich egyedül maradt mozgópostásnak: utazik ide-oda Bécs és Pest között. Az igényeiket közben úgy látszik nagyon redukálták. Örülök, hogy Tyumpisi örül a könyveknek. Még jobban, hogy Munisika egészsége még bírta a takarítási izgalmakat. Dudót azonban kérem, hogy ne űzze túlságosan vadul a „készülést”, lesz arra idő a tél folyamán is, főleg ha tényleg megkapja a félnapos tanítást.

Most nagy vihar készül és szegény Benedek fiú e levél miatt csúnyán meg fog fogzni. De hát még elég fiatal ahhoz, hogy elviselje. Számtalan csókkal

Bs.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. augusztus 16.²¹²

Csüt.

Drága jó Otthoniak,
köszönöm szépen a kétféle hattyút – a második ma jött meg. Én nem írhattam még, mert hétfőn délből váratlanul betoppan a Muziba Juliska a Dürer hírére²¹³ (na

²⁰⁹ Reklamál.

²¹⁰ Max Dvořák egyik leánya.

²¹¹ Gerevich és Hoffmann Edith a velencei egyezmény nyomán Magyarországnak átadandó műkincsek ügyében jártak Bécsben. Ahogy Wilde írta bátyjának 1923. július 13-án. „Most itt van a magyar delegáció, a képtárhoz Hoffmann E. és Gerevich vannak beosztva. Most itt dolgoznak az én asztalomnál egy ideig. Nincs nyugtom, folyton zavarnak.” MNG Adattár, 20151/1979/34/55.

²¹² MNG Adattár, 20151/1979/48. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 39. Érk. 923. VIII. 18. Szombat.

meg mellelleg valami útleveél ügyben), K[álmán] is csak tegnap d. u. utazott vissza; kedd délben pedig nem kevésbé váratlanul – Ino toppant be, oda jöve elsőnek a Bruegeleket viszontlátni. Juliska már egy kissé összeszedte magát és elég jó színben van, Ino viszont annál rémesebben néz ki. A fáradtságát súlyosbítja, hogy a Milánóban személypoggyászként feladott koffere, melyben összes jegyzetei, fotográfiái, könyvei és disszertáció kéziratának egyetlen példánya volt, nem érkezett meg és mindeddig nincs nyoma, bár a határon már 24 órát várt rá. Bár reméljük még, hogy csak az olasz vasutas slampossága a hibás, és a koffer még elő fog kerülni, mégis érthetően nagy az izgalom.²¹⁴ Egyébként rengeteget látott, tanult és gondolkodott Ino az út alatt. Az új Dürer és a Bosch neki is borzasztóan tetszenek (Juliska pedig el sem akart utazni, úgy beleszeretett a Dürerbe).

Kálmán írt nekem. A mellékelt pár sor válasz a levelére (takarékoságból küldöm így). nagyon-nagyon örülök a vállalkozásának²¹⁵ és remélem mielőbb itt lesz.

²¹³ A bécsi múzeum új vásárlásairól, amelyekben már neki is része volt, írta 1923. augusztus 6-án bátyjának: „A muziban még mindig sok az egyéb munka, akasztás stb. A Dürer-portré már ki is van fizetve, úgyhogy nem titok többé. A szenczió mind nagyobb lesz, mindenki el van ragadtatva a kép szépségétől (ma valaki a német Mona Lisának nevezte). S máris tárgyalnak tovább a Duccio megszerzéséről (amelynek jók a sanszai) és egy öregkori Tintoretto kompozíció, na meg egy Mantegna, egy Aert de Gelder stb. megszerzéséről. Az 1923-as év lesz a Galéria történetének az aranyesztendeje.” MNG Adattár, 20151/1979/34/50.

²¹⁴ 1923. augusztus 23-i levelében írta az ügy kedvező kimeneteléről: „Ino kofferje tegnap szerencsésen megjött. A Südbahn egy evvel megbízott tisztviselője vette kezébe az ügyet, le is utazott miatta a határra, táviratozott mindenhol és végül 5 nap alatt előkerítette a koffert. (Senki nem kérte külön az illetőt, csupán Ino bemondása alapján járt el – mely egy vasba sem került – teljesen hivatalos úton.) S mindezt nem fogadott el egy vasat sem, csak nagy nehezen 25 drb szivart. (Ezt én vettem trafikban, mert Ino apja nincs itt.) Erre kérek – angol példát!” MNG Adattár, 20151/1979/47.

²¹⁵ Egyrészt Pogány Kálmán szerkesztésében 1923 októberében indult meg *Ars Una* folyóirat, másrészt sikeresen szerzett képeket Tolnai Károly édesapjának új lakásába: „Dudót nagyon kérem a levél vétele után, lehetőleg mindjárt, keresse föl Kálmánt, mert az öreg Tolnai holnap két napra Pestre utazik és ez alkalommal ki akarja fizetni Kálmánnak a velem együttesen megállapított honoráriumot K. tevékenységéért képek stb. szállítása körül. Most, hogy egy nagyobb összegről van szó, félek, hogy K. nehézségeket fog támasztani, ami mindenképpen helytelen volna. Az öreg T. egy igen jómódú ember, akinél az összeg nem játszik szerepet, viszont nagyon hálás K-nak, aki tényleg igen sokat fáradt a dologban. Azonfelül, a vonakodásával dezavualna engem K. Tehát arra kérem, minden teketória nélkül vegye át a honoráriumot.” – írta Wilde 1923. október 22-én. MNG Adattár, 20151/1979/34. – A lap első száma megjelenése kapcsán érdemes idézni Ferenczy Béni véleményét is: „Tudnivalónak megjegyzem, hogy Gerevich Tibor, Hoffmann Edith, Divald Kornél, Feleky Géza, Csányi Károly, Lyka Károly (habár ez tisztességes ember), Rózsaffy Dezső – strohmannok a lapnál – azonban, hogy ezek lassan ki lesznek küszöbölve, erre Pogány Kálmán személye és múltja garancia – az *Ars Una* a »kidobottak lapja« akar lenni, és lassan azzá fogja magát átdolgozni – nemcsak azáltal, hogy a kidobottakat fogja otthon megszólaltatni, hanem mert a »kidobottakról« fog írni. Nem kell mondanom, milyen fontos volna a legértékesebbnek, ami minálunk lehetségesnek látszott és talán

Itt nincs semmi változás. Volt megint egy pár meleg nap, de ma már esőre álló és hűvös az idő. Igaz, Swob[oda] is itt volt a héten két napig, tegnap utazott el 5 hétre Franciaországba (a prágai sógora vitte magával egy körútra). Persze rém boldog és – „utánam a vízözön” – rám hagyta az egész Dvořák-kiadás gondját (amiből egyébként eddig is igen-igen kis része volt).

A munkám nem kevesebb, mint volt, pedig erősen közeledik már szeptember eleje. De valószínű már, hogy nem mehetek mindjárt a hónap elején Olaszországba.

Tegnap persze Tolnaiéknál ettem és ott leszek szombaton is búcsúzni (elutaznak egy pár hétre). Még Fürthékhez is fel kell mennem, akik szintén szombaton utaznak. Az asszony tényleg nagyon haragudott Dudóra, de nem azért, mert a búcsúást sikkasztotta el, hanem mert reggeli nélkül indult útnak. Azt mondta, ez neki, mint háziasszonynak, örökre lemoshatatlan szégyene marad. Tényleg nagyon nehéz volt kiengesztelni.

Megvettem a nagy Gyuri új könyvét.²¹⁶ Nagyon érdekesnek ígérkezik. Vacst rendesen a Reginában eszem in summa 10 000 Krónért. Uzsira valami gyümölcsöt 2 császársömlével. Nem koplalok.

Most isten velük, drága jó Otthoniak, szaladok még a levéllel a főpostára és onnan vacsni. Legközelebb bővebben. Számtalan csókkal, öleléssel

Bs.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Padova, 1923. október 1.²¹⁷

Padova, okt. 1. d. e. – Drága jó Otthoniak, csak reggel indultam Velencéből, és itt megálltam egy pillanatra Giotto miatt, és mert reméltem, hogy lesz otthonról postám. Meg is kaptam nagy öröömre a szept. 19. levelet. Sajnos ez az utolsó hírem és marad is még bizony egy ideig. Délután utazom Veronába, ott fog eldőlni megyek-e még Florencba is. Ha nem, pár nap múlva tovább megyek Gandeggba. Az összes egyéb terveket föladtam, túl fáradt vagyok még kis városokat és templomokat járni. A Vorwortot most adtam föl express Swob[odá]nak.²¹⁸ Tegnapelőtt délután a Scuola d. San Rocco előtt szerencsésen találkoztam Mannheimmel.²¹⁹ Nagyon

megint életre kelthető egy ilyen támasz. Idővel tisztán teoretikus általános kulturphilosophiai és történelemelméleti cikkeket is fog hozni és a lehetőség szerint radikalizálódni fog.” Ferenczy Béni – Mihályi Ödönnek, Bécs, 1923. október 24. *Ferenczy Béni arképe*. Szerk. Réz Pál. Budapest, 1984. 47–48. – ugyanez a levél hibásan közölve: Mihályi Ödön levelezése. *Kalligram*, 8, 1999, 7/8. 27–28.

²¹⁶ Lukács Györgyről van szó, a könyv: Georg Lukács: *Geschichte und Klassenbewusstsein. Studien über marxistische Dialektik*. Berlin, 1923.

²¹⁷ MNG Adattár, 20151/1979/40. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1923. 46. Érk. 923. X/4. Csütörtök.

²¹⁸ A Dvořák kötet előszaváról van szó.

²¹⁹ „Meglepő, hogy mennyire drágultak a kisvárosok tavaly ősz óta. Ezt már Paduában is tapasztaltam, itt még fokozottabb mértékben. Szerencse, hogy olyan téli pénztárcával jöttem le ezidén. Egyébként a rend tényleg nagyobb, érzik valahogy azoknak a nagyhatalmi akarásoknak az alapja. Ezzel szemben

3. Ferenczy Béni: Portrévázlat. 1923 körül. Papír, ceruza, grafit, 295 x 235 mm. J. n. Ltsz.: 71.97. – Budapest, Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria.
Wilde Ferenc hagyatéka

örültem a viszontlátásnak, annyi idő után (1921 húsvét). – Az idő ma gyönyörű. Pénzem van bőven. A fáradságon kívül, mely azt hiszem most már hamar el fog múlni, semmi bajom. Üdvözlöm Kálmánt és Jancsikáékat. Vigyázzanak az Otthoniak az egészségre! Számtalan csókkal Bs.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. november 7.²²⁰

Drága jó Otthoniak, az úton egy kis baleset történt, mert egy fiatal hölgy, akinek időnként átadtam a helyemet, végül hisztériás rohamot kapott úgy, hogy le kellett fogni. Azonfelül a vonatnak volt egy 3/4 órás késése, s hogy ez se legyen elég a bécsi finánc megtalálta a kofferemben a kliséket, s mivel nem tudtam igazolni, hogy osztrák gyártmányok, le is foglalta őket egy jegyzőkönyv ellenében. Emiatt még egy további órát veszítettem és fáradtan érkeztem meg, ez a fáradtság még tegnap is tartott, de ma már jól vagyok. (A kliséket minden nehézség nélkül ki fogják adni Schrollnak, aki tudja igazolni, hogy az ő tulajdonai, Sch[roll] már értesítve van.) Tegnap este ott voltak Wilcsi és Baldassné. Holnap már órák lesz Karlával. Béninek kisfia született, tegnap d. e. volt nálam bejelenteni. Juliskánál Khuen egy egész délután volt megbeszélni, mit lehetne a Béni érdekében tenni. (3. kép) De az ilyen közvetítések, mint mindig kiderült, nagyon háládatlan dolgok. – A Pálffy grófné itt van már. Bibát még nem kerestem föl. – Vigyázni nagyon az egészségre! Számtalan csókkal Bs.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. november 16.²²¹

Péntek reggel

Drága jó Otthoniak, a levelet úgy vártam már, mint a zsidók a messiást, mert az eljövetelem óta nem volt hírem hazulról. Tyumpika első levele ugyanis, amiről most értesültem, elveszett. Ha nem számítottam volna ilyen lehetőségre is, már rég telegrafáltam volna. Most boldog vagyok, hogy a levél jó hírt jelent, hogy Munisika kevesebbet köhög és gyógyulóban van. Csak nagyon tessenek továbbra is vigyázni és mindent úgy tenni, amint Holló mondja.

Itt semmi különösebb újság. Én iszonyú heccben élek és egyáltalán nem jutok munkához. A délelőttök a muziban mozgalmasabbak mit valaha. Az újsághír óta folyton jönnek az emberek a Dürert látni. Egyszer az Apponyi felesége és lánya, egyszer a Fürst Liechtenstein és Czerninné, egyszer Rothschild, Tolnaiék stb. Nincs nyugtom tőlük. Egyszer-kétszer Karla jön a héten, ugyanúgy a Rothschild. Aztán mindig vannak megbeszélések stb. stb. vég nélkül. Ma el is határoztam, hogy a Rothschild órát lemondom, nem bírom már a járást. Este úgyszólván sose lehetek egyedül, itt főleg Baldassék vezetnek. S a délután első felében fáradt vagyok, marad

szegény Németország! Izgatottan olvasom naponta a híreket az ott történetekről, a Corriere elég bőven ír róluk. Nemsokára úgy látszik, mégis megjön a chaos. (Már Mannheimék ez elől menekültek és Bécsben várják meg mi fog történni.)” – írta Veronából 1923. október 3-án. MNG Adattár, 20151/1979/39.

²²⁰ MNG Adattár, 20151/1979/32. – Postai levelezőlap, rajta más kézzel: 1923. 54. Érk. 923. XI. 9. Péntek délelőtt

²²¹ MNG Adattár, 20151/1979/31. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 55. Érk. 923. XI. 17. Szombat dut.

2–3 óra vacs előtt, ha akkor is nem jön látogató Juliskához – most t. i. nála kell dolgoznom, mert a grófnénál elment az asszony és nincs még utóda, ilyenkor pedig olyan ott, mint a Lipótmezőn.

Mindezek ellenére remélem, hogy a jövő hét már nyugodtabb lesz. Ha vasárnap nem zavarnak, megpróbálom még Kálmán számára megírni azt a kiállítási noticet.²²²

Kálmánnak a következőket üzenem: Juliska nagyon igyekezett elkészülni a cikkével terminusra.²²³ Neki sem könnyű, mert sok egyéb dolga és lekötöttsége miatt kevés az ideje. Beneschnek átadtam a klisé (miért nem küldött Kálmán nekem is egy példányt?), aki igen örült és ígérte, hogy minél előbb, (valószínűleg a karácsonyi szünetben) megírja a cikkét.²²⁴ Mellertől kapott már egyszer szóbeli biztatást, hogy adja ki ő a rajzot, de azért fog írni neki. Sedl[mayr]tól nagy diplomáciai művészettel, s mert én is tehetek neki nagyobb szívességet, elértem, hogy megígérte, hogy megpróbálja 20-ig elkészíteni a kívánt cikket.²²⁵ Ez persze nagyon szép volna a karácsonyi számba. – Baldass még egyelőre nem mehet Pestre, most Velencébe kell utaznia egy hétre. Érett megfontolás után proponálom Kálmánnak a következőt: a karácsonyi szám mellékletéül kliséroztassa le Béni gyönyörű rajzát, „Stúdiumok a nagybeteg Adyról”, amelyet a kommün alatt én ajándékoztam a muzinak,²²⁶ amelyet ott azóta senkise látott. (Most lesz Ady halálának öt éves évfordulója!) Ehhez írjon vagy írasson (Fülep, Zsolt Béla?²²⁷) egy rövid cikket, elég volna másfél oldal – melyhez leképelheti a Béni Ady plakettjének két oldalát. Ez biztosan igen kedvező fogadtatásra talál a mostani Ady-rajongás idején – úgy a rajz mint a plakett gyönyörű! és egyzsersmind a legjobb bevezetés volna Béni számára Pesten.

²²² A kiállításról végül Hans Tietze írt: A bécsi művészettörténeti képtár új szerzeményei és új rendezése. *Ars Una*, 1. 1924. április, 285–286.

²²³ Gyárfás Júlia Ludwig Baldass és Hans Tietze 1923-ban megjelent Altdorfer könyveiről írt: *Ars Una*, 1. 1923. december, 112–120.

²²⁴ Otto Benesch: A Szépművészeti Múzeum Rembrandt-rajzai. Ford. Wilde János. *Ars Una*, 1. 1923. április, 251–264.

²²⁵ Hans Sedlmayr: Fischer von Erlach. Ford. Éber László. *Ars Una*, 1. 1923. december, 100–111.

²²⁶ Wilde Jánostól 1919. június 30-án vette át Hoffmann Edith, Ferenczy Béni Ady-rajzát, amelyet Wilde ajándékozott a múzeumnak. *SzM Irattár*, 1919/552. (SzM – MNG, ltsz.: 1919–610). A rajz megjelent: *Ars Una*, 1. 1923. december, 74. „Halálának ötödik fordulójára” aláírással, de sem Fülep Lajos, sem Zsolt Béla (1895–1949) író nem írt hozzá. Reprodukcióját ld. az *Enigma* 84. számában.

²²⁷ Fülep Lajos (1885–1970) művészettörténész, filozófus. Fülep, amikor értesült Tolnaitól Pogány nehéz helyzetéről 1923-ban, rögtön beajánlotta Elek Artúrnak (1923. január 12.), hogy foglalkoztassa *A Műbarátnál*: „Pogányt igen kitűnő embernek, s amellet jó szakembernek ismerem, aki azt hiszem, éppen gyűjtők számára érdekes dolgokat tudna írni.” Pogány Kálmán Fülepet az első között kérte fel, hogy írjon az *Ars Unába*, aminek Fülep eleget is tett. 1923. szeptember 8-án írta Pogány Fülepnak: „Higgye el, ha Wilde barátom nem bíztat és nem állana kettőnk között az Ön páratlanul tehetséges és páratlanul kedves tanítványa, Tolnai Károly, talán sohasem szántam volna el magam erre a levélre.” *Fülep Lajos levelezése II. 1920–1930*. Sajtó alá rend. F. Csanak Dóra. Budapest, 1992. 175., 209.

Ivonne már jól van, Béni nagyon köszöni Dudó gratulációit.

Mi most nagyon fáradozunk, hogy 1.) útlevelet 2.) itt megrendeléseket szerezzünk neki. Mindkettő nehezen megy. Khuen Pesten, bár nagyon kevés ideje volt, felkereste az ügyben Petro[visco]t, akiről kiderült, hogy bötüszert *semmit* nem mer tenni Béniért. Petr[ovics] ezzel is bebizonyította, hogy kicsoda.

Az öreg Tolnaitól, akinek most egy képét restaurálják a felügyeletem alatt, tegnap kaptam két pár cipőt a sajátjaiból és 2 milliót, hogy abból egy öltözetet csináltassak.

Nem tudom, megírtam-e mindent. Pipertől tegnap jött egy kártya, hogy november végén tényleg forgalomba kerül a Dvořák kötet, már csak a bekötésen dolgoznak. Deo gratias!²²⁸

A finác a hívni valókat nem találta meg. A klisék kiváltása ügyét átadtam Schrollnak (Juliska járt el a dologban), mert ebben csak ő tehetett valamit, s mivel azóta nem jelentkezett, felteszem, hogy visszakarta őket.

Most már kezdem nagyon várni a legközelebbi hatyú érkezését, mert addig fájdalom az első elvesztését. A németekről nem tudok semmit, tán ha Glück visszajön, aki most Münchenben van.

Nagyon tessenek vigyázni az egészségre. Sok-sok csókkal, öleléssel

Bs.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. november 22.²²⁹

Csüt. dut.

Drága jó Otthoniak,

megint csak rövid levél megy, mert rövid az idő az írásra. Én tegnap kaptam meg nagy örömömre az otthoni hatyút. Nagy-nagy az örvendezésem afölött, hogy Munisika már igazán jobban van, viszont borzasztóan sajnálom szegény Dudót. Ez esetben is az csak a szerencse, hogy igazán jó kezekbe kerültek a fájós fogai. Tyumpika se búsuljon szegény ez okból, hogy még mindig el kell járnia a fogászhoz.

Nálam még mindig tart a zrí: Rothschild ugyan, aki igen hálás tanítvány és azért nem sikerült leráznom (viszont Swob[oda] beszervezte hozzá Juliskát műtöri. titkáru), most elutazik négy hétre és így vele karácsonyig nem lesz dolgom. (Eddig 4 leckét adtam neki 700 000 K értékben.) De jár tovább Karla és most itt van állandóan a Biba és a Teci grófnő és ők is felkértek tanításra, amit lehetetlen volt elhárítani.

Tegnap este volt az első (másfél) óra, igen nagy sikerrel. A muziban még semmi nyugalom. Aztán most itt van Noémi; a Brueghel kiadás még mindig ad dolgot – és bizony az Ars Una is. Ma javítjuk át Juliska hosszú és igen alapos Altdorfer cikkét, mely holnap reggel megy el express. (Vele a Sedl[mayr] cikkéhez hiányzó egy

²²⁸ Hála istennek!

²²⁹ MNG Adattár, 20151/1979/30. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 56. Érk. 923. nov. 23. Péntek.

felvétel.) A Sedl[mayr] fényesen sikerült cikkét, melyet nagyon szerettem volna magam lefordítani, az idő rövideje miatt tegnap rögtön postára adtam. Arról szó sem lehet, hogy itt összeszedjük a cikkhez szükséges kliséket – nem tudom, ez micsoda félreértésből eredhet. Béni persze örül, ha közlik a plakettjét.²³⁰ – Én magam meg sem próbálhattam a jelen körülmények közt, hogy megírjam az ígért kiállítási beszámolót. Kálmánnak különben üzenem, hogy az első számból még mindig nem kaptam példányt, talán küldesse a másodikkal együtt és pedig a múzeumi címemre. Újságokat én nem tudok. Juliska húga jegyet váltott az illető fiatal kereskedővel. Baldass Velencében van megvenni és elhozni az általa ajánlott képet a muzi számára. A ma jött rövid híradásában azt írja, hogy a kép lestoppolásával maradandóan emléket állítottam magamnak. El van tőle ragadtatva. – Inóval sok a baj, újabban már az ebédet is blicceli szisztematikusan. Úgy néz ki, mint egy kísértet.

A Karácsonyig való heteket én is számolom. Sajnos a katalógussal aligha fogok elkészülni már. Most már 8 napja nincs takarítónő a lakásban, úgyhogy magamnak kell gondoskodnom magamról. Reggelizni kávéházba megyek. Mindez sok időbe telik. Béni szegény fiatal felesége még mindig nincs jól. Béni számára talán sikerül egy-két vevőt, illetve megrendelőt találni. Khuen információi alapján, azt hiszem, jó, ha egyelőre – talán karácsonyig – vár a hazautazással. Útlevelem még nincs. Petro[vics] egyáltalán semmit nem mert csinálni a dologban. Isten velük, drága jó Otthoniak, tessék továbbra is minél hosszabban írni, ha én ilyen levélcsonkokat küldök is. Most igazán nagyon be vagyok fogva, anélkül, hogy volna valami látszatja a munkának. De hát ilyen a szegény ember sorsa!

Számtalan csókkal, öleléssel Bs.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. november 27.²³¹

Drága jó Otthoniak,
a levelem már nem érkezhetsz meg a Munisika születésnapjára. Én itt gondolok rá és itt fogom ünnepelni csöndben. Adjon a Jó isten jó egészséget és erőt a munkára – szerencsére az utolsó betegséget kiheverte már Munisika, s így remélhetőleg nem fogja rontani semmi a születésnapjára örömet.

Én itt még változatlanul fülig ülök az elfoglaltságban. A karácsony hetére már most úgy vágyakozom – pedig még addig nagyon sokat kellene elvégeznem. Majd meglátom, hogy lesz. Rengeteg időt vesznek el mindig az emberek. Az egészségem azonban még bírja.

Tegnap reggel megérkezett Baldass Velencéből azzal a képpel (Tintoretto), amelyet én proponáltam annak idején megvételre a múzeumnak. A kép hatása szenzációs volt; Glück külön melegen megköszönte nekem. Tegnap este aztán olaszos vacsora mellett Baldasséknál ünnepeltük a nagy eseményt.

²³⁰ Az *Ars Una* nem közölt Ferenczy Béni érmet.

²³¹ MNG Adattár, 20151/1979/29. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 57. Érk. 923. XI. 30. Péntek dut.

Más újságot nem igen tudok. Tegnapelőtt itt volt Weyde Gizi, akivel megbeszéltem egy Kálmánnak írandó cikket Pozsony barokk emlékeiről.²³²

Béni érdekében különböző akciók vannak útban, de ő még mindig, úgy látom, legszívesebben Pestre menne vissza.

Folytatom az óráimat és ezért pénzem van bőven. Rothschild 200 000 krónt fizet egy leckéért (Juliskának, aki a szaktitkári teendőket végzi, másfélmilliót havonta, heti három délelőttért). Khuen is megadta a nov. és dec.-re szóló 1000 szokolt. Karlák majd elseje után fizetnek.

Bajos csak a lakás ügy. A grófnő vasárnap elutazik Meránba bizonytalan időre és még nincs szobaasszony. Most majd nekünk kell felfogadni valakit Pohlhammerrel, és aztán felváltva otthon maradni, míg az kitakarít nálunk. Ez kellemetlen lesz, de piszokban nem lehet élni. Most ezért délután és este (ha más dolgom nincs) Julikánál vagyok, aki rendszeresen fűt. Ott fogadom a látogatókat is.

A Dvořák kötet megérkezését már nap-nap után várjuk.

Isten velük drága jó Otthoniak, nekem most szaladnom kell ebédelni. Munisikát számtalanszor öleli és csókolja a főtestvérekkel együtt

Bs

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. december 5.²³³

Kedd d. e.

Drága jó Otthoniak, itt a hivatalban írok (most ment el másfélórás látogatás után Karla, s holnap újra jön órára), mert tegnap délelőtt és este nem jutottam hozzá az íráshoz. Pedig szerettem volna legelsőnek haza megírni a jó hírt. Tegnap délből 1/2 12-kor megérkezett a Dvořák kötet első kész példánya (Ino épp nálam volt a muziban) és pedig annyira minden várákoson felül gyönyörű kiállításban, hogy az örömöm nem lehetett volna teljesebb. Gyönyörű papiros, gyönyörű nyomás, kitűnő táblák, komoly, egyszerű, sötét félvászon kötés – kétségtelen, egyike a legszebb német könyveknek. Persze rögtön nyakamba vettem a várost, hogy megmutassam az összes érdekelteknek, és mindenkinél ugyanilyen lelkesült hatást váltott ki a kötet. Persze most legjobban szeretném expressz elküldeni Pestre, de minthogy az első példány, nem tehetem meg. Különben karácsony már nincs olyan messze és én 18 rövid nap múlva már indulni fogok a pályaudvarra (22-én délből). Majd akkor együtt örvendezünk a Jónénjével és Dudóval és biztosan Munisikának is tetszeni fog ez a szép könyv, ahol össze van kapcsolva a jó Dvořák tanár úr neve a Bundsiével.

A másik nagy örömem, hogy az új Tintoretto-kép mindenkiből, aki eddig látta, a legnagyobb lelkesedést váltja ki. Sokan ki is mondták már, hogy a Dürer után ez a legnagyobb szerényebb új szerzeménye ennek az oly gazdag 23-as esztendőnek.

²³² Weyde csak a városi múzeumról írt: Pozsonyi múzeum. A régi város. *Ars Una*, 1. 1924. április, 287.

²³³ MNG Adattár, 20151/1979/28. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 58. Érk. 923. XII. 6. Péntek dut.

Egyéb újság, hogy az én grófném vasárnap este bizonytalan időre elutazott, mi viszont találtunk egy takarítónőt, aki havi 350 ezer krónért vállalta, hogy a két szobát hétköznapi reggel kitakarítja. Most már így talán lakályosabb lesz megint a szoba és inkább használhatom dolgozásra.

Pár nap óta itt van Popp k[is]a[sszony], akivel már Münchenben beszélgettem a magam dolgairól és többször találkoztam vele is. Holnap pedig nagy Mikulás-este lesz Wilcsi és Bénék közreműködésével.

Várom nagyon az otthoni híreket. Legutóbb keresztezték egymást leveleink. Jó, igen jó, hogy Tyumpikát felszabadította a fogász.

Őszintén örültem, hogy Kálmánnak tetszett Sedli és Juliska cikke, mert – ezt helyesen találta ki K[álmán] – tényleg sok dolgom volt mind a kettővel. Viszont a magam cikkét sem „sikkasztottam” el, mert az más, én írni csak teljes nyugalom és koncentráció mellett, akkor is csak nagyon nehezen és rengeteg idővesztéssel tudok. (Mostanában azonban egészen reménytelen volt és maradt a helyzet.) Inót is folyton hajtom az írásra és ő dolgozik is, de az teljesen bizonytalan, hogy elkészül-e és mikor a cikke. Különben ő maga fog írni K[álmán]nak. (Én csak ezen az úton üdvözlöttem és kérem, hogy ne haragudjon, hogy nem írok leveleket. Nincs idő.)

Az idő bizony itt is nedves, locs-pocs, csak a Dudó esernyője és a tavaly felhozott kalucsni védenek meg tőle. Meleg grat a Tyumpika és Dudó új téli-kabátjához. Nincs kizárva, hogy karácsonykor én is rendelek egyet otthon magamnak, lévén most a kassza in floribus. (Több mint 3 millió k. p.²³⁴ hever a fiókban.) Egyebekben azonban az élet itt is drága és a pénzeket nem nehéz kiadni. (Különben Bénéknek adtam kölcsön 1 milliót előlegül s Khuen által megvásárlandó rajzokra. Az öreg Tolnaival viszont megvetttem a Noémi új kis gobelinjét az Inó számára 8 millióért.)²³⁵

Isten Velük, drága jó Otthoniak. Számtalan csókkal, öleléssel

Bs.

Wilde János – Wilde Ferencnek, Bécs, 1923. december 15.²³⁶

Szombat

Drága jó Otthoniak,
a postasztrájk végeztével csak pár sort, míg rendesen írhatok. Juliska szerdán utazik, vele majd küldök levelet; én szombat este érkezem.
Ma megjött az egy hete feladott otthoni. Örülök nagyon az egészségi jó híreknek és különösen, hogy a Dvořák fölötti örömben annyira részt vesznek. Sajnos a sztrájk

²³⁴ Kézpénz.

²³⁵ *Ásó ember*, 1922. – azonosítja: Pálosi Judit: Ferenczy Noémi falikárpitjai hazai és külföldi kiállításokon az 1920-as években. *Művészettörténeti Értesítő*, 33. 1984. 73.: 27. jegyzet.

²³⁶ MNG Adattár, 20151/1979/27. – Levél, rajta más kézzel: 1923. 59. Érk. 923. dec. 17. Hétfő.

itt is nagyon ártott. A könyvkereskedésekben már hétfő óta kapható lett volna, így még ma se (a feltorlódott restanciákat a posta még nem tudta feldolgozni). Így ha a jövő hét elején forgalomba kerül is, sokat veszítettünk, mert a legtöbb ember már megvásárolta a karácsonyi ajándékát. Ez sajnos rideg üzleti számítás, mely megfellebbezhetetlen. Akik látták a könyvet, mind dicsérik – Tietze is, kinek küldtünk recenzió példányt.²³⁷ A szerzői példányok nincsenek már itt, és sajnos azt hiszem, karácsony előtt már meg sem jönnek. Én addig ülök az én egyetlen példányomon és még a családnak sem adtam ki a kezemből.

A rumli itt most igen nagy, úgy vagyok majdnem, mint szegény Dudó. Rothschild megint itt van, máma már órák volt vele. Karla sűrűn jön órákra. Popp, Béniék, Tolnaiék (akik az új lakásuk berendezése miatt többször vesznek igénybe), Khuen és a grófné (szegényeket új tárgyalásra utasította a tiszt[elt] szent bokréta²³⁸ – várhatnak megint), stb. stb. A muziban is sok az egyéb tennivaló, a magam munkájával alig-alig jutok előbbre; hozzá kell kérnem még legalább az egész januárt (csak legalább azalatt elkészüljek!). Mindez okból az alvásom és az idegeim nem valami in floribus. Jó lesz, haj, de milyen jó lesz a karácsony. Egy csekély hét odáig!

Viszontlátásra ezer csókkal

Bs

Ars Una II. megjött, bizony nagyon sovány.

²³⁷ Hans Tietze: Max Dvořáks gesammelte Werke. *Neue Freie Presse*, 1924. január 4. (Morgenblatt); Magyarországon: [Felek Gyéza?]: Egy poszthumus könyv. *Világ*, 1923. december 25. 3.; Benedekné Győry Lujza: Művészettörténet, mint szellemtörténet. A *Műgyűjtő*, 3, 1929, 5. 140–142.; Ybl Ervin – Magyar Művészet, 2, 1926, 1. 51–57.; Zb. [Zolnai Béla]: Művészet és szellemtörténet. *Minerva*, 4, 1925, 1/5. 83–85. (A cikkeket ld. jelen számunkban.)

²³⁸ Valószínűleg a szentszéki bíróság.